

Jeremiah

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Jeremiah.

Hay Nangitud'an Jeremiah eten Liblu: nan Hudyud Judah.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hi Apo Dios di mangipa'wah.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 621 B.C. hi engganah din 580 B.C.

Hay Teman ten Liblu: ma'ahhapul an muntu-tuyu nan Hudyud Judah ta adi ilayaw nan iBabylon dida.

Hay Outline ten Liblu: naligat di mun'outline eten liblu ti agguay napanuh nan nahayhaynod an na'at.

Hay intudun Jeremiah hidin amatagun nan ALIN HI JOSIAH (1:1—5:31)

Hay intudun Jeremiah hidin amatagun nan ALIN HI JEHOAHAZ (22:1-17)

Hay intudun Jeremiah hidin amatagun nan ALIN HI JEHOIAKIM (6:1—20:18; 22:18-23; 25:1—26:24; 35:1—36:32; 45:1—49:33)

Hay intudun Jeremiah hidin amatagun nan ALIN HI JEHOIACHIN (22:24—24:10)

Hay intudun Jeremiah hidin amatagun nan ALIN HI ZEDEKIAH (21:1-14; 27:1—34:22; 37:1—39:18; 49:34—52:34)

Hay intudun Jeremiah hidin amatagun nan GOBELNADOL AN HI GEDALIAH (40:1—41:15)

Hay intudun Jeremiah hidin amatagun JOHANAN (41:16—44:30).

¹ Heten liblu ya hay nitudo' hitu ya nan hinapit ya ina'inat'un hi Jeremiah* an hina' Hilkiah† an ohah nan papadih ad Anathoth‡ hinan babluy nan holag Benjamin. ² Ti hi Apo Dios ya himmapit ay ha" in hidin miyapulu ta tuluh tawon§ hi nun'alian Josiah* an hina' Amon hi ad Judah. ³ Ya umat goh an ha" in gun ni'hapitan Apo Dios hidin hi Jehoiakim† an imbaluy Josiah di nun'alih ad Judah. At ninaynayun di gun'u pi'hapitan ay Hiya ta engganah din nangiyayandah nan iJerusalem hi udum an babluy hidin miyalemah bulan hinan miyapulu ta ohay tawon‡ hi nun'alian Zedekiah§

* **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di mangipa'wah*, ya hiyay paddungnay teman ten liblu ti ipa'innilan Apo Dios hinan tatagud Judah an paddungnay ipa'wahna dida ta hay agahanda ya ad Babylon. † **1:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di bumadang ay ha" in*. ‡ **1:1** Hay nalpuwan ten ngadan ya nan ohan bulul di iCanaan an *Anath*. Ya hay inadagwin ten babluy hinan kapitulyudad Judah an ad Jerusalem ya hi'itangan lemay kilomitluh appit di iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. Ya hiyay babluy nan holag Levi an ta"on un wah nan babluy di holag Benjamin (Josh. 21:17-18). § **1:2** Unu 626 B.C. Hay gutud din nuntamuan Jeremiah ya hidin 626-585 B.C. * **1:2** Hay nun'alianad Judah ya hidin 640-609 B.C. Ya hiyay angunuh an maphod an ali an numpapto' ad Judah (II Ki. 22:1-23:30; II Chron. 34:1-35:27) ti nappuhin amin nan opat an a'alín nahayhaynod an nihukat ay hiyan nun'ali an da Jehoahaz, ya hi Jehoiakim, ya hi Jehoiachin, ya hi Zedekiah. † **1:3** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609-598 B.C., ya nappuhi hiya an ali (II Ki. 23:36-24:7; II Chron. 36:5-8). ‡ **1:3** Unu Ab (July-August), 586 B.C. § **1:3** Hay nun'alianad Judah ya hidin 597-586 B.C., ya hiyay nappuhi ya angunuh an alidah din nangilayawan din Alin hi Nebuchadnezzar ay dida ta nipiyuydad Babylon hidin 586 B.C. (II Ki. 24:18-25:26; II Chron. 36:11-21).

an oha goh an imbaluy Josiah.

Hay Na'ayagan Jeremiah

⁴ Hay hinapit Apo Dios ay ha"in ya inalinay,

⁵ “Hidin aggyu'u nunlumuwan ay he" a
ya pepento"u he" a tuwalih mumbalin hi
propetan
munhulbih nan tataguh nan abablubabluy.”

⁶ Mu inali' ay Hiyay, “Apo Dios an na'abbagbagtu, undan nin abalina' an mangiyal'alu' ay He" a an ten unna' unga?”

⁷ Mu inalin Apo Dios di, “Bo'on hay a'ungam di pambalmu ta an amin nan pannaga' ay he" a ya mahapul an umuy' a ta umuymu ibaag an amin nan alyo' ay he" a. ⁸ At adi' a tuma'ot ti wagwadaa' an manalimun ay he" a.” Hiyah ne hinapit Apo Dios.

⁹ Ya deneneh Apo Dios di timmid'u, ya inalinay, “Ha" in di okod an mangibagan he" ah nan hapitom. ¹⁰ At atom ti mete" ad ugwan an algaw ya idat'uy abalinam an humapit hinan abablubabluy ya ta" on hinan pumpapto' an nan a' ali. At hapitom di apa" ian nan pun'alian di udum ta umatdah nan nabu'nut an nitanom. Ya hapitom di pumhodan di pun'alian nan udum ta umatdah nan nitanom an linumhod di lamutda.”

¹¹ Ya la' tot ya waday impattig Apo Dios ay ha" in, ya inalinay, “Hay tinnigmu, Jeremiah?”

Ya tembal' un inali' di, “*Nan hapang di bungbun-
gaan an almond.*”

¹² Ya inalin Apo Dios ay ha" in di, “Makulug nan inalim. Ya hay pohdon nen ipa'innila ya

wagwadaa' an humalimun* ta way aton nan hinapit'un mipa'annung.”†

¹³ Ya wada goh di impattig Apo Dios ay ha"in, ya inalina, “Ad ugwan ya hay tinnigmu?”

Ya tembal'un inali' di, “Tinnig'uh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw han nibobongat an ongol an palyu' an gun *munluwag* nan nittu. Ya nunteggeng an ay ihunay un mibu'yag‡ nan nittuh awadanmi.”

¹⁴ Ya inalina goh ay ha"in di, “Manu ay ya hay appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw§ di alpuwan nan pumatoy hinan tatagun ten babluy. ¹⁵ At donglonyu tun ibaga' an

adi madnoy ya ipa'ali' di titindalun malpuh appit hi iggid an ipangulun nan alida, at diday mun'ap'apuh ad Jerusalem ya hinan udum an babluy ad Judah.

¹⁶ Ya ipa'innila' an hiyah ne pummolta' hinan do'ol an nun'appuhin ato'aton nan tatagu'

* **1:12** Hiyah te ohan kalahin di hanul nan Hudyu an ta"on hi un adi umipakiki ti nan panapitdah nan hapit an *nan hapang di bungbungaan an almond* ya neheggon hinan hapitda an *humalimun*.

† **1:12** Heten bungbungaan an almond ya hay ipa'innilana ya hiyah ne hopap di bumungaanah nan tiyalgaw an hay pohdonah ipa'innila ya ag'aga ya mipa'annung nan impa'innilan Apo Dios hi ma'at hi udum di algaw. ‡ **1:13** Heten hapit ya umat hinan hapit

an *munluwag*, at hiyah ne goh di ohah hanul di Hudyu. § **1:14** Hay pohdonan hapiton ya nan titindalun di iBabylon. Ya ta"on hi un hay buhu'an di algaw di awadan nan babluy ad Babylon mu adi mabalin an mundapuhdan umuy ad Judah ti wah di nan ongol an mapulun an humawan, at immuydah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ya unda umuy ad Judah hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw.

an namamah nan'ugandan Ha"i
 ti immuyda nun'onong hi incense hinan bulul
 an inyammada.

¹⁷ At he"a, Jeremiah, ya makak'a ta umuymu
 ibagan amin din inali' ay he"ah nan tatagu!
 Ya adi'a tuma'ot ay dida ti tuma'ot'a ay at in-
 yal'allanay ato' an mangipata'ot ay he"ah hina-
 gang nan tatagu! ¹⁸ At dumalat nan abalina' an
 Dios ya mawaday tulidmun humapit ay dida ta
 umat'ah nan babluy an nahamad di allupna, unu
 nan gumo' an tu'ud, ya nan gambang an dedeng.
 At abalinam an manangah nan tatagud Judah an
 ta"on un nan alih di, ya nan u'upihyalda, ya nan
 papadida. ¹⁹ Ya manu ti gun da'a igihu ay dida,
 mu adida pa"abak ay he"a ti ipapto"u he"a. Ha"i
 an Dios di nanapit etc.”

2

Hay Nan'ugan nan Holag Israel ay Apo Dios

¹ Inalin goh Apo Dios ay ha"i an hi Jeremiah di,
² “Umuy'a ta ipa'innilam hinan iJerusalem
 daten ibaga' ay he"a:

An Ha"i an Dios ya ninomnom'uy
 ana'na'unnudyun tatagu' hidin penghana
 ti inunuda' ay da'yu an ta"on hi un hinan
 mapulun

an umat ayuh nan pa"ahawanan babain on-
 gol di namhodnah nan ahawana.

³ Hidin hopapna ya da'yun holag Israel di umat
 hinan hopap di mabto'
 an Ha"i an Dios ya anggay di
 ne'nongana.

At hiyanan nidugah di nummolta' hidin
 nangipaligligat ay da'yu
 an numpatoy'u dida.”
 Hiyah ne hinapit Apo Dios.

⁴ At da'yun holag Israel ya donglonyu goh heten
 hinapit Apo Dios

⁵ ti inalinay,

“Undan way nibahhaw hi inat'uh din
 o'ommodyu ta din'uga' ay dida
 ta nan bulul an mi'id di hulbinay dinay-
 dayawda?

Hiyanan numbalindah mi'id di hulbidan
 Ha" in an umatda ay danen bulul!

⁶ Ya mi'id di alyondaan,

Anaad ahan ta bo'on hi Apo Dios di
 pumpabadangan tu'un nangawit ay
 ditu'ud Egypt?

Ti initnud ditu'uh nan mapulun an atata'ot
 an mi'id ah mamhod an munhituh di unu
 mange'wah di,

ya awadan di do'ol an bitu, ya batel, ya
 munhehellong?

⁷ Inyali' da'yun ten malumong an lutan awadan di
 do'ol an ma'an!

Mu hay inatyu ya pinuhiyu an dumalat
 nan do'ol an ato'atonyun nappuhi!

⁸ Ya ta"on un nan papadi ya mi'id ahan di alyon-
 daan,

Hi Apo Dios di pumpabadangan tu'u!

Ya nan a'ap'apun mangipangpangulun da'yu
 ya ngohoyona' ay dida,

ya ta'on un nan numbino'ob'on an
propeta ya hi Ba'al ya nan udum goh an
bulul di nunhulbianda ya dinayawda!

9 At hiyanan Ha'in an Dios ya iballoh'un da'yuh
nen numbaholanyu
an ta'on un hinan imbabaluy nan imba-
baluyyu.”

Hiyah ne hinapit Apo Dios.

10 “Ti ta'on hi unyu ipluy hi appit hi alimuhan di
algaw hi ad Cyprus
unu hi appit di buhu'an di algaw hi ad
Kedar*
ya mi'id di donglonyuh na'at hi umat hinah
nunhegla!

11 Ti mi'id hinan udum an himpamabluy di umat
ay da'yun nan'ug hinan dayawonda an
ta'on un nan bulul!
Mu da'yun tatagu' ya umat hinay inatyu
ti din'uga' an Dios ta nan mi'id di hulbinay
gunyu dinayaw!

12 At hiyanan ibaga' hinan wad abuniyan ta way
atondan manoh'a ya womogwog hi ta'otda
an dumalat nan inatyu!”
Hiyah ne hinapit Apo Dios.

13 “Ti da'yun tatagu' ya duway numbino'ob'on hi
numbaholanyu:
Hay oha ya nan nan'uganyun Ha'in
an paddungnay obob an alpuwan di
danum an mangidat hi itaguan.

* **2:10** Hiyah ne ongol an mapulun ad Syria ya ad Arabia hi
awadan nan numpunhituh nan tuldang abung.

- Ya hay miyadwa ya nan nunhulbianyuh nan bulul,
 at paddungnay nunluhu' ayuh bubun
 an nanga' ta adi mabalin an waday
 ma'amung hi danum.”
- 14 Ya inalin goh Apo Dios di,
 “Da'yun holag Israel ya bo'on ayu himbut
 hidin nitungawanyu,
 mu anaad udot ta ad ugwan ya umat hinay
 nangat nan buhulyun da'yu?†
- 15 An umatdah nan layon an punheelan da'yu,
 ya numpa"ida nan babluyyu,
 at ninganuy an mi'id mahkay di nunhituh di.
- 16 At nan i'Egypt an nalpud Memphis ya ad Tah-
 panhes di nama"ih nan a'egonanyu
 ya nan abalinanyun holag Israel.
- 17 Ya manu ay umat hinay ma'ma'at ay da'yun
 holag Israel
 ya dumalat nan nan'uganyun Ha"in an
 Dios
 an ta"on ahan hi un'u pohdon an Ha"in di
 mangipangpangulun da'yu!
- 18 Mu anaad ta ad Egypt ya ad Assyria di
 numpabadanganyu?
 Ya undan way imbadang nen inatyu?
 Mi'id ti paddungnay un ayu immuy im-
 minum hinan Wangwang an Nile ya hinan
 Wangwang an Euphrates.
- 19 Nan nun'appuhin pangatyu di lummuh
 amoltaanyu.

† 2:14 Inlayaw nan i'Assyria nan Hudyuh din 722 B.C., at pad-
 dungnay himbutda.

Mu ta"omman ta way panginnilaanyu an
 naligat hi un Ha"in an Dios di du'gonyu
 an adia' ta'tan
 ti nidugah di ma'at ay da'yuh moltayu."
 Hiyah ne hinapit Apo Dios an
 na'abbagbagtu.

- 20 Ya inalina goh di,
 "Da'yun holag Israel ya nadnoy tuwalin
 din'uga' ay da'yu
 ti adiyu pohdon an Ha'in di dayawonyuh
 punhulbianyu.
 At hay inatyun nundayaw hinan bulul
 ya gun ayu immuy hinan puun di
 mun'alubong an ayiw
 hinan aduntuduntug ta hidiy nangatanyuh
 nan nun'appuhi.
- 21 Ya wan hay nipaddunganyuh din hopapna
 ya nan ma"aphod an greyp an pento"u ta
 impaphod'un intanom.
 Mu ad ugwan ya umat ayuh nan greyp an
 malgom di himmangawana!
- 22 At hay aat di numbaholanyu ya umat hinan
 lugit an adi abalanan di malgom an hobon
 an anon!
 Ha"in an nabagtun Dios di nanapit ete.
- 23 Mu ihautyu damdaman alyonyuy,
 Agguy immannung an hi Ba'al di di-
 nayawmi!
 Mu undan inaliwanyu nan ina'inatyuh nan
 Nundotal an Hinnom?

Ti namaag ya umat ayuh nan mangal-abnay an kamilun adi duminong an umana'anap hi buta'al.

24 Ya umat ayu goh hinan dongkih inalahan an wa ay ta mangalabnay ya hiyay manimung an manama' hi buta'al
at adida maligatan nan buta'al an mamdug ay hiya.

25 Umat ayuh na an holag Israel an na"ablay ayun lumane'le'od an umuy mundayaw hinan malgom an bulul.

Ya ta"on ahan hi un'u inali ay da'yu ta idinongyu mu inaliyuy,
Adi mabalin ti nidugah di namhodmi ay danden bulul!"

Hay Aat di Ma'at hinan Holag Israel

26 Wada goh di inalin Apo Dios ay ha"in an inalinay,

“Nan mangakaw ya mabainan ahan hi un ma'ah'upan.

Mu da'yun holag Israel an ta"on un nan a'aliyu, ya nan u'upihyalyu,
ya nan papadiyu, ya nan numbino'ob'on an propetayu

27 ya inaliyu goh ahan hinan inyammayun bulul an ayiw ya batu di,

He"ay nanagun da'mi!

At din'uga' ahan ay da'yu!

Mu anaad ta wa ay di punligatanyu ya Ha"in an Dios di pumpabadanganyu?

28 At anaad ta adi ayu mahkay mumpabadang hinan inyammayun bulul ta ibaliw da'yuh unda abalanan?

Odolnaat do'olda nan dayawonyu an
umat hi ado'ol nan babluyyud Judah!‡

- 29 At anaad ta munlili ayun alyonyuy un'u da'yu
adi ibaliw
ya wan da'yuy nan'ug ay Ha"in?"
Hiyah ne hinapit Apo Dios.
- 30 “Ya ta'on hi un'u minolta da'yu ta olom ya
manomnoman ayu mu mi'id damdamay
hulbina
ti hihidya damdama an adia' unudon ay
da'yu.
Ya unyuat goh numpatoy nan baal'un
propeta an umat hinan pangat di layon
di inatyu.
- 31 At hay alyo' ay da'yun holag Israel ya undan
Ha"in an Dios ya ingnganuy'u da'yuh nan
mapulun
unu inyuy da'yuh nan munhehellong ya
atata'ot an babluy?
Ya anaad ta da'yun tatagu' ya alyonyuy,
Libli ami mahkay an mangat hinan poh-
pohdonmin aton
an adi mahapul an hi Apo Dios di daya-
wonmi!?
- 32 Nan babain mungkasal ya adi mabalin
an aliwanan mangilubung hinan
lubungna ya nan gina'unah nan algaw
an pungkasalana!

‡ **2:28** An amin nan ongol an babluy ya waday bululda, ya ta'on nan ngadan di do'ol an babluy hidid Judah ya niyunnudan hinan ngadan di bululda an umat hinan Ba'al-Berith (Judg. 8:33).

- Mu da'yun tatagu' ya inaliwana' ti ingganuya' hi nabayag ay da'yu!
- 33 Anakkayah an din'uga' ta immuy ayu nannig hinan mi'id di abalinanan bumadang ay da'yu!
Ya tinuduwanyu goh udot di udum an nappuhiy pangatdan tatagu ta iyun-nudah nan aatyu!
- 34 Ya umat goh an numpatoyyu nan nawotwot an ta'on un mi'id di baholda,
ya agguyda nangakaw hi nunhituwanyu.
At nun'iwahit'uy daladah lubungyu.
- 35 Mu alyonyu damdamay mi'id di baholyu ta adi da'yu moltaon ay Apo Dios.
Mu mahapul damdaman moltaon da'yu ti numbahol ayu an ta'on unyu ihaut.
- 36 Hidin hopapna ya nan i'Assyria di numpabadanganyu,
ya gapu ta adi da'yu badangan ay dida ya immuy ayud Egypt.
Mu hihidya damdama goh an mi'id di imbadangdan da'yu!
- 37 Ya munlungdaya ayu mahkay an umanamut an hophopanyuy angahyuh bainyu ti adi' haggungon nan tatagun pange'kodanyu.
At danen tatagun pange'kodanyu ya mi'id di ibadangdan da'yu.”

3

Hay Numbaholan nan ijudah

- ¹ Ya inalin Apo Dios ay ha'in an hi Jeremiah di,

“Nan lala'in inhiyanay ahawana ya awni
 ya numbentan heden babai
 ya undan mabalin goh ta banggadon goh
 nan lala'ih den babai?

Mu da'yun i'Israel ya ay ayu damdama
 ni'linala'ih nan do'ol an dinawayyun
 bulul,

mu ad ugwan ya pohdonyun mumbanggad
 ay Ha"in an ta"on hi un umat hinay inatyul”
 Hiyah ne hinapit Apo Dios.

2 “Amangonyu adya nan nunlene'woh eten
 babluy an mi'id ay daden dudunduntug
 di agguyyu immuy nundayawan hinan
 udum an madayaw!

Umat ayuh nan babain mabayadan an
 munhohhood hi lala'ih nan pingit di owon,
 ya umat ayu goh hinan tagun mumbota'
 hi patayona!

Ya dumalat ay danen nappuhi ahan an
 ato'atonyu an punhulbianyuy udum an
 madayaw ya pinuhiyuh ten babluy.

3 At hiyanan mami'id di udan an ta"on di un apu'
 ti dumalat nongkay hinan nappuhin
 ato'atonyun mi'id ahan di bainya.

An umat ayuh nan babain puta!

4 Mu ad ugwan mahkay ya alyonyun Ha"in di,
 He"a, Ama, di gun nangipapto' ay da'mi
 an nete"ah din a'eppola'mi,

5 at adi da'mi ahan ihingal hi enggana!

Ya manu ti umat hinay panaphapityu,
 mu inatyu damdaman amin di nun'appuhi.”

Hay Nangiyunnudan nan iJudah hinan i'Israel

6 Hidin hi Josiah di nun'alih ad Judah* ya himmapit goh hi Apo Dios ay ha" in an inalinay, "He" a ya tinnigmu din ina'inat nan ay nabongang an i'Israel. Dida ya umatdah nan babain im-milugtap ti din'uga' ay dida ta nan udum an madayaw di dinayawdah nan puun di mun'alubong an ayiw hinan aduntuduntug!† 7 Ya hay alyo' at goh ya itutuyuda nan do'ol an baholda ta mumbangngaddan Ha" in, mu aggyuda! Ya ta" on un da'yun i'ibbadan iJudah ya tinnigyun 8 amin nan inatda ya nan na'at an paddungnay inhiyan' u dida ta pinakak' u dida ta adida mahkay mid-dum ay Ha" in ti nan nat' on an madayaw di dinayawda. Mu da'yun iJudah ya aggy ayu damdama timma'ot ti inyunnudyuh nan i'ibayu ta paddungnay unna' inlugtap goh damdaman da'yu ti nan udum an madayaw di dinayawuyuh nunhulbianyu! 9 Mi'id di tutuyuyun iJudah hinan numbaholanyu, at hiyanan pinuhuyuy babluyyun dumalat nan nundayawanyuh nan eng'engoh an madayaw an batu ya ayiw di niyamma. 10 Ya ipat-tigdan ayda numbangngad ay Ha" in, mu aggyu immannung ti pangal'alida." Hiyah ne hinapit Apo Dios.

11 Ya inalin Apo Dios goh ay ha" in di, "Nan i'Israel ya hiyah nen din'uga' goh ay dida. Mu odolnada goh ya un nan iJudah an mangalih numbangngaddan Ha" in an ta" on hi un layahda! 12 At umuymu pun'ipa'innilah nan i'Israel hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw

* 3:6 Hay nun'aliana ya hidin 640-609 B.C. † 3:6 Pina" in Apo Dios nan pumpapto'an di i'Israel hidin 722-721 B.C. an dimmalat nan nan'ugandan Hiya an Diosda.

ta mumbangngaddan Ha"in an Dios.

Ti ta"on hi unna' impabungot an dim-
malat di nan'ugandan Ha"in
mu nidugah di homo"u,
at mabalin an aliwa' di ina'inatda.

13 Hay mahapul ya abulutondan numbaholda ti
nginohoya' an Dios
ti nan dayawon di udum an tataguy
immuyda dinayaw hinan puun di
mun'alubong an ayiw."

Hiyah ne hinapit Apo Dios.

14 Ya inalin goh Apo Dios di, "Da'yun mungngo-
hoy an tatagu' ya mumbangngad ayun umunud
ay Ha"in an umat hi lakayyu!‡ At la'tot ya
imbangngad'u da'yuh nan babluyyud Zion. Ta
an amin nan babluy an ni'hituwanyu ya waday
awito' ay da'yu ta ibangngad'ud Zion. 15 Ya
wadaday nala'eng an pot'o' an un'unnud ay Ha"in
ta diday mangipangpangulun da'yu. 16 At eden
timpun§ nihamadan di awagahanyu ya dumo'ol
ayun munhitun den babaluyyu, ya mi'id mahkay
di al'alyon nan tataguh nan Kahon an Nittuwan
di Uldin'u. Ti adiyu mahkay nomnomnomon,
ya adi mahapul an mangamma ayuh mihukat
eden Kahon.* 17 Ti hitu mahkay ad Jerusalem
di pumpapto'a' ta an amin nan tataguh nan
abablubabluy ya hituy pundayawanyun Ha"in an

‡ 3:14 Nan hapit di Hudyu an lakay ya *ba'al*, mu nan Hudyu
ya din'ugda nan immannung an ba'alda ta dinayawdah *Ba'al* an
bulul di iCanaan! § 3:16 Nan Hinlibuy Tawon. * 3:16 Hay
pohdonan hapiton ya gapu ta middum ay dida nan Alin Pento' Apo
Dios an hi Jesu Kristu at adi mahapul an ipattigday niddumanda
an nan Kahon an Nittuwan di Uldin.

Dios, ya adiyu mahkay aton nan nappuhin poh-pohdonyun aton. ¹⁸ At nan i'Israel ya nan iJudah an mun'alpuh nan udum an babluy hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ya munlalamung ayun mumbangngad hituh nan babluy an indat'uh din o'ommodyu.

¹⁹ Ha" in an Dios ya ma"amlonga' an mangibilang ay da'yuh imbabaluy'u,
ya hay pohdo' ya idat'un da'yu nan ma"aphod an babluy hitun luta ta pun-hituwanyu!

Ya hay inila' ya ibilanga' ay da'yu hi Amayu an adia' du'gon ay da'yu.

²⁰ Mu un at goh hiyay inatyu an din'uga' an umat ayuh nan babain nangilugtap hi ahawana!

Ha" in an hi Apo Dios di nanapit ene."†

Hay Nuntutuyuan nan Tataguh Baholda

²¹ Ya inali' goh ay diday,
"Alyon Apo Dios ay da'yuy,
At nen ma"adngol hinan tulid di dudundun-tug di kilan nan i'Israel an mumpahpahmo' ay Ha" in
ti do'ol di numbaholandan dumalat nan nangaliwandan Ha" in an Dios.

²² At maphod hi un ayu *mumbangngad* ta Ha" in di *unudonyu*,
at *ipaphod'u*‡ da'yu."

† **3:20** Hay itudun ten verse ya nipaddung hinan teman nan Liblu an Hosea. ‡ **3:22** Daten tulun hapit an *mumbangngad*, ya *unudonyu*, ya *ipaphod'u* ya hi'itangan numpapaddung di pohdondan hapiton hinan hapit di Hudyu, at hiyah ne ohan kalahin di hanul nan Hudyun adi umipakiki.

- Ya inaliday,
 “O, mumbangngad ami ta He"a tuwaly
 Dios hi dayawonmi!§
- ²³ Ti nan gunmi nundayawan hinan bubulul hinan dudunduntug ya mi'id di imbadanganan da'mi
 ti He"a, Apo Dios an madayaw, ya anggay di mabalin hi bumadang ay da'mi!
- ²⁴ Mu nan umipabain an bulul an hi Ba'al an gunmi dinayaw
 ya hiyay nangubah hi bino'lami, ya intangdananmi,
 ya ta"on nan imbabaluyami.
- ²⁵ Numbahol amin He"a, Apo Dios,
 an umat ami damdamah din o'ommodmin nete"ah din a'ungamih engganad ugwan ya nginohoymi He"a,
 at hiyanan nunheglay bainmi.”

4

Hay Nuntutuyuan nan Holag Israel

- ¹ Ya ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,
 “Hi Apo Dios ya inalinah nan holag Israel di,
 Gulat ta immannung an pohdonyun mumbangngad ay Ha"in
 ya mahapul an itapalyu hanan umipabohol ahan an bulul
 ta Ha"in ya anggay di dayawonyu.
- ² Ya an amin nan ihapatayuh ngadan'u ya ipa'annungyu an mi'id di duwaduwayu,

§ 3:22 Hiyah ne ma'at hinan Hinlibuy Tawon.

ya mumbalin an nan tataguh udum an
 babluy ya dayawona'.
 Ya wagaha' goh dida an umat hi ato' an mung-
 wagah ay da'yu.*

³ At da'yun iJudah ya du'gonyu nan pumbaholan
 ti nan aat di nitaguanu ya umat hinan
 bimmatun luta
 an nan pagat an holo' di dimmo'ol hidi.

⁴ At mahapul an mipaphod nan punnomnyu
 ya pangatyu.†
 Ti inaynayunu ay an mungngohoy ta
 nan pumbaholan di gunyu aton
 ya la'tot ya ay bimmi'ah hi apuy an adi mad-
 maddop di bohol'un da'yu
 an dumalat nan adi maphod an
 ato'atonyu.”

*Nan Puma"i an Malpuh Appit hi Iggid hi un
 Hagangon di Buhu'an di Algaw*

⁵ Ya inali' goh ay diday,
 “Inalin Apo Dios di, Ipagangohyu nan ta-
 lampet hinan abablubabluy ad Judah,
 ya nun'it'u'yu ta lumayawda nan tataguh nan
 babluy an nahamad di allupna.
⁶ Pun'ituduyu nan dalan an miyuy ad Jerusalem
 ya nan udum an babluy an nun'ahamad di
 allupna,
 ya numpangalayaw ayu ta mabaliwan
 ayu

* **4:2** Bahaom nan Gen. 12:3. † **4:4** Hay immannung hi intudun
 Apo Dios ete ya ta kugitonday puhuda, ya mid mapto' ya hiyah
 te ohan verse an ninomnom Apostoles Paul hidin nangitud'anah
 Rom. 2:29.

ti ipa'ali' di nidugah an puma"i an malpuh
appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di
algaw.”

⁷ Ya ha"in an hi Jeremiah ya inali' ay diday,
“Daten puma"ih nan abablubabluy ya
mipaddungdah nan pangat di layon‡
an nibo'tan hinan abungna ta pumpa"ida tun
babluy tu'u
ta engganah un mi'id di ma'angang hinan
tatagu.

⁸ At munlubung tu'uh langgut an mangipattig hi
punlungdayaan tu'u,
ya ikila tu'uy pumpahpahmo'an tu'un
Apo Dios
ti nan nidugah an bungot Apo Dios ay ditu'u
ya agguy na'udyaan.”

⁹ Ya inalin Apo Dios ay ha"in di,
“Hitun a'atana ya nidugah di tuma'tan
nan aliyu,
ya nan u'upihyalna, ya ta"on un nan papadi
ya propeta.”

¹⁰ At inali' di, “Apo Dios an na'abbagbagtu,
anaad ta inalim hinan tatagu an la'tot ya waday
lenggop ad Jerusalem ya wan waday hanggap hi
mumpamalang ay da'mi?”

¹¹ Ya inalin Apo Dios di, “Madatngan ay di
apa"ianda ya ipa'innila' hinan iJerusalem. Ta
alyo' di magadyuh dumatong hitun babluyyu han
lumahu an dibdib an malpuh nan mun'ohab an
mapulun. Ya heden dibdib ya adi umat hinan

‡ 4:7 Hay ipa"el ten layon ya nan titindalun di iBabylon.

dibdib an mangiyaddib hi dugi. ¹² Ti heten dibdib an ipa'ali' an pummolta' hinan tatagu ya ma'abbi'ah."

Hay Nunli'uban nan Buhul hi ad Judah

¹³ At ha"in an hi Jeremiah ya ten alyo' di,
 "Amangonyu adya an ayda bunut nan buhul,
 ya nan do'ol an kalesan nunluganan di titindaluda ya paddungnay puo' an umali,
 ya nan kabayun nitakayan di titindalu ya abakonday ma'awegeng an muntadyapan an agila.

Anggay an mahmo' tu'un pumatoyda!

¹⁴ Mu anaad ta adi ayu muntutuyun iJerusalem hinan numbaholanyu ta way atonyun mibaliw?
 Undan anuud ya unyu du'gon nan napuhin punnomnomyu?

¹⁵ Ti inalin Apo Dios di,
 Undan adiyu donglon an pun'ipa'inniladad Dan§
 ya hinan madinuntug hi ad Ephraim* nan umalian di buhul an pumatoy?

¹⁶ At pun'ipa'innilayuh nan tatagud Judah an na'uyday gumubat an buhul an nalpuh adagwin babluy.

¹⁷ Ya li'ubondad Jerusalem ta ayda mun'adug hi payaw,

§ 4:15 Hene ya niyappit ahan hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw hinan babluy ad Israel, at hiyay mahhun an lugal hi ah'upan nan tindalun di iBabylon. * 4:15 Hene ya neheggon ad Jerusalem, at mattig an magadyuh dumatong nan tindalun di iBabylon ad Judah.

ya manu ay umat hinay ma'at ya dumalat
hi nan'ugan nan tatagu' ay Ha'in.

Hiyah ne hinapit Apo Dios.

- 18 At da'yun iJudah ya nidugah di ipaligligatanyu
ti mamolta ayuh nan ina'inatyun
nun'appuhi!”

*Hay Numanomnoman Jeremiah an Dumalat hi
Amoltaan nan iJudah*

- 19 Ya ha'in an hi Jeremiah ya inali' di,
“Anakkayah! Adia' ahan pa"edpol hi ha'it
di nomnom'u!
Ya nunheglan mun'ob'ob di bala' ti paddung-
nay dodonglo' nan gangoh di talampet ya
nan tu'u' nan na'uy an gumubat,
at hiyanan adi mabalin an un nonong ya
didindinonga'.
- 20 Ti nonomnomo' nan mahayhaynod an atondan
mama"ih tun babluymi ta engganay un
mun'apa"in amin
ya un himbumaggay pumpama"iandah
nan numpunhituwanmi!
- 21 At anuud nin di duminngan tun gubat
ta wan mi'id ni' di tigo' hi bantilan di gubat ya
gangoh di talampet?”
- 22 Awni ya dengngol'un inalin Apo Dios di,
“Umat hinay ma'at ti nan tatagu' ya umat-
dah nan manangpah an aggyuya' inilan
dida,
ya umatdah nan mid nomnomdan
ung'ungungngan mi'id iniladah makulug
hi atonda.

Hay punla'enganda ya anggay ya nan pangatandah nappuhi!"
Hiyah ne inalin Apo Dios ay ha"in.

- 23 Ya hidin inyamang'uh nunlene'woh ya paddungnay numbolad tun luta an mi'id di ohah matagu,
ya nami'idda nan dumilag hi ad daya,
at munhehelong.
- 24 Ya anakkayah nan aduntuduntug ya nan dudunduntug an mun'iwogotda,
- 25 ya mi'id ahan di taguh mattig,
ya ta"on un nan hamuti ya numpan-gatayapdan amin.
- 26 Ya dumalat nongkay hinan nidugah an bungot Apo Dios ya nun'apa"iday abablubabluy,
ya din mun'alumong an punhabalan ya numbalindah mapulun.†
- 27 Ya inalin Apo Dios di,
"Mun'apa"i tun babluy,
mu adi nunheglay apa"iana.
- 28 At dumalat eten inali' hi ma'at ya paddung-nay munlungdaya tun luta ya humelong ad daya.
Hiyah te di ninomnom'uh ma'at an adi lumonon."

† 4:26 Hay kulugon nan udumnah itudun ten verses ya nan aat tun luta anuh din nunlumuwan Apo Dios ti mi'id ah nihina ti namahig an danum ya pa'ahhelong (Gen. 1:2), ya ibaagday na'at an dimmalat nan numbaholan Satanas ad abuniyan. Mu gapu ta ninomnom Jeremiah di apa"ian ad Judah an dumalat nan umalian nan titindalun di iBabylon at odolnah un hiyay nepto' an ipa'innilana.

- 29 At ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,
 “Ya wa ay ta donglon tu'u nan gangoh di
 numpungkabayun titindalu
 ya nan numpangdon hi pana an tindalun
 mi'gubat ya mumpangalayaw tu'u.
 Ta umuy tu'u mun'ipo"oy hinan lingab,
 ya daplah hinan duntug, ya hinan
 bubulung
 ta mi'id di ma'angang hi taguh nan babluy.
- 30 Ti nipa'innila tuwalin da'yun iJerusalem an
 mamolta ayu.
 Mu ta'on ya ne damdama an impa-
 phodyun nunlubung ya nungkulili-
 tianyuy matayu.
 Mu adi da'yu damdama haggungon hidin gun
 mangalin da'yuh pa'appohpohdon da'yu
 ti undaat goh pohdon an mamatoy ay
 da'yu.
- 31 Ti hay aat di punligatanyun iJerusalem
 ya umat hinan kilan di babain muntun-
 gaw hinan hopap di puntungawana
 an paddungnay un mapogtang di yahyahna
 an gun mumbagah badang.
 At awniat umat goh hinay aatyun
 iJerusalem an mumpabadang an
 alyonyuy,
 Ini man an ten na'una'uyday mamatoy ay
 da'mi!”

5

Hay Numbaholan nan ijerusalem

- 1 Ya inalin Apo Dios ay ha" in di,
 “Umuyyu le'don an amin ad Jerusalem
 ta hamadonyuh un wada mah ni' di ohah nan
 tataguh dih maphod di pangatna an Ha" in
 di unudona.
 Ta wada ay di ta"on un oha ya mabalin
 an aliwa' nan bahol nan tatagu ta adi'
 patayon dida!
- 2 Manu ti wadaday mangalih un Ha" in an Dios di
 dayawonda,
 mu layahda.”
- 3 At inali' ay Apo Dios di,
 “Inila' an hay anapom ya nan imman-
 nung an mangun'unud ay He"a!
 Ya minoltam nan tatagum an ahilalayah,
 mu hihidya damdaman adida idinong
 nan ato'atondan pumbaholan!
 An un at goh niyal'allay ngohoyda
 an adida pohdon an pumhod ta wan
 He"ay unudonda!
- 4 At hay ninomnom'u ya alyo' di manu ay nin
 umatdah na ti ayda manangpah an tatagu,
 ya dumalat nan anawotwotda ya ag-
 guyda inila nan Uldin Apo Dios ya nan
 pohdonah atonda.
- 5 At umuya' ta nan a'ap'apuy umuy'u pi'hapitan ti
 inilada nan pohdon Apo Dios.
 Mu ta"on un dida ya indinongdan adida
 unudon Hiya!
- 6 At hiyah ne na'at an din'ugdan amin hi Apo
 Dios an inyal'allanah nan nun'appuhiy
 ato'atonda.

At hiyanan do'ol di buhul an umuy an
 mamatoy ay dida
 an umatdah nan atata'ot an layon an wah
 inalahan,
 unu umatda goh hinan atap an ahuh nan
 mapulun an ma'alih wolf,
 ya umatda goh hinan leopard an lumane'le'od
 hinan babluy ta malgom hinan tagun
 ah'upanda,
 ya pinatoyda,
 ya numpuhitda.”

⁷ At inalin Apo Dios di,
 “Anaad ta aliwa' di baholyun iJudah?
 Ya wan din'uga' ay da'yu ta nan bulul di
 dinayawyu,
 ya ta"on hi un'u indat an amin di maha-
 pulyu
 mu hay inatyu ya paddungnay inlugtapana'
 ta immuy ayuh nan abung di binabain
 puta.

⁸ Mi'id di nun'abhiwanyuh nan buta'al an kabayu
 an paddungnay hay ahawan nan heneg-
 gonyuy gunyu a'ammangon.

⁹ At hiyanan moltao' da'yun iJudah hinan umat
 hinan pangatyu.”
 Hiyah ne hinapit Apo Dios.

¹⁰ Ya inalin goh Apo Dios di,
 “At honogo' nan buhulyu ta umalidan
 mumpama"ih nan intanomyun greyp
 ta ammunay un ohah ang'angonda,

- ya nunlongohda nan hapang an nipaddun-
gan nan tatagun aggyu niddum ay Ha"in.
- 11 Ti nan i'Israel ya iJudah ya din'uga' an Dios.”
Hiyah ne hinapit Apo Dios.
- 12 Ya inali' an hi Jeremiah di,
“Nan tatagu ya layah di imbagadan inal-
iday,
Adi ditu'u moltaon ay Apo Dios,
at mi'id di ma'at ay ditu'uh nappuhin
umat hi gubat ya batel!
- 13 Ti nan propetan Apo Dios ya ma'aladyahda an
bo'on nan hinapit Apo Dios di ipa'innilada,
at an amin di nappuhin impa'inniladah
ma'at ya olom ya ma'at goh ay dida!”
- 14 At inalin Apo Dios ay ha"in di,
“Dumalat nan umat hina an hinapit nan
tatagu
ya pumbalino' nan ibaga' an hapitom ay di-
dah ay apuy,
ya nan tatagu di mipaddung hi mitungu
an gohbon nan apuy.
- 15 Ti ninonomnom'un la'tot ya ipa'ali' di mangubat
ay da'yun malpuh nan adagwin babluy,
ya danen himpamabluy ya nabayag di
awadanda,* ya mun'abi'ahda,
ya mi'id di ma'awatanyuh hapitda.
- 16 Ya nidugah di abalinandan mi'gubat ti pumatoy
di panada,

* **5:15** Hay anabayag nan Hentil ad Babylon hidin amatagun
Jeremiah ya nahuluk hi duway libuh tawon.

17 ya hay umalianda ya diday mangan hinan
 inlia'yu,
 ya nan bungan di intanomyun bungbun-
 gaan
 ya ta"on nan bakayu, ya nan kalniluyu.
 Ya hanan ma'ugtul di allupnan
 babluyyun pundedenlanyuh
 mangibaliw ay da'yu ya pompa"ida,
 ya numpatoyda nan imbabaluyyu.

18 Mu ta"on hi un umat hinay ma'at ya wadaday
 ma'angang ay da'yu ta adi ayu mami'id an amin.

19 At nan adi mi'yatoy an tatagu ya hanhanandan
 alyonday, Anaad ahan ta inyabulut Apo Dios an
 na'at ay ditu'uy umat hitun nunhegla? Ya hay
 pambalmu, Jeremiah, ya alyom ay diday, Umat
 hinay na'at ti din'ugyuh Apo Dios ta nan dayawon
 di udum an babluy di dinayawyuh tun babluy
 tu'u. At ad ugwan ya mumbalin ayuh baal di
 tataguh udum an babluy.”

Hay Padan Apo Dios hinan Tataguna

20 Ya inalín Apo Dios ay ha"ín di,
 “At íbagam hatuh nan holag Jacob an
 nunhitud Judah

21 an alyom di,
 Da'yu ya nipaddung ayuh mi'id di nom-
 nomna
 an waday matada, mu adi mittig,
 ya ingada, mu adi medngol.

22 Un gulat at ya Ha"ín an Dios di dayawonyu ya
 ta'tanyuh unudonyu.
 Ti undan agguyyu inila an Ha"ín di nun-
 lumuh nan panag hinan pingit di bay-
 bay

ta way mananih nan danum an malpuh nan baybay?

At ta"on hi un wa'adyaan bumahel nan dalluyun hinan panag ya ibangngadna damdamah nan baybay.

23 Mu nidugah di ngohoyyu
ti din'uga' ay da'yu,†

24 ya mid at goh di alyonyuan,
Dayawon tu'uh Apo Dios ti Hiyay
nangipa'alih udan hinan ahapulana
ta mabalin an do'ol di ma'ala tu'uh bungan di intanom tu'u!

25 Mu dumalat nan gunyu pumbaholan
ya adi' da'yu wagahan.

26 Ti hay udum ay da'yu ya nappuhiy ato'atonda
an umatdah nan munlengon hi hamuti
an umuy bumotabota'.

Mu dida ya nan i'ibbayun tataguy lengnonda
ta ayda na'nan hamuti.

27 Ya umat hinan hape'eng an napnuh na'nan
hamutiy aat di nunhituwandan napnuh
inakawda ya penlohda.

At hiyanan immadangyanda an nidugah
di abalinanda,

28 ya mun'atatabadan nun'aputtuda.

Mu gunda iyal'allan mangat hi nappuhi
ti adida bumadang hinan nun'awotwot ya
nan nun'anguhu.

29 At hiyanan Ha"in an Dios di mummoltan dida

† 5:23 Hay pohdonan hapiton ya od'odolnay panag hi pingit di baybay ti unudonday inyuldin Apo Dios ay dida ya un nan ijudah ti adida unudon nan inyuldinan dida.

- an dumalat enen ato'atonda ta wan ibal-
loh'un dida.
- 30 Ti do'ol nan ma'ma'at eten babluy an nidugah
an umipahiga ahan
- 31 ti layah nan ipa'innilan nan numbino'ob'on an
propeta,
ya bo'on Ha"i in di unudon nan papadi,
ya wan popohdonyu nan ato'atonda.
Mu hitun umangunuh ya hay pambalyu
mahkay?"

6

Hay Angunuh hi Mipadan ad Jerusalem

- 1 Ha"i in an hi Jeremiah ya inali' di,
“Ditu'un holag Benjamin ya lumayaw
tu'u ta taynan tu'ud Jerusalem!
- At *ipagangohyuy* talampet ad Tekoa*† ta
panginnilaan nan tatagun na'uy di gumu-
bat an malpuh appit hi iggid hi un hagan-
gon di buhu'an di algaw.
Ya *mun'apuy* ayud Beth Hakkerem‡ ta
nan ahu' di panginnilaan§ nan tataguh

* **6:1** Heten hapit ya umat hinan panapit di Hudyu an *ipagangoh*, at hiyah ne ohah hanul di Hudyu. Ya nituluy goh hi verse 3 ti neheggon goh nan hapit an *mungkampuda*, ya minaynayun goh hinan verse 8 ti neheggon goh nan hapitda an *du'go'*. † **6:1** Hi Amos ya iTekoa an oha goh an propetan Apo Dios (Am. 1:1). ‡ **6:1** Henen babluy ya wadah appit hi agwan ad Jerusalem, ya tuluy kilomitluy inadagwina. Ya hay dalat ten babluy ya ta mun'apuydah un way umuy hi buhul di ijudah ta wa ay ta tigon nan tataguh nan abablubabluy di ahu'na at iniladan ma'ahhapul an mundadaan mi'gubat. § **6:1** Heten hapit ya umat hinan hapit di Hudyu an *mun'apuy*.

din na'uyday pumatoy an nalpuh appit
hi iggid.

² Ti alyon Apo Dios di,

Pa'io' ad Jerusalem an ta'on un umat
hinan ma"apgoohan an mangilog an
babai.

³ At umaliday mi'buhul an a'ali ya nan tindaluda
ta *mungkampudah** nan nunlene'woh ta
li'ubondah den babluy.

⁴ At wadadah nan owon an pun'it'u' nan a'alih nan
titindaludan alyonday,

Gubaton tu'ud Jerusalem hinan munton-
gay algaw unu hay mapuyaw!†

Mu mid mapto' ya ten maladaw tu'u ti na'uy
an mahilip!

⁵ At pumpa'i tu'uh mahdom nan nun'ihamad an
allupdah nan nunlene'woh eden babluy
ta iyal'allanan mi'id amtanda!‡

⁶ Manu ay umat hinay ma'at ya hi Apo Dios an
nidugah di abalinana ya alyonan daden
tindaluy,

Munlongoh ayuh nan ayiw,

ya nun'u'uttunonyu ta engganah un
meyengngoh hinan anata'nang nan allup
ad Jerusalem ta way atonyun manggop ay
dida.

* **6:3** Bahaom nan footnote di verse 1 hi aat nan hapit an *Tekoa* ti matuluy nan hanul. † **6:4** Gapu ta gangaynah un hay helhelong di ete"an di gubat at mattig an implanun nan iBabylon an gubaton nan ijudah hinan olas an adida amtan. ‡ **6:5** Manghan di gumubat hi mahdom ti hiyah ne olas di olo'anda.

Ti nan tataguh di ya nidugah an nap-
puhiy ato'atonda,
at hiyanan mamoltada.

⁷ Ti nan nun'appuhin ma'ma'at hidi ya umat hi-
nan danum an malpuh nan obob an mi'id
di duminngana
ti immannung an wadaday mumpapat-
toy eden babluy.

At an aminda nan tataguh di ya paddungnay
waday hugatda unu dogohda.

⁸ At inalin Apo Dios di,
At hiyah te di angunuh hi itugun'un da'yu
an iJudah
ti adiyu ay donglon ta adiyu ipaphod di
ugaliyu, at *du'go'S* da'yu,
ya umannung an pumbalino' tun
babluyyuh mapulun.

⁹ At hay ma'at ya pa"ion da'yuh nan buhulyu ta
engganah un mi'id di ma'angang hi taguh
nan babluyyu,
at umat hinan umuy mumpugah hi greyp
an umuyna alegahhawon an alan an
amin nan na'angang.”

Hiyah ne hinapit Apo Dios.

¹⁰ Ya tembal'un inali' di,
“Apu, inali' hinan tatagu nan pum-
moltaam ay dida,
mu undaat goh ab'abatlan an adida kulugon!

§ 6:8 Bahaom nan footnote hi verse 1 hi aat nan hapit an *Tekoa*
ti minaynayun nan hanul.

11 Ya ta'on un ha'in ya adia' pa'edpol hinan nun'appuhin ato'aton nan i'ibba' an tatagu.”

Ya inalin Apo Dios di,
 “Hiya nongkay an ad ugwan ya ipa'dam'uy bungot'uh nan tatagu
 ta miyuydah udum an babluy nan ung'ungungngan mun'ay'ayam hinan kalata,
 ya nan ma'amu'amung an mumpangilog,
 ya an amin nan numpunhimbaly,
 ya ta'on un nan nun'ala'ay ya nun'a'in'inna.

12 At nan buhulday mihukat hi a'abungda,
 ya papayawda,
 ya a'ahawadan binabai.
 Ti Ha'in an Dios ya moltao' nongkay nan tatagun numbabluy hitu.”
 Hiyah ne hinapit Apo Dios.

13 “Ti an aminda ya munhinkukulukda
 an ta'on un nan nun'awotwot ya nan adadangyan,
 ya ta'on goh un nan numbino'ob'on an propeta ya papadi ya umat goh hinay atonda.

14 Ti mi'id di badangdah nan tatagun nadamtan hi bahol,
 at namama an paddungnay himmalom di hugatda.
 Mu adida bagan dida ta du'gonda nan pumbaholan
 ti undaat goh alyon di,
 Malenggop tu'u aya!

Mu bo'on at aya lenggop di mawada ti nan gubat.

15 Ya gulat at ya bumainda mah hinan nidugah an baholda?

Mu mi'id ahan di nipattig hi bainda!

Hiyanan middumdah nan mun'a'atoy hitun pummoltaa' hinan tatagud Judah.”

Hiyah ne hinapit Apo Dios.

16 Ya inalin goh Apo Dios hinan tatagunay,

“Wada ayu ay hinan nunhappangan di dalam*
ya hay alyo' ya unudonyu nan enengwan din

o'ommodyuh din penghana
ti hiyah ne awadan di lumenggopanyu.

Mu adiyu pohdon.

17 Ya hennag'u goh di mumpapto' ay da'yu ta tugunon da'yu,

mu nihimung an adiyu pohdon an unudon nan inalida.”

18 At inalin Apo Dios di,

“Da'yun tataguh nan abablubabluy ya ihamadyun donglon
ta innilaonyuy ma'at hinan tatagu':

19 Din'uga' ay dida an adida pohdon an unudon nan Uldin'u.

At hiyanan honogo' di mamatoy ay dida ta nan nappuhin ninomnomdah atonda ya diday a'atana.

* **6:16** Hay pohdonan ipa'innila nan dalam ya nan pangat an maphod ya nappuhi.

- 20 Manu man ti e'nongyun Ha"in di incense an nalpud Sheba[†]
 ya nan udum an nabanglun na'alah
 adagwin babluy.
 Ya do'ol nan mun'onong hi Onong an Moghob
 an idawatyun Ha"in,
 mu adi' abuluton ti adi umipa'amlong
 hanan onongyu.
- 21 At hiyanan Ha"in an Dios ya paddungnay
 ihawan'uh nan owonyuy
 dumalat hi ihalipdudanyu ta magah ayu.
 Ta matoy ayun amin an ta'on un nan
 o'ommodyu, ya imbabaluyyu,
 ya nan heneggonyu, ya liligwayu.”

Nan Tindalun Malpuh Appit hi Iggid hi un Hagangon di Buhu'an di Algaw

- 22 Ya inalin Apo Dios ta alyo' goh di,
 “Undan adiyu donglon an na'uyday titin-
 dalun malpuh adagwin babluy
 hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di
 algaw an mangubat ay da'yu.
- 23 Dida ya mabungotda,
 ya nundadaandan mamatoy ay da'yu
 an mi'id di homo'dah malgom.
 Ya nungkakabayuda ta hay madngol
 hi umalianda ya umat hinan mung-
 gongaah an dalluyun hinan baybay.
 At daten titindalu nongkay di umalin mama-
 toy ay da'yun iJerusalem.”

[†] **6:20** Hete ya ohan babluy ad Arabia, ya do'ol di nungkumilduh dih nan nabanglu. Ya inalday ohan kalahin di nabanglu an ma'alih calamus an nalpud India.

- 24 Ya inalin nan tataguy,
 “Dengngolmi di aat danen umalin gumu-
 bat
 at hiyanan mangluy di odolmih ta'otmi!
 Ya ahihaha'it di odolmin umat hinan
 doghon nan muntungaw an babai.
- 25 At hiyanan adi ami lumahun hinan na'allup an
 babluymi
 unu umuy mundallanan hinan kalata.
 Ti nidugah an atata'ot di awadanmi an
 nun'a'almasday buhulmi.”
- 26 Ya inalin goh Apo Dios di,
 “Odolnah un ayu munlubung hi langgut,
 ya nolo' ayuh nan awadan di dapul ta pangi-
 pattiganyuh punlungdayaanyu
 ta paddungnay natoy di oh'ohhan im-
 baluyyu.
 At kilaanyu nan umalian di pumatoy ti him-
 bumagga ya himmawangda.
- 27 At he"a, Jeremiah, ya manu ay inali' hi ibagam
 hinan tatagu nan imbaga' ay he"a
 ya ta innilaom hi unda unudon an pad-
 dungnay hinhinom dida
 an umat hinan balitu' an mamahmahan ta
 innilaom di aatda.
- 28 Ti an aminda ya nidugah di ngohoyda,
 ya umat hinan hapitondan puma"i ahan
 hi i'ibbada.
 At na'alligatdan matudduwan an umatdah
 nan gambang ya gumo' an hemmelot di
 nomnomda,
 ya nidugah di kulukda.

- 29 Ya umatda goh hinan silver
 an ta'on hi un bimmala nan apuy ya adi
 malanat an mi'id hulbina
 ti adi mahinhin nan nilamut an adi maphod
 an gumo'.
 Ti nan tatagu' ya ta'on hi un atnay pum-
 molta' ay dida
 ya adida damdama du'gon nan nun'appuhin
 pangatda.
- 30 At hiyanan du'go' mahkay dida
 ta umatdah nan mid hulbinan silver.”

7

Hay Nuntuduwan Jeremiah hinan Timplu

¹ La'tot ya inalin goh Apo Dios ay ha'in di,
² “Jeremiah, umuy'ah nan way pantaw di allup
 hinan Timplu ta ipa'innilam hinan tatagu tun
 alyo'. Alyom di, An amin ayun iJudah an immalin
 mundayaw ya donglonyuh ten inalin Apo Dios.
³ Hiya an abalinanan amin an dayawon tu'un ho-
 lag Israel ya inalinay, Ha'in an Dios ya mabalin an
 iyabulut'un munnonong ayuh tun babluyyu. Mu
 gahin hi unyu idinong nan nappuhin ato'atonyu
 ta nan nepto' an pangat di mipallog. ⁴ At adiyu
 kulugon nan layah an alyonday mibaliw ayuh
 nan pumatoy ti hitud Jerusalem di awadan nan
 Timplu'. ⁵ Mu immannung an ibaliw'u da'yuh
 unyu pallogan nan nappuhin punnomnomyu ya
 pangatyu ta mattig an madenolan ayu an adiyu
 kulukon di i'ibbayun tagu. ⁶ Ya ipogpogyu goh an
 mangipaligligat hinan tatagun ni'babluy ay da'yu,
 ya nan nguhu, ya nun'abalu. Ya ipogpogyun
 pumatoy hinan mi'id di baholnan tagu. Ya adi

ayu mundayaw hinan udum an madayaw ti hiyay dumalat hi apatayanyu. ⁷ At unudonyu ay dane ta maphod di ugaliyu nongkay ya iyabulut'un immannung an munhitu ayun ten babluy an indat'uh din o'ommodyu. ⁸ Mu tigonyu an hay immannung ya kinulugyu din inalida an mibaliw ayun dumalat nan awah tun nan Timplu', mu adi mabalin.

⁹ Ya undan hay inilayu ya ta'on hi un ayu mangakaw, ya pumatoy, ya umilugtap, ya munlayah hinan punhumalyaan, ya mundayaw hinan bulul an hi Ba'al ya nan dayawon nan bo'on holag Israel ¹⁰ ya un ayu mahkay umalih nan Timplu' ta dayawona? Undan alyonyuy ibaliw'u da'yu ta way atonyun manginaynayun hinan nappuhin ato'atonyu? ¹¹ Undan hay punnomnomyu ya numbalin tun Abung'uh ipo"oyanyun mumpangakaw?*† Mu Ha"in an Dios ya tinnig'un amin nan ina'inyu!" Hiyah ne inalim Apo Dios.

¹² "Hidin hopapna ya ad Shiloh di awadan nan natuldaan an pundayawan ay Ha'in. Mu tinnigyun pina"i' an dumalat nan nappuhin pangatyun tatagu' an holag Israel. ¹³ Gun'u ahan binagan da'yu, mu nihimung an adiyu pohdon an du'gon nan nappuhin ato'atonyu. Ya hidin nun'ayaga' ay da'yu ya adiyu pohdon. ¹⁴ At adiyu nongkay e'ehdol an nan Timplu' di mangibaliw ay da'yu. Ti ninomnom'un pa"ion an ta'on hi

* **7:11** Mat. 21:13; Mk. 11:17; Lk. 19:46. † **7:11** Nan mangakaw ya mipo"oydah nan mapatal ta mid pulis an mampap ay dida, ya nan iJudah ya enehdolday Timplun Apo Dios ad Jerusalem ta hiyay umat hinan ipo"oyanda ta mid anuy iBabylon an umuy mampap ay dida.

un'u indat ay da'yu ya hinan o'ommodityuh din penghana ta pundayawanyun Ha"iin an umat hi nama"ia' hi ad Shiloh. ¹⁵ At pakako' da'yun iJudah hitun babluy an umat hinan inat'uh din i'ibbayun i'Israel an holag Ephraim ta miyuy ayu goh hinan udum an babluy.”

Hay Adi Umunudan nan Tatagu

¹⁶ Himmapiit hi Apo Dios ay ha"iin, ya inalinalay, “He"a, Jeremiah, ya idinongmu mahkay ta adim iluwaluan daten tatagu. Ti adi' damdama donglon an ta'on hi unmu ikilan mumpahpahmo' ta badanga' dida. ¹⁷ Ti undan ahan agguymu inila nan nidugah an ato'aton nan tataguh nan numbino'ob'on an babluy hinad Judah? ¹⁸ Tigom an nan ung'ungungnga ya diday umuy mun'amung hi mitungu, ya hay mun'apuy ya nan o'ommoddan linala'i, ya nan binabaiy mangiyammah tinapay ta e'nongdah nan alyondan Queen hi ad Abuniyan!‡ Ya mun'onongda goh hi ma'inum hinan udum an madayaw ti pohdondan bahibahona! ¹⁹ Mu undan Ha"iin di binahibahdah nan ababain an ato'atonda? Bo'on, ti hay binahibahda ya hay nitaguanda!

²⁰ At hiyanan Ha"iin an na'abbagbagtun Dios ya ipa'dam'uy nidugah an bungot'un didan tatagud Judah, ya ta'on un hinan animal, ya ayiw, ya nan udum an nun'itanom. Ti nan bungot'u ya nidugah an ay bimmi'ah an adi madop an apuy.”

‡ **7:18** Hiya ya ohan babain bulul di iBabylon an hay ngadana ya hi Ishtar, mu hay ngadanad Canaan ya Ashtoreth. Hiyay bulul an nan pamhod ya gubat anuy ipapto'na.

²¹ Ya inalina goh di, “Ha'in an Dios ya adi' abuluton nan e'nongyun Onong an Moghob ya nan udum an e'nongyu. At odolnay unyu ihaang nan dotag ta ihdayu! ²² Ti hidin nangipangulua' hidin o'ommodyuh nalpuwandad Egypt ya mi'id di inali' hi idawatday Onong an Moghob unu nan udum an midawat ta hana ya anggay di atonda. ²³ Ti hay inali' ya unudona' goh ta Ha'in an Dios di dayawonda ta diday tatagu'. At donglonda ay ta unudonda nan Uldin'u ya umannung an maphod di ma'at ay dida. ²⁴ Mu din o'ommodyu ya nginohoya' an agguya' inunud ay dida ti un at goh nan penpenhodday inunudda an ta'on un nappuhi. Hiya nan agguyda pinumhod an undaat goh namama. ²⁵ Ya nete"ah din nanaynan din o'ommodyud Egypt ta engganad ugwan ya wadaday gun'u hennag an babaal'un propetan mangihapit ay Ha'in. ²⁶ Mu nihimung an adiyu donglon nan ibaga'! Ya inyal'alanay ngohoyyu ya baholyu ya un din o'ommodyu!”

²⁷ Ya inalin goh Apo Dios ay ha'in di, “Ta'on ahan hi un ngadan di ibagam ay dida ya adida damdama donglon. ²⁸ At hiyanan alyom ay diday, Da'yun himpamabluy ya nihimung an adiyu pohdon an unudon hi Apo Dios, ya adiyu pohdon an matudduwan. Ya ta'on un atnay atonan mummoltan da'yu ya adi ayu damdama manom-noman. At ad ugwan mahkay ahan ya nami'id di pangulugyu ya pangedenolanyun Apo Dios. ²⁹ At odolnah un ayu mumpamukmuk kaymu ta attigan di punlungdayaanyu! Ya immuy ayuh nan tulid di duntug an umebel an nan mikantah nan pangilubu'an hi natoy di ikantayu! Ti da'yun

holag ad ugwan ya inganuy da'yun Apo Dios ti da'yuy nangipabungot ay Hiya.”

Hay Nangipapatayandah nan Do'ol an Tatagu

³⁰ Ya impahapita' goh ay Apo Dios an in-alinay, “Da'yun iJudah ya nidugah an nap-puhi nan ina'inyu! Ya namamah nan ayyu nangipata'dogan hinan bulul hinan Timplu'[§] ta omod unyu pinuhi! ³¹ Ya inyammayu goh di pun'onnganyud Topheth hidih nan Nundotal an Ben Hinnom* ta hidiy namatapatayanyuh din imbabaluyyu an genhobbyu ta ene'nongyuh nan dayawonyu! Ya wan Ha"in an Dios ya mi'id ahan di ninomnom'uh ipa'at'un da'yuh umat hina. ³² At alyo' ay da'yu an udum hi algaw ya adiyu mahkay alyon di ad Topheth nan wah nan way Nundotal an Ben Hinnom ti ngadnanyu ta Nan Nundotal an Pamatayan hi Tagu. Ti hidiy atayanyu ya ilubu'anyun mun'a'atoy hinan gubat ta la'tot ya na"apnun mi'id di ilubu'an di udum. ³³ Ta awaki-lat ayu ta pun'a'an da'yuh hamuti ya nan animal hi inalahan ti mi'id di ma'angang hi mangilubu' ay da'yu. ³⁴ At mumbalin hi mapulun an amin ad Judah. Ta mapogpog mahkay din gun ma'amung an tatagun mun'am'amlong hinan umat hi kasal ya ay'ayam.”

§ 7:30 Hay udumnan nangatanda ya nitudo' hinan II Ki. 21:7, ya II Ki. 23:4-7, ya Ezek. 8:3, 5-6, 10, 12. * **7:31** Hiyah ne nangitapalan nan iJerusalem hi galutda an wah appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. Ya hay ipa'elnah nan New Testament ya ad imbelnu ti adi mapogpog di apuy hidi.

8

¹ Ya inalin goh Apo Dios di, “Henen gutud ya pun'ibughul nan buhul di nilubu'an nan a'ali, ya nan u'upihyal ad Judah, ya nan papadi, ya nan numbino'ob'on an propeta, ya an amin din iJerusalem ta pun'ibuhu'da nan tungalda. ² At mun'iwa'at di tungalda ta mihapuydah algaw, ya bulan, ya bittuan an gunda dinayaw, ya nunhulbian, ya numpabadabatangan hidin ataguda.* Ya minaynayundan miwa'at ta engganah unda mumbalin hi ay allugit ta tungon tun luta. ³ Ya nan adi mi'yatoy an iJudah ya miyuydah udum an babluy ta hay punle'nadah di ya odolnay unda matoy. Ha"an an Dios an nidugah di abalinanay nanapit eten ma'at hi pidwa ay da'yun nappuhuy pangatnan tatagu.”

Nan Bahol ya nan Molta†

- ⁴ Inalin Apo Dios ay ha"an di,
 “Jeremiah, alyom hinan tatagu di,
 Undan nunlu'bub ayu ay ya adi ayu mala"uy?
 Ya *nibahhaw* ayu ay goh hi nange'wanyu
 ya undan adiyu *ibangngad* ta nan
 nepto' an owon di pange'wanyu?
⁵ Anaad mah ta ta"on hi unyu inila an *immadagwi*
 ayun Ha"an an Dios ya adiyu nomnomon an
mumbangngad?

* **8:2** Manu ay ipa'at Apo Dios hene ta mipattig an mid ah hulbin nan dinayaw nan iJudah ti mid ah abalinan nan algaw, ya bulan, ya bittuan an managun dida. † **8:3** A'alga'algaw an Ab 9 (unu July-August) ya ibahan nan Hudyuh himba'anday Jer. 8:13-9:24 ta panginomnomandah ustun algaw hidin napa"ian nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem hidin 586 B.C. ya hidin 70 A.D.

Ya anaad ta adiyu idinong an munhulbih
nan udum an madayaw ta *mumbangn-*
gad ayun Ha"in?

⁶ Inhamad'un dengngol nan inali'aliyu,
mu mi'id ah nangabulut ay da'yuh un
numbahol.

Ya mi'id ah ohah nuntutuyuh baholna ta
indinongna

ti un at goh way ohaan nan nun'appuhy
iyal'allanan aton‡

an umat hinan kabayun nitakayan di umuy
mi'gubat an taganah tagtag.

⁷ Od'odolnaat goh nan hamuti an stork, ya balug,
ya swift, ya thrush

ti iniladah un nadatngan di pumbaatan-
dah udum an babluy,

ya wa ay ta nadatngan di pumbangngadanda
ya mumbangngadda goh an amin. §

Mu da'yun tatagu' ya adi umat hina ti nan
pohdo' hi unudonyu ya adiyu aton.

⁸ Alyonyuy nanomnoman ayu ti wadan da'yu nan
Uldin'u,

‡ **8:6** Heten hapit an *iyal'allanan aton* hinan hapit di Hudyu ya numpaddung ahan hinan hapitda an *nibahhaw* (verse 4), ya *ibangngad* (verse 4), ya *immadagwi* (verse 5), ya *mumbangngad* (mapidwah verse 5) an ta'on un nob'on di pohdondan ibaga. At hiyah ne ohah kalahin di hanul nan Hudyu. § **8:7** Hanan kalahin di hamuti an wah nan udum an tungnin an babluy an umat ad Canada ya USA ya pahiwonday timpun di tungnin, at makakda ta umuydah nan adi tungnin an babluy. Ya wa ay goh madatngan di tungnin hinan immayandan babluy at makakda ta umuydah din babluy an nalpuwanda ti hiyah ne timpun di mun'ohab hidi.

mu un at goh linuman nan muntudtudun
da'yuh layah!

- 9 Gulat ta nanomnoman ayu at inabulutyu nan
Uldin'un Dios,
mu aggyyu, at undan nanomnoman di
umat hina?

Mu madatngan di algaw an miyuy ayuh
udum an babluy
ta mabainan ayun dumalat di baholyu.

- 10 At nan ahawayun binabai ya midat hi udum,
ya ta'on un nan lutayu ya midat hinan
buhulyu.

Ti an amin ayu an ta'on un nawotwot unu
adangyan ya ma'am'am hi bagiona,
at hiyanan munhinkukuluk ayu.

Ya ta'on un nan numbino'ob'on an propeta ya
papadi ya umat goh hinay aatda damdama.

- 11 Ti ipadahdan ipadenol nan tatagu' an ta'on
un paddungnay himmalom di hugatdan
alyonday,

Mi'id di ita'ot tu'uh pumatoy.

Mu layahda!

- 12 Ti gulat at ya nidugah di bumainandah nan
nappuhi ahan an ato'atonda,
mu mi'id iniladan bumain.

At hitun pummoltaa' hinan tatagud Judah ya
ta'on un dida ya middumdan mi'yatoy."

Hiyah ne hinapit Apo Dios.

- 13 "Ti aggyuda inunud nan inali' hi atonda at
umatdah nan nitanom an greyp ya figs an
mi'id di bungada,

ya na'leng di tubuda,

at hiyanan iyabulut'un *mami'id* an amin nan
indat'un dida.”

Hiyah ne hinapit Apo Dios.

14 “At hitun ipa'annungan nan ibagabaga' ya
munhahapitda nan iJudah an alyonday,

Umat ay hina ya *ma ayuat** mah ta umuy
tu'uh nan nihamad di allupnan babluy
ta hidiy umuy tu'u atayan!

Ti makulug damdama an matoy tu'u an ay
ditu'u ipa'inuman ay Apo Dios hi bininu an
dumalat nan numbaholan tu'un Hiya!

15 Ti nunhohood tu'uh lumenggopan tu'u,
mu un at goh nan nidugah an atata'ot di
nawada.

16 Ti ad ugwan ya dimmatongda mahkay nan
buhul hinan babluy ad Dan hi appit hi iggid
hi un hagangon di buhu'an di algaw,

At an amin tu'un tatagud Judah ya wu-
mogwog tu'uh ta'ot tu'u.

Ti na'uyday nungkakabayun gumubat,
at umannung an pa"ionda tun babluy
tu'u,

ya pumatoy ditu'un amin an tatagu!”

17 Ya inalin goh Apo Dios di,

“Daten ipa'ali' an mamatoy ay da'yu ya
ayda ha'u'u an adida ma'amu.”

* **8:14** Heten hapit an *ma ayuat* ya neheggon hinan duwan hapit
di Hudyu verse 13 an *mami'id* ya *indat'u*, at hiyah te goh di ohah
hanul di Hudyu.

*Hay Limmugwaan Jeremiah hi Punnomno-
manah nan iJudah†*

- 18 Ya ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,
 “Apu, nidugah ahan di ha'it di nomnom'u
 ya nan punlungdayaa'
 19 ti nan i'ibba' an niyuy hi himpapangili ya mad-
 ngol di kiladan alyonday,
 Undan ingganuy mahkay Apo Dios di ad
 Jerusalem?
 Ya undan mahkay bo'on Hiyay Alih di?”‡

Mu hi Apo Dios ya inalinay,
 “Anaad ahan un nan udum an madayaw ya
 bulul an inyamman di tataguy dinayawyu
 ta omod unna' impabungot ay da'yu?”

- 20 Ya inalin goh nan tataguy,
 “Uya'a an ten nalpah di tiyalgaw ya ahi-
 boto'
 ya adi da'mi ahan hom'on ay Apo Dios ta
 baliwan da'mi!”

- 21 Ya ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,
 “Dumalat nan nidugah an ipaligligatan
 nan tatagu'
 ya nidugah goh di ha'it di nomnom'u an ten
 munlungdayaa'!

- 22 Hi Apo Dios ya din'ugna nan tataguna ta adida
 pumhod

† 8:17 Bahaom nan footnote di Jer. 8:4 hi aat nan algaw an Ab
 9. ‡ 8:19 Mattig an ipa'innilan Jeremiah nan adi ma'awatan nan
 iJudah hi dalat di apa"ian nan babluyda an ta'on hi un inali'alin
 Apo Dios ay diday gapuna.

an paddungnay un mi'id ahan di mabalin
hi agah ya duktul hi ad Gilead!"§

9

- ¹ Ya inali' goh di,
 "Un gulat ta adi mapuh di lugwa' ta umat
 hinan obob an adi matmatdu'
 at mabalin an hinan mahdom ya mapatal ya
 kilaa' nan i'ibba' an pinatoy di buhul!
- ² Maphod hi un wada ah lugal hi punhituwan
 hidih nan mapulun an umiyanan nan
 munle'le'od
 ta hiyay aya' an munhitu ta tayna' nan
 tataguh nan ni'babluya'!
Ti gunda umilugtap,
ya adida mangngol."
- ³ Ya umat goh an inalin Apo Dios di,
 "Nan tatagu' ya hay immenghah hapi-
 tonda ya nan layah an puma"i
 ti adida pohdon an unudon nan makulug.
 At hiyanan iyal'alladan mangat hinan
 do'ol an nappuhi,
 ya adida haggungon an Ha"in hi Apo Dios.
- ⁴ Olom ni' ya way ohaan hahalepatanay heneg-
 ona,
 ya ta"on nan i'ibbana ya adiat mundenol
 ay dida.
Ti way ohan didaan hay pamalbaliyanah
i'ibbanay nomnomnomona,

§ 8:22 Ad Gilead di nalpuwan nan do'ol an tubun di ayiw ya oho'
an ma'usal hi iyammadah agah.

ya hay puma"ih ibbanan taguy hapihapi-
tona.

⁵ Ta un nonongan unda hinkukuluk,
ya mi'id di mangibaag hi makulug.
Ti emmenghah un nan pumbaholan di
atonda.

⁶ At un hay layah di impa'enghada,
ya adida pohdon an innilaona' ay dida."
Hiyah ne hinapit Apo Dios.

⁷ At hiyanan inalin goh Apo Dios an nidugah di
abalinanay,

“Mahapul an iyabulut'uy punligatan
daten tatagu ta umat hinan mahinhin
an balitu'

ta mayagyagan nan adi maphod.

⁸ Ti maphod di hapitondah i'ibbada,
mu un at hay pamatayandan diday nom-
nomnomonda.

At nan layahda ya umat hinan hulit di panan
nalamutan hi bininun pumatoy hi e'naana.

⁹ At hiyanan Ha"in an Dios an nidugah di abali-
nana ya mahapul an moltao' didan him-
pamabluy.”

Hiyah ne hinapit Apo Dios.

*Hay Nunlungdayaan Jeremiah**

¹⁰ Ya ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,
“Nidugah an munlungdayaa',
ya adi medpol di kila' ti nan ma'at hinan pah-
tuh nan aduntuduntug an mamagananda.
At mi'id di mange'wah di,

* **9:9** Bahaom nan footnote di Jer. 8:4 hi aat nan algaw an Ab 9.

ya mami'idda nan baka, unu malgom an animal, ya hamuti ti lumayawda.”

- 11 Ya inalin Apo Dios di,
 “Manu ay ya hay ato' ya pa"io' an amin
 nan babluy ad Judah
 an umat hi ad Jerusalem an kapitulyuna ta
 mumbalin hi mapulun.
 At nan animal an jakal[†] hi inalahan ya
 ammunay munhituh di an bo'on hay
 tatagu.”

Hay Dumalat hi Napa"ian ad Judah‡

12 At inali' ay Apo Dios di, “Apu, an amin ami
 ya adimi ahan ma'awatan nan na'at hi ad Judah
 an namaag ya numbalin hi mapulun. Anaad
 ahan ta nunheglay napa"iana ta omod un mi'id di
 namhod an munle'le'od hidi?”

13 Ya tembal Apo Dios an inalinay, “Manu ay
 na'at hana ti din'uga' hinan tatagu' an aggyuda in-
 unud din Uldin'u ya tudtudu' 14 an hay inunudda
 ya nan pohpohdonda. Ta nan bulul an hi Ba'al
 di dinayawda an hiyah ne din intudtudun din
 o'ommoda. 15 At hiyaat un Ha"in an nidugah
 di abalinanan Diosyun holag Israel ya inali' di
 moltao' dida ta nidugah di punligligatanda ta pad-
 dungnay ipa'inum'un diday bininun mumpait.
 16 At ipiyuy'u didah adadagwin babluy an aggyu
 in'innilan din o'ommodda ya ta"on un dida. Ya
 honogo' goh di mi'buhul an titindalun mamatoy
 ay dida ta engganah unda mun'atoy an amin.”

[†] 9:11 Umat hinan ongol an ahu. [‡] 9:11 Bahaom nan footnote
 di Jer. 8:4 hi aat nan algaw an Ab 9.

- 17 Ya inalin goh Apo Dios di,
 “Nomnomnomonyu daten ma'at
 ta ayaganyu nan binabain nangipa'enghan
 mun'ebel hi un way matoy.”
- 18 Ya inalin nan tataguy,
 “Ipa'innilayu mah ay dida ta punnaudon-
 dan umali
 ta ibilan da'mi ta engganah un tumuduy lug-
 wami!
- 19 At madngol di ahikikilad Jerusalem,
 ya hay alyondah nan kumilaanda ya
 alyondah,
 Nidugah ahan di napa"ian tun babluy tu'u!
 Nunhegla mahkay ahan di nipa'ampaan
 tu'u ti nun'apa"iy a'abung tu'u!
 At makulug an taynan tu'uh ten babluy!”
- 20 At ha"in an hi Jeremiah ya alyo' ay da'yun
 binabaiy,
 “Thamadyun donglon nan alyon Apo Dios
 ta ituduyuh nan imbabaluyyun binabai ya
 nan liligwayu nan mikantah un way ma-
 toy!§
- 21 Ti ten dimmatong di atoy hitun babluy tu'u ya
 nan numpunhituwan tu'u,
 at nun'a'atoyda nan ung'ungungngan
 lumaniwligwah nan kalata,
 ya ta"on un nan ungunan linala'ih nan way
 plasah tun babluy tu'u.”

§ 9:20 Manu ay itudtuduwanda nan imbabaluyda ya liligwada ti do'ol di mun'a'atoy, at adi umday binabain mun'ebel.

22 Ya hi Apo Dios ya inalinay,
 “La'tot ya awakilat di mun'a'atoy ta ayda
 galut unu bento' an niwa'at,
 ya mi'id di ma'angang hi mangilubu' ay dida.”

23 Ya inalin goh Apo Dios di,
 “Nan nala'eng ya adina ipahiyay
 la'engna,
 unu nan ma'abbi'ah an tagu ya adina ipahiya
 nan abalinana,
 ya umat goh hinan adangyan an adina
 ipahiyay inadangyana.

24 Mu hay maphod hi ipahiyayu ya nan nanginni-
 laanyun Ha"in an Dios
 ya nan abalinanyun manginnilah aat'u.*
 Ti Ha"in an Dios ya ma'ulaya',
 ya makulug di pangat'u,
 ya nidugah di homo"uh nan tataguh tun luta
 ti hiyatuy pun'amlonga'.”
 Hiyah ne hinapit Apo Dios.

25 “At ten ibaga' an magadyuh di pummoltaa'
 hinan tatagu an ta"on unda nakugit mu bo'on
 Ha"in di unudonda ²⁶ an i'Egypt, ya i'Edom, ya
 i'Ammon, ya i'Moab, ya nan numpunhituh nan
 mapulun, ya nan iJudah. An amin hanan tatagu
 ay danen abablubabluy ya paddungnay aggyuda
 nakugit an numpapaddungda damdamah nan
 i'Israel ti bo'on nan Uldin'uy inunudda.”

* 9:24 I Cor. 1:31; II Cor. 10:17.

10

*Nan Makulug ya Nibahhaw an Pundayaw
(Jer. 51:15-19)*

- ¹ Ya ha"in an hi Jeremiah ya himmapita' goh an inali' di,
 “Da'yun holag Israel ya donglonyu nan alyon Apo Dios
- ² ti inalinay,
 Adiyu iyunnud hinan aton nan tataguh udum an babluy an nan aat di mattigdad dayay pangitigandah un ngadan di ma'at ay didah udum di algaw.
 At adi ayu tuma'ot hinan ulgudondan ma'at an ta"on hi un hiyay ta'tan nan tataguh udum an babluy.
- ³ Ti hanan umat hinay pangatda ya mi'id di hulin bina ti hay atonda ya li'ayonda nan ayiw hi inalahan, ya pina'tandah bulul.
- ⁴ Ya inamyudandah silver ya balitu', ya inhamaddan pun'lanha ta adi magah.
- ⁵ Ya henen bulul ya umat hinan kinnahuh payaw an adi humapit, ya gahin hi un mipi'ug ti adi dumalan.
 At adiyu ta'tan dida ti mi'id di ologdan mangat hi nappuhin da'yu unu mi'id goh ah ibadangdan da'yu.”
- ⁶ Ya nunluwalua' an inali' di,

- “Mu He"a, Apo Dios, ya mi'id di nipad-
dungam ti nidugah di anabagtum,
ya nidugah di abalinam!
⁷ He"ay alih nan numbino'ob'on an himpamabluy
hitun luta,
at mi'id di ohah nala'la'eng mu He"a an
ta'on hi un nan papadi!
At He"ay way biyangnan dayawon di tataguh
tun luta.
⁸ Ti an amin nan mundayaw hinan bulul ya mi'id
di nomnomda an nun'awe'we'da
⁹ ti na'innilan nan umat hi bulul ya un hay taguy
nangiyamma an unda pina'otan nan ayiw.
At amyudandah silver an na'alad
Tarshish* ya balitu' an na'alad Uphaz.†
Ya linubungandah nan umat hi lubung di ali
an inabol di nala'eng an mun'abol.
¹⁰ Mu He"a, Apo Dios, di immannung an Dios
an munnonnong di aatna ya alpuwan di
itagan,
ya He"a goh di alih enggana.
Ya wa ay ta bumungot'a ya umalyog tun luta
ta mun'apa"iday abablubabluy.

¹¹ Ya inalim goh di ibaga' hinan Hentil an bo'on
nan bulul di nunlumud abuniyan ya tun luta. At
la'tot ya mun'apa"idan amin ta ma'ubahdah tun
luta.‡

* **10:9** Ohan babluy ad Spain. † **10:9** Mid nanginnilad ugwan hi awadan ten babluy. ‡ **10:11** Heten verse ya nitudo' hinan hapit di Aramaic ti hiyah ne ma'awatan an hapit an inilan nan do'ol an Hentil. Ya wada goh di udumnan verses hinan Biblia an nitudo' hinan Aramaic (Ezra 4:8-6:18; 7:12-26; Dan. 2:3-7:28).

- 12 Ya innayun'u goh an inaliy,
 Mu hi Apo Dios ya limmuna tun luta ya
 ad daya
 an dumalat di abalinana ya ananomnomana,
- 13 ya wa ay ta impa'idulna ya mungkakiludukud
 ad daya.
 Ya Hiya goh di mangipatuluh bunut,
 ya awni ya impa'alinay ilat, ya udan, ya puo'
 an malpuh nan nangiyamungana.
- 14 At hiyatuy mangipattig an hay tagu ya mi'id di
 inilada
 an adida umat hi anala'eng Apo Dios.
 At nan mun'ammah nabalitu'an an bulul ya
 mabainanda
 ti hanan gunda iyamma ya mi'id di
 yahyah ya abalinanda.
- 15 Ya mid ahan di hulbida ti unda bulul ya anggay.
 Ti unda hay ma'ab'abatlan hinan adat-
 ngan di amoltaanda ti ma'ubahda.
- 16 Mu hi Apo Dios an Dios tu'un holag Israel ya adi
 umat hina
 ti Hiyay nunlumun amin an ta'on un nan
 pento'nah tataguna.
 Ya hay ngadana ya Nidugah di Abalinanan
 Dios.”

Nan Magadyuh an Apa"ian ad Judah

- 17 Ya ha"in an hi Jeremiah ya inali' goh di,
 “Da'yun iJudah ya amungonyu nan
 ita'inyun lumayaw
 ti lini'ub da'yu damdamah buhul.

- 18 Ti inalin tuwalin Apo Dios an unyu palpaliwan
ya nonong ya pinakak da'yu ta miyuy ayuh
udum an babluy,
ya impa'alinay nidugah an punligli-
gatanyu ta way atonyun mangdam hi
bungotna.”
- 19 Ya alyon nan iJerusalem di,
“Mahmo' amih tun nidugah an moltami
an umat hinan himmalom ahan an hugatmin
pumatoy.
Mu mahapul an edpolmi
- 20 an ta"on hi un nun'apa"iy abungmi.
Ya nun'a'atoyday imbabaluyumi,
at mi'id di bumadang ay da'min
mangiyammah abungmi.”
- 21 Ya inali' ay diday,
“Ten mi'id di nomnom nan mangipang-
pangulun da'yu
an adida unudon di ibagan Apo Dios.
At hiyanan way ohan da'yu an ay
kalnilun ipapto'da ya ninganuy ta
miwa'at ayu.
- 22 Ya den dimmatongdah appit hi iggid hi un ha-
ganganon di buhu'an di algaw nan mi'buhul,
at paddungnay immalyog tun luta.
Ya adi madnoy ya umannung an mun'apa"iy
abablubabluy hitud Judah,
at la'tot ya ammunay jakal§ di gun
umalih tu.”

§ 10:22 Umat hi ongol an ahu.

Hay Luwalun Jeremiah

- 23 Ya nunluwalua' goh an inali' di,
 “Inila', Apo Dios, an hay tagu ya bo'on
 hiyay nangdon hi nitaguana,
 ya bo'on goh hiyay okod hinan ma'at ay hiyah
 binigat.
- 24 At tugunon ni' da'mi, Apo Dios,
 mu adim ni' ahan ipatnay bungotmun
 da'mi
 ti atom ay ya umannung an matoy ami an
 amin.
- 25 Nan buhulmiy pangipatnaam hi bungotmu
 ti dida ya adi da'a ibilang an Dios,
 ya bo'on He"ay dayawonda.
 Ya ten numpatoyda nan i'ibbami,
 ya nidugah di nama"iandah tun babluymi.”*

11

Hay Aggyda Nangunudan hinan Nitulag

- ¹ La'tot ya inalin goh Apo Dios ay ha"in an hi
 Jeremiah di, ² “Ipanomnommuh nan tatagud Ju-
 dah din nahahapit an mahapul an unudonda. ³ At
 alyom ay dida an Ha"in an Dios di nangalih, Nan
 tagun adina unudon nan nitulag* ya ma'idutan.
⁴ Ti hay nuntutulaganmih din o'ommodyun nat-
 pong ad Egypt ta numbalindah baal ya inali' di,
 Gulat ta unudona' ta atonyun amin nan inali' ya

* **10:25** Heten verse ya ibahan nan Hudyuh atawotawon hinan
 Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Hudyuh din
 Penghana. * **11:3** Nan Tulag ya nitudo' hinan Ex. 19:1-24:18,
 ya niddum nan Himpulun Uldin (Ex. 20:1-17).

da'yuy mumbalin hi tatagu', ya Ha"in di mumbalin hi Dios an dayawonyu. ⁵ At ipa'annung'u din inhapata' hidin a'apuyu an idat'un dida nan malumong an lutan nan numbabluyanyud ugwan."†

Ya tembal'u an inali' di, "Apu, nan inalim ya ato'."

⁶ Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, "Umuymu le'don an amin nan babluy ad Judah an mete"ad Jerusalem ta ipa'innilam hinan tatagu tun hapito': Alyom ay dida ta unudonda nan tulag an inabulut din o'ommodyu. ⁷ Ya nete"ah din natpongan din o'ommodyud Egypt ta engganad ugwan ya gun'u dida pinadanan ta Ha"in di unudonda. ⁸ Mu din o'ommodyu ya nangohoyda an un at goh nan pohpohdon di odoldan pumbaholan di gunda inat. At hiyanan inyabulut'u an amin nan idut an moltan nan adi mangunud hinan nitulag, ya na'at ay dida."‡

⁹ Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, "Inila' an nan wad Jerusalem an kapitulyu ya nunhahapitdah nan i'ibbadan iJudah ta du'gona' ay dida. ¹⁰ At inyunnuddah din inat din o'ommodda an bo'on Ha"in di inunudda ti nan bulul di dinayawdah nunhulbianda. Ya wan umatda goh hina nan i'Israel an din'ugda nan nuntutulaganmih din o'ommoddan mahapul hi unudonda. ¹¹ At hiyanan ipa'ali' di nidugah an mangubah hinan iJudah ta mi'id di ma'angang ay dida! At hay a'atan hana ya kumiladan mumpabadang ay Ha"in, mu adi' haghaggungon dida ¹² ta

† **11:5** Ex. 6:8. ‡ **11:8** Hanan idut ya nitudo' hinan Deut. 28:15-68.

umuyda mumpabadang hinan bulul an gunda nange'nongan hinan incense. Mu hanan bulul ya mi'id di abalinandan mangibaliw ay didah nan a'ubahanda. ¹³ Daten iJudah ya dimmo'ol di dayawonda an umat hi ado'ol nan babluy ad Judah. § Ya do'ol goh nan umipabain an inyam-madan pange'nongandah nan e'nongdan Ba'al an umat hi ado'ol di kalatad Jerusalem.*

¹⁴ At adim ahan iluwaluan hanan tatagu, Jeremiah, unu e'dawan dida ay Ha" in ti adi' damdama haggungon dida an ta"on hi unda mumpahpahmo' ay Ha" in an dumalat nan punli-gatanda!

¹⁵ At alyom ay diday,

Hi Apo Dios ya inalinay,

Da'yuy pento"uh tatagu' mu nidugah ahan nan ato'atonyun nun'appuhi!

At mi'id di biyangyun umalih tun Tim-plu',

ya hanan inyaliyun e'nongyun Ha" in ya adi damdama mabalin an handianday a'ubahanyu.

Ti hay pun'am'amlonganyu ya nan pangatanyuh nappuhi.

¹⁶ Hidin hopapna ya impaddung'u da'yun him-pamabluy hinan nitanom an olibo

an ma"aphod ya do'ol di bungana.

Mu ad ugwan ya ipa'ali' di mama" in da'yu,

§ **11:13** Bahaom nan footnote di Jer. 2:28. * **11:13** Impiha"ad nan Alin hi Ahaz nan pun'onngan hinan hinohhan kalatad Jerusalem (II Chron. 28:24).

ya hanan umalin buhul ya nunheglan ay
mundalang an apuy di bungotda
ta paddungnay gohbon da'yu.

¹⁷ Ya Ha"in an nidugah di abalinanan Dios di pad-
dungnay nangitanom hinan olibon nipaddungan
di i'Israel ya iJudah. Mu ad ugwan ya ipa'ali'
di mama"in dida an dumalat nan nappuhi ahan
an gunda aton. At nidugah an impabungota' ay
didah nan nange'nongandah nan incense hinan
bulul an hi Ba'al."

*Hay Nunnomnomandah Pamatayandan
Jeremiah*

¹⁸ La'tot ya impa'innilan Apo Dios ay ha"in an
hi Jeremiah an nan bumobohhol ya ninomnom-
dan mamatoy ay ha"in. ¹⁹ Ya wan hay agguy'u
nanginnilaan ya mundenola' an umata' hinan
uyaw an kalnilun iyuydah nan pumpaltianda.
Mu invaliday,

“Paltion tu'u ta duminong an humapihapit,
ya ta adi ma'al'aliy ngadana ta ma'aliwan
hiyah enggana!”

²⁰ Mu nunluwalua' an inali' di,
“He"a, Apo Dios an nidugah di abalinana
ya na'ahamad,
inilam nan wah nomnommin tatagu.
At He"ay pangiyokoda' hi bumadang ay
ha"in,
ya okod'an mangiballoh hi atondan ha"in.”

²¹ Ya inalin Apo Dios ay ha"in di, “Nan udum
hinan linala'in i'Anathoth[†] ya alyonday patayon

[†] **11:21** Hi Jeremiah ya i'Anathoth goh (Jer. 1:1), at diday
ni'babluyana.

da'ah unmu adi idinong an mangipa'innilah nan ibaga' ay he"a. ²² Mu Ha"in an nidugah di abalinanan Dios di mummoltan dida ta matoydah nan gubat hanan ungungan linala'in imbabaluyda, ya nan ung'ungungnan imbabaluyda ya iyatoyday hinaangda. ²³ At la'tot ya mi'id di ma'angang ay didan hina"ama."

12

Hay Nunlilian Jeremiah ay Apo Dios

- ¹ Ya himmapita' ay Apo Dios ya inali' di,
 "He"a, Apu, ya an amin nan inlili' ay He"a
 ya nahamad di inatmu.
 Ya ad ugwan ya pohdo' an innilaon nan adi'
 ma'awatan
 ti anaad ta nan adi maphod di ato'atona
 ya diday umadangyan,
 ya nan agguy nepto' di pangatna ya diday gun
 pumhod?
- ² Paddungnay intanommu dida ta limmamutda,
 ya immongolda, ya bimmungabungada.
 Ya He"ay idaydayawdan ulgu'ulgudon,
 mu hay immannung ya un hapitda ya
 anggay.
- ³ He"a, Apo Dios, ya inilam an amin di aat'u an
 ta"on un nan wah nomnom'u.
 At ibataanmu ni' daten mi'buhul ay ha"ina
 ya numpatoymu dida
 ta umatdah nan kalnilun me'nong hi ma-
 palti!*

* **12:3** Hay ibagan Jeremiah hi ma'at hinan buhulna ya nipadung hinan implanudah ma'at ay hiya (Jer. 11:19).

4 Anakkayah di anappuhin nan tatagun numbalin
 hi namaganan tun luta,
 ya na'lengday nitanom,
 ya ta"on un nan hamuti ya animal ya
 nun'a'atoyda.
 Ya alyonda goh udot di,
 Ta"omman, at adi tigon Apo Dios di gun tu'u
 aton!"

Hay Nambal Apo Dios ay Jeremiah

5 Ya himmapit hi Apo Dios ay hiyan inalinay,
 "Gulat ta mablay'an mi'yapput hinan
 tatagu
 at inyal'allana mah un nan kabayuy
 pi'yapputam?
 Ya gulat ta mihubag'ah nan nundotal an
 luta
 at inyal'allana mah hi un hay inalahan an
 neheggon hinan Wangwang an Jordan?"

6 Ten alyo' ay he"a an ta"on un nan i'ibbam an
 linala'in da'yun pamilya ya pohdon da'an
 pa"ion,
 at adi'a mundenol ay dida an ta"on un
 maphod di hapitondan he"a!"

7 Ya inalin goh Apo Dios di,
 "Nan holag Israel ya diday pento"uh
 tatagu' hi paddungnay odon'u,
 mu ad ugwan ya din'ug'u mahkay dida ta
 indat'u didah nan buhulda.

8 Ti didan imbilang'uh odon'u ya numbalindah
 umat hi layon hinan inalahan an paddung-
 nay humeeheel ay Ha"in,
 at hiyanan nidugah di bohol'un dida.

- 9 Ti umatdah nan gayang an umipahigan Ha"in,
 ya nen lini'ub di pumatoy an gayang
 dida.
 At pa'alionyu nan a'animal hi inalahan ta
 middumdan mumpangan ay dida.
- 10 At mun'apa"i mahkay nan paddungnay
 galden'un natamman hi greyp ti
 pun'igatinda nan intanom'u,
 at din ma"aphod an babluy ya mumbalin
 mahkay hi mapulun.
- 11 At minganuy an matawan ti mi'id di mangi-
 ppto',[†]
- 12 ya nan titindalun[‡] umalin mama"in ten babluy
 ya diday pamatoy Apo Dios hinan tatagu.
- 13 At nan tatagu' ya muntanomdah wheat,
 mu gapuh bungot'u ya hay hubit di
 bot'onda.
 At na"ablaydan timmamutamu,
 mu mi'id di hulbina.”
- 14 Ya inalin goh Apo Dios di, “Heten babluy
 ya indat'uh nan tatagu' an holag Israel. Mu
 la'tot ya pa"ion nan mi'buhul an heneggonda ta
 polhonda. § At elanyuat ti paddungnay bu'nuto'
 didah nan babluyda, ya imbaliw'u nan tatagu' an
 holag Israel. Ya umat goh hinay ato' hinan holag
 Judah an paddungnay bu'nuto' dida. ¹⁵ Mu hom'o'
 goh damdama dida an heneggonda ta pumbangn-
 gado' didah nan numbabluyanda. ¹⁶ Mu ta"on un

[†] 12:11 Hinan hapit di Hudyu ya waday pituh panapitda an s
 eten verse, ya pitu goh an panapitdah m, at maphod hi pamahaan.

[‡] 12:12 Nan iBabylon. § 12:14 Hay ngadan nan udumnan dida
 ya nan i'Aram, ya nan holag Moab, ya nan holag Ammon (II Ki.
 24:2).

diday nangituduh nan tatagu' hi atondan mundayaw ay Ba'al mu gulat ta abulutondan Ha'in ya anggay di immannung an Dios ta mumpatududah atondan mundayaw ay Ha'in ya pumbalino' goh didah tatagu' ta maphod di itaguanda. ¹⁷ Mu gulat ta adia' unudon ya paddungnay bu'nuto' didan amin hinan babluyda ta ma'ubahda. Ha'in an hi Apo Dios di nanapit ete.”

13

Nan Lo'ob an Linen an Balikis Jeremiah

¹ Ya inalin Apo Dios ay ha'in di, “Umuy'a luma'uh linen* an balikis, ya imbalikismu. Mu adim ahan itamol hi danum.† ² At limma'ua' hi linen an balikis an inunud'u nan inalina, ya imbalikis'u.”

³ Ya inalin goh Apo Dios ay ha'in di, ⁴“Anom nan linen an imbalikismu, ya immuy'a ad Perath,‡ ya impo"oymuh dih nan lingab hinan daplah. ⁵ At inyuy'un impo"oy hidid Perath ti hiyah ne inalin Apo Dios hi ato'.”

⁶ Ya unat goh naluh di do'ol an algaw ya inalin goh Apo Dios ay ha'in di, “Mumbangngad'ad

* **13:1** Hete ya lo'ob an na'usal hinan magayad an lubung di papadi, ya mahapul an maleneh ti hiyay attigan di niyatanda an tatagun Apo Dios ay Hiya. † **13:1** Hay ipa'elna ya nan tatagun Apo Dios, ya adida pohdon an muntutuyun Hiya, at nun'abaholanda. ‡ **13:4** Hay kulugon nan udum ya hiyay Wangwang an Euphrates, mu bo'on nin ti hay inadagwina an mipalpuh nan babluy ad Jerusalem hi awadan Jeremiah ya 640 an kilometlu! At mid mapto' ya hiyay higib an wah nan pingit di ginnaw hi 4.8 an kilometlu an mipalpud Anathoth, ya hay ngadan ten higib ad ugwan ya Parah.

Perath ta umuymu alan din linen an balikis an din inali' hi ipo"oymuh di." ⁷ At immuya' ad Perath, ya bino"a' din nangipo"oya' hi balikis, mu tinnig'u an nadunut, at mid hulbina.

⁸ Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, ⁹ "Umat hinay ato' an mangubah hinan mumpahiya an bimmabluy ad Judah. ¹⁰ Ti hanan nun'abaholan an tatagu ya adia' unudon, ya nidugah di ngo-hoyda, ya nan numbino'ob'on an bulul di dayawonda. At umatdah nan balikis an mi'id ah hulbida. ¹¹ Ya wan hay penhod'u ya nahamad di pangedenolandan Ha"in ta umat hinan balikis an nibalikis hi gitang di tagu. Ya umat ay hina ya makulug an diday tatagu'. At dumalat nan pangipapto"un dida ya e'gonana' hi tataguh udum an babluy. Mu nihimung an adia' donglon ay dida."

Nan Tibung an Ittuwan di Bayah

¹² Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, "Alyom hinan holag Israel an Ha'in di mangalih, An amin nan pangittuwan hi bayah ya bayah di mittu. Ya gulat ta alyonday, Undan agguymi inila ta gahin hi unmu ibagan da'mi? ¹³ ya alyom ay diday, Umat hituy hinapit Apo Dios an inalinay, Anaad ta da'yu ya agguyyu inilay niyatanyu? At hiyanan moltaon da'yun himpamabluy ti agguyyu inilay niyatanyu an paddungnay un ayu nun'abutong an namamah nan ali an holag David, ya nan papadi, ya nan numbino'ob'on an propeta, ya an amin nan numpunhitud Jerusalem. ¹⁴ Ya paddungnay puntetemoogo' dida an ta'on hi unda

nun'ala'ay unu ung'ungungnga, mu mumpapad-
dung di ma'at ay dida. Ya adi' ahan dida igohgo-
han, unu hom'on, unu adyuwan hitun pumpa-
mataya' ay dida.”

Padan hinan Mumpahiya

- 15 Ya ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,
“At da'yun holag Israel ya adi ayu
mumpahiya
ti ma'ahhapul an donglonyu nan inalin Apo
Dios.
- 16 Ya Hiyay ipabagtuyu ya unna ipa'ali nan puma-
toy ay da'yun umat hinan munhehellong
ta adi ayu mun'ihubag hinan
lumane'le'danyuh nan duntug!
At mumbanggad ayun Apo Dios ta adina
pumbalinon hi helong nan patal an hahal-
imidonyu!
- 17 Mu gulat ta adi ayu dumngol at umannung an
lugwaa' da'yu
ti da'yun tatagun Apo Dios ya miyuy ayuh
udum an babluy ta hidiy ibaludanyu
an dumalat nan pumpahiyaanyu.”
- 18 Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di,
“Alyom hinan ali ya hi inana§ ta tay-
nanda nan nabagtun haadda
ti wada damdamay mamloh hinan
pumpapto'anda.
- 19 Ya nan abablubabluy ad Negev ya
nun'itangobda,

§ 13:18 Mid mapto' ya nan Alin hi Jehoiachin ay Queen an hi Nehushta (II Ki. 24:8). Wa ay ta makulug at 597 B.C. di tawona.

at mi'id ah ohah mabalin hi pumitaw ya humgop.

Ya an amin nan iJudah ya miyuydah udum an babluy.

20 At tigonyun iJerusalem an na'uyda nan buhulyun malpuh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw!

Ya hay immayan mah din tatagun bumadang ay da'yu an din ehngelyu?

21 Hay punnomnyu mah hi un iyabulut Apo Dios din hehemlonyun bumadang ay da'yu ya didaat goh di mangubat ay da'yu ta diday mun'ap'apun da'yu?

At hay aat di punha'itan di punnommanyu ya umat hi ha'it di putun nan babain muntungaw.

22 Ya alyonyu nin hi nomnomnyu,

Anaad nin ta na'at an amin di umat hitu ay da'mi?

Manu ay ti dumalat nan do'ol an baholyu, at hiyanan paddungnay pinilit da'yun nun'elo' hinan buhulyu.

23 Undan mabalin an hukatan nan tatagud Ethiopia nan mangmangitit an up'upda?

Umat goh hinan labang di animal an leopard an undan mabalin ta ma'aan?

Mabalin ay nin ya umat goh an mabalin an mahukatan hinan nepto' an pangat nan impa'enghayun nappuhin ato'atonyu!

24 At pun'iwa'at'u da'yuh nan abablubabluy

- ta umat ayuh nan dugi an mun'iyaddib ta miwa'atda.
- 25 At henen ninomnom'un ma'at ay da'yu ya adi mabalin hi mahukatan an dumalat hi nan'uganyun Ha"i
ti nan nibahhaw an madayaw di endenolyu.
- 26 At Ha"i di paddungnay mamlad ay da'yu ta mipattig di aatyu ta mabainan ayu
- 27 ti tinnig'u nan ina'inyu an paddungnay inlug-tapa' ay da'yu
ti nan abohla' ahan an udum an madayaw di dinayawyuhan nan apayapayaw ya hinan dudunduntug.
Nidugah an mahmo' ayu ahan an iJerusalem!
At anuud nin di pangipogpoganyuh nan umata'atanyuh na?"

14

Nan Nidugah an Batel ad Judah

- 1 Hidin ami'id di udan ya inalin goh Apo Dios ay ha"i di,
- 2 "Nidugah di punlungdayaan nan iJudah ti mun'alangun amin nan wah nan babluy, ya ta'on nan wad Jerusalem ya umbundah nan luta an ahikikilan mumpabadang.
- 3 Ya nan adadangan ya honogonda nan baalda an humagub hinan bubun, mu mi'id di danum, at mangiw'iwadyadan mumbangngad.
At nidugah di lungdayada ya baina an punhophopanday uluda.

- 4 Ya ta"on nan mumpumpayaw ya nidugah di numanomnomanda,
ya punhophopanda goh di uluda ti mun'anga' nan luta.
- 5 Ya ta"on goh nan ulha ya taynanday imbaluydah nan inalahan
an dumalat di ami'id di holo' hi ononda.
- 6 Ya nan dongkih inalahan ya nidugah di ngahingahda an umatdah nan jakal,
ya la'tot ya adi mittig di matada ti mi'id di holo' hi ononda.”
- 7 At alyon nan tatagun Apo Dios di,
“Apo Dios, nidugah di numbaholanmin He" a,
at mahapul an mamolta ami.
Mu badangan da'mi ni' ay He" a ta way panginnilaan nan tataguh nan anabagtum.
- 8 Anggay He" ah ehdolmin holag Israel,
ya He" a goh ya anggay di bimmadang ay da'mi.
Mu anaad ta ad ugwan ya un'a ay mangilih tun babluy an numbaat
an un umiyan hi ohay mahdom ya anggay?
- 9 Un'a dan umat hinan tagun manoh'a eten nidugah an na'at?
Undan mid abalinam an managun da'mi an ta"on un'a wah tun babluy?
Da'mi ya mibilang amih tatagum,
at adi da'mi ni' ahan du'gon!”
- 10 Mu hay nambal Apo Dios ya inalalay,

“Da'yun tatagu' ya hay pa'appohdonyu ya umadagwi ayun Ha"in ta adia' unudon. At hiyanan ad ugwan ya adi' da'yu mahkay abuluton hi tatagu', at moltao' da'yun dumalat nan do'ol an nappuhin ina'inatyu.”

¹¹ Ya inalin Apo Dios ay ha"in di, “Adim mahkay iluwaluan danen tatagu. ¹² Ti ta"on hi unda munlangdu an munluwalun Ha"in ya adi' dongdonglon di pumpahpahmo'anda. Ya ta"on goh unda e'nong ay Ha"in nan Onong an Moghob ya nan Onong an Ma'an ya adi' damdama abuluton. Mu un'uat pun'ipapatoy didah nan gubat, ya hinan batel, ya hinan nidugah an dogoh.”

¹³ Mu inali' di, “Apo Dios an na'abbagbagtu, nan numbino'ob'on an propeta ya gunda alyon hinan tatagu an mi'id anuy ipa'alim hi gubat ya batel! Ti hay pawadaom anu eten babluy ya hay lenggop ya anggay!”

¹⁴ Ya inalin Apo Dios ay ha"in di, “Hanan propeta ya layah di gunda impa'innila an ta"on hi unda alyon an Ha"in di nangali. Agguy'u ahan hennag dida, ya mi'id di inal'ali' ay dida! At nan alyondan paddungnay enenapda ya bo'on ahan Ha"in di nalpuwana, at mi'id hulbin nan gunda ipa'innila ti un hay ninomnomda. ¹⁵ At hiyanan Ha"in an Dios ya moltao' danen propetan munlayah ti alyonday mi'id di gubat ya batel! Mu ibaga' an mi'yatoydah ipa'annungan nan gubat ya batel! ¹⁶ Ya nan tatagun nangipa'innilaandan dane ya mun'iwalitang di odoldah nan kalatad Jerusalem an dumalat nan gubat ya batel ti mi'id

di ang'angon nan gubat ya batel hinan pam-ilyadah mangilubu' ay dida. Ti iballoh'u ay dida nan nun'appuhin ina'inatda.”

¹⁷ Ya inalin Apo Dios di ibaga' hinan tatagu nan numanomnoma' ay dida, at inali' di,

“Dumat nan ma'at ay da'yu an paddungnay himmalom an nogod ya hiyanan gun'u ikilay ha'it di nomnom'u.

At abigabigat ya amahdomahdom ya gunna' lumuwaluwalu

¹⁸ ti an amin di limmane'le'da' eten babluy ya awalitang di nun'a'atoy an tatagu an dumalat nan gubat,

ya hidin immaya' hinan nun'a'allup an babluy ya nun'a'atoyda goh damdama nan tatagun dumalat di hinaangda.

Ya nan papadi ya propeta ya hihidyan gunda aton di tamuda,

mu mid papto'ananda.”

Hay Luwalun Jeremiah

¹⁹ At ha'in an hi Jeremiah ya nan i'ibba' ya inalimin Apo Dios di,

“Undan ahan din'ug da'mi mahkay an iJudah?

Ya undan abohlam nan iJerusalem?

Nidugah an paddungnay himmalom di nanggodmun da'mi an adi ahan mapoyanan?

Hinahalimidmiy lumenggopan,

mu mi'id,

ya hehennodmiy umadaoganmi,

mu mi'id an un at goh hay tumata'tanmi.

- 20 Apo Dios, abulutonmin ongol di numbaholan-
min He"a
 an umat amih din o'ommodmi.
- 21 Mu nomnomom di ipabagtuam ta adi da'mi ni'
 ahan inganuy,
 ya adim ni' iyabulut an pa"ion nan
 mi'buhul nan ma"aphod an Timplum.
 At nomnomom din inalim ay da'mi ta adim
 ibahhaw.
- 22 Ti undan nan bulul di mangipa'alih udan?
 Ya adi mabalin an nonongan immudan ti
 engganay unmu ipa'ali!
 Ya He"a, Apo Dios, ya anggay di pangiyoko-
 danmih bumadang ay da'mi
 ti He"a ya anggay di mabalin an mangat
 ay date!"

15

Nan Nidugah an Pummoltan Apo Dios hinan ijudah

¹ La'tot goh ya inalim Apo Dios ay ha"in di,
"Ta"on hi un da Moses ay Samuel* di mumpah-
pahmo' ay Ha"in mu adi' damdama ahan hom'on
daten tatagu! At pakakom daden holag Judah
ta makakda! ² Ya wa ay ta alyondan he"ay, Hay
umayanmi mah? ya alyom ay diday, Umat hituy
inalim Apo Dios:

Matoyday udum ay da'yun dumalat di dogoh,
ya nan udum ya matoydah gubat,

* **15:1** Daten duwan propetay nundengwa ahan an numpah-
pahmo' ay Apo Dios hinan historyn di Hudyu ta aliwan Apo Dios
di bahol nan tatagu (Moses: Ex. 32:11-14, 30-34; Num. 14:13-23;
Deut. 9:18-20, 25-29; Samuel: I Sam. 7:5-9; 12:19-25).

ya nan udum ya dumalat nan batel,
 ya nan udum ya ilayaw di buhul hi udum
 an babluy.

³ Ya Ha"in an Dios ya ipa'ali' di opat
 hi numbino'ob'on an atata'ot hi mamatoy
 hinan tatagu: ti iyabulut'un waday gubat ta
 mun'a'atoyda, ya umaliday ahu ta pun'ilayawday
 odolda, ya hamuti ta punhobatda dida, ya nan
 a'animal hi inalahan ta pun'a'anda nan way
 ma'angang. ⁴ Ti nidugah ahan an nun'appuhiy
 ina'inat Manasseh an hina' Hezekiah hi ad
 Jerusalem hidin nun'alianad Judah.† At nan
 tataguh nan abablubabluy ya nunheglay
 pamihuldan da'yu an dumalat hinan nidugah
 an pummolta' ay da'yu.

⁵ Ya hitun a'atan hana ya undan way mammo' ay
 da'yun tatagud Jerusalem?

Ya undan goh way munlungdaya ay
 da'yu?

Ya undan goh way mananhan hi aat di na'at
 ay da'yu?

⁶ Ti din'uga' ay da'yu ta innaynayyunyun aggyu
 nangunud ay Ha"in an Dios,

at hiyanan ad ugwan ya ubaho' da'yu
 an mi'id mahkay di homo"un da'yu.

⁷ At pun'iwa'at'u da'yuh nan abablubabluy an
 umat ayuh dugi an mun'iyaddib,

ya pumpatoy'u nan imbabaluyyu ta
 ma'ahinut ayu

† **15:4** Nan Alin hi Manasseh di na'appuhin alin numpapto' ad
 Judah (II Ki. 21:1-18; 23:26-27; 24:3-4; II Chron. 33:1-20).

ti adiyu ipogpog nan nun'appuhin
ato'atonyu.

8 Ya hay ma'at ya do'do"ol di mun'abaluh nan
babluyyu
ya un nan ado'ol di panag hinan pingit di
baybay.

At palpaliwanyu ya himbumagga ya
himmawang di mi'gubat hinan tongan
di algaw‡ ta pumatoyda nan ungunan
linala'i,

at nidugah di punlungdayaan nan
o'ommoddan binabai.

9 At nan babain ommod an amin nan pitun imba-
baluynan natoy

ya ma'ulaw an ay matoy an dumalat di
punha'itan di nomnomna,

at hay punle'nana ya ay munhehellong.

Ya ta'on un nan tatagun na'angang ya
ipapatoy'uh nan buhulda.

Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ene.”

Hay Nunlilian Jeremiah ay Apo Dios

10 Ya inali' di,

“Mi'id atog di amlong'u ti bumobohhol-
day tatagun ha"in hitun babluy tu'u,

at odolnah unna' agguy nitungaw.

Mu mi'id ahan di ay'u inutang unu immu-
tang ay ha"in,

mu tagwan an unna' pun'idutan hinan
tatagu.”

11 Ya tembal Apo Dios an inalinay,

‡ 15:8 Bahaom nan footnote di Jer. 6:4.

“Ha" in di mangipapto' ay he" a ti maphod
di ipatamu' ay he" a.

Ya olom ni' ya waday denolmu ti hitun punli-
gatanda
ya pumbalino' nan buhulmu ta mumpah-
pahmo'dan he" a.”

12 Ya inalin goh Apo Dios di,
“Undan way taguh abalinnan
mangipung hi gumo'
unu nan gambang an nalpuh appit hi iggid hi
un hagangon di buhu'an di algaw?

13 Ya dumalat nan do'ol an numbaholanyun him-
pamabluy ay Ha" in
ya idat'un amin nan inadangyanyuh nan
buhulyu.

14 Ya iyabulut'un baludon da'yun dida
ta mumbalin ayuh baaldah nan babluy
an agguyyu in'innila
ti nidugah mahkay ahan di bungot'un da'yu
an ay apuy an dumalang.”

15 Ya inali' goh di,
“Apu, i'innilam di ma'ma'at,
at badangana' ni' ahan ta iballoh'un dida nan
pangipaligligatandan ha" in.
Adim e'edpol ti la'tot ya pinatoya' ay dida
ti ha" in ya munligligata' an dumalat nan pun-
hulbia' ay He" a.

16 Hidin ni'hapitam ay ha" in ya inun'unud'u an
nidugah di amlong'u
an dumalat nan nidduma' ay He" an
nidugah di abalinnan Dios.

- 17 Ya agguya' ahan nidniddum hinan way
 pun'am'amlongan nan tatagu
 an unna' nun'o'ohhan§ dumalat di pan-
 gun'unuda' ay He"a
 ti nidugah an umipabohol ay ha"in nan
 gunda aton an pumbaholan.
- 18 Mu anaad ta adi dumindinong nan punhol-
 holtapa'
 an paddungnay adi mapoypoyanan nan
 hugat'u?
 Undan adia' badangan ay He"a
 an umat'ah nan ginnaw an wa ay ta
 timmiyalgaw ya natdu' ya nan obob an
 matdu'?"
- 19 Ya tembal Apo Dios an inalinay,
 "Gulat ta itutuyum henen ninomnommu
 ya hinapitmu
 at mabalin an mumbangngad'ah puntamuo'.
 Ya gulat ta nahamad di hapitom ta bo'on
 nan mid hulbinan hapit
 at mabalin an he"ay punhapito'.
 Ti maphod hi un nan hapitom ya pangat-
 mun nahamad di pun'innomnoman
 nan tatagu
 ta mumbangngaddan he"a ta bo'on nan po-
 hdonday hapitom.
- 20 At ta"on hi un da'a gubaton ya adida pa"abak ay
 he"a ti ipapto"u he"a,
 ya pabi'aho' he"a ta mipaddung'ah nan
 gambang an allup.
 Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ene.

§ 15:17 Hi Jeremiah ya agguy nalhin (Jer. 16:2).

21 Immannung an ibaliw'u he"ah nan tatagun nun'appuhiy pangatdan mun'abungot!"

16

Hay Nangalyan Apo Dios hi Adi Mangahawah Jeremiah

¹ Palpaliwan ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, ² "Mahapul an adi'a ahan mangahawa ta adi'a mahlag eten babluy. ³ Ti ibaag'un he"ay ma'at hinan ung'ungungngan mitungaw eten babluy ya nan ma'at hinan o'ommodda. ⁴ Dida ya mun'atoydan dumalat nan pumatoy an dogoh, unu gubat, unu batel. Ya mi'id di mamalun dida, ya mi'id goh di mangilubu' ay dida, at hay odolda ya onon di hamuti ya animal hi inalahan. Ya nan ma'angang ya umatdah allugit an awalitang hinan luta."

⁵ Ya innayuna goh an inaliy, "Mahapul an adi'a umuy hinan abung an awadan di natoy an umuy me"an. Ya adi'a goh middum an mi'lungdayan dida ti Ha"in an Dios ya adi' mahkay wagahan nan tatagu', ya adi' mahkay ipattig di pamhod'u ya homo"un dida. ⁶ Ya mun'atoyday tatagu eten babluy an adadangyan ya nun'awotwot, mu mi'id nongkay di mangilubu' ya mangel ay dida. Ya mi'id goh di mangogod hi odolna unu mamukis hi buu'nah mangipa'innilah pamaluana.* ⁷ Ya mi'id ah mangidat hi ma'an ya ma'inum hinan

* **16:6** Ta'on un inyadin Apo Dios hinan Hudyu hanan ugalin di iCanaan (Lev. 19:28; 21:5; Deut. 14:1) mu inat nan udum an Hudyu damdama (Jer. 41:5; Ezek. 7:18; Mic. 1:16).

way natayan ta ma'al'alu'da an ta'on un hinan way natoy di ommodda.”

⁸ Ya inalin goh Apo Dios ay ha'in di, “Adi'a umuy hinan abung an awadan di inam'amlang an me'an ya mi'yinum. ⁹ Ti Ha'in an nidugah di abalinanan Dios ya la'tot ya hamadom an tigon an pogpogo' an amin nan pun'am'amlongan di tatagu eten babluy. At la'tot ya mi'id di madngol hi mun'am'amlong unu mungkantah nan umat hinan way kasal.

¹⁰ Ya hitun pangipa'innilaam ay dateh nan tatagu ta hanhananda ay an alyonday, Anaad ahan ta nidugah di pummoltan Apo Dios ay ditu'u? Undan hay numbaholanmin Hiya an Dios? ¹¹ Ya alyom ay diday, Manu ay umat hinay aton Apo Dios ya gapu ta din'ug din o'ommod tu'u an aggyuda inun'unud nan Uldina. Ti hay dinayawdah nunhulbianda ya nan udum an madayaw. ¹² Mu da'yu ya inyal'allanay aatyun na'appuhi ya un din o'ommod tu'u! Ti nan poh-pohdon di odolyun nun'appuhiy ato'atonyu an adiyu ahan unudon Hiya! ¹³ At pakakon da'yun ten babluy ta miyuy ayuh nan adagwin babluy an aggyuyu in'innila ya ta'on un din o'ommodyu, mu adi da'yu hom'on ay Hiya! At hidiy pun-dayawanyuh nan udum an madayaw an ta'on hi unyu iyal'algaw ya ilablabi!”

¹⁴ Ya inalin goh Apo Dios di, “Magadyuh nan algaw an adi mahkay munhapata nan tatagun Ha'in ti adida mahkay alyon di, Munhapata amih nan ngadan di Dios an nangekak hidin o'ommodmin holag Israel hi ad Egypt. ¹⁵ Ti mahukatan ta alyonday, Munhapata amih nan

ngadan di Dios an mangiyanamut ay da'min hohag Israel hinan babluy hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ya hinan udum an babluy an iyayanda! Ti la'tot ya pa'anamuto' didah nan numbabluyanda an din indat'u tuwalih din o'ommodda.†

¹⁶ Mu hay mahhun hi ato' ya honogo' nan do'ol an tatagun paddungnay umuy manidu' ta umuyda pundapap didan i'Israel. Ya honogo' goh nan paddungnay umuy manganup ay dida ta pun'anupanda didah nan aduntuduntug ya hinan liyang hinan mabinatu. ¹⁷ Ti Ha"an an Dios ya titiggo' an amin nan pangapangatda ya nan pumbahbaholanda. Ya adi mabalin an ipo"oyana' ay dida. ¹⁸ At mumpidway pummoltaa' ay dida an dumalat di baholda ti nidugah ahan di inatdan namuhih tun babluy. Ti pinnudah nan nidugah an umipabohol an bululda.”

Hay Luwalun Jeremiah

¹⁹ Ya ha"an an hi Jeremiah ya nunluwalua' an inali' di,

“Apo Dios, He"ay baliw'u ya alpuwan di bi'ah'uh nan punligata'!

Olom ni' ya nan Hentil an malpuh nan abablubabluy

ya la'tot ya umalidan He"a ta alyonday,

Mi'id di udum hi bennoh din o'ommodmi

† **16:15** Nibaag hitu an hi'itangan 1,000 an tawon di historyn di Hudyu ti (1) nakakdad Egypt hidin 1446 B.C., ya (2) inlayaw nan iBabylon didah din 586 B.C., ya (3) ente'an Apo Dios an nangipibanggad ay didad Israel ya ad Judah hidin 538 B.C. At 1446-538=908 an tawon an nibaag eten duwan verses.

an anggay nan bulul an mi'id di hulbinan
inyamman di tagu!

²⁰ Ya undan mabalin an hay taguy mangiyammah
dayawonda?

Mabalin,
mu hanan inyammada ya un bulul an mid ah
hulbida.”

²¹ Ya inalin goh Apo Dios di,
“Hiya nongkay nan ipattig'un dida nan
aat di abalina',
at innilaonda mahkay an Ha'in nan imman-
nung an Dios.”

17

Hay Bahol nan iJudah

¹ Impahapita' ay Apo Dios, at inalinay,
“Nan bahol nan iJudah ya paddungnay
niyo'odol ay dida
an niyay'ayan di hiyay atonda,
ya paddungna goh un hiyay nipa'ot hi-
nan dugun nan pun'onnganda.

² Ya ta'on un nan imbabaluyda ya umat goh ay
dida ti inada'adalda
an hay gunda pundayawan ya hinan in-
yammadan pun'onngan hinan awadan
nan bulul an Asherah*
hinan way mun'alubong an ayiw hinan
dudunduntug.

³ At hiyanan hay ato' ya ipahamham'un amin nan
inadangyandah nan buhulda

* **17:2** Hi Asherah ya babain bulul di iCanaan an mangidat anuh
imbaluy ya nan amaphod di mihabal.

an dumalat nan pumbaholan an
ato'atonda.

Ya ta"on nan duntug hi awadan nan Timplu'
ad Jerusalem ya midat goh ay dida,
ya umat goh hinan nundayawandah bu-
lulda ta bagida.

⁴ At taynanda nan babluy an indat'un dida
ta umuyda itamuan nan buhuldah udum
an babluy an agguyda in'innila.
Ti nidugah di bohohol'un dida an ay apuy an
dumaladalang hi enggana.”

⁵ Ya inalin goh Apo Dios di,
“Ha"in an Dios ya moltao' nan tatagun adi
managgunng ay Ha"in
an hay pundenlanda ya nan abalanan di tagu.

⁶ Hay ipaddunganda ya nan a'ayiw an nitanom
hinan mapulun,
at hiyanan mi'id di hohoddon hi pumho-
dandah udum hi algaw.

⁷ Mu mawagahan nan tagun mange'kod hi
nitaguanan Ha"in an Dios,

⁸ at hay ipaddunganda ya nan a'ayiw an nitanom
hinan neheggon hinan way ginnaw an dim-
matong di lamutdah nan way danum.

At hiyanan ta"on hi un mabayag an umu-
gaw ya hihidyan munlangtay tubuda,
ya bumungadah nan gutud di bumungaanda.

⁹ Hay aat di nomnom di tagu ya nidugah an
bumalbalih an amin hi logom
ti nihimung an na"appuhi.

At naligat an ma'awatan.

10 Mu Ha"in an Dios ya inila' di nomnomnomon[†]
di tatagu ya nan pohdondan aton.

At hiyanan hay idat'uh lagbun nan hino-
hhan tagu
ya nan miyunnudan hinan pangatna.

11 Ya nan tatagun immadangyan an dumalat di
kuluk

ya umatdah nan hamuti an mangobob
hinan bo'on itlogna.

At hay umangunuh ya mami'id heden in-
adangyanda,

ya unda mahkay innilaon an mi'id di
nomnomda.”

Hay Himmapiatan Jeremiah

12 Ya inali' di,

“Maphod ta wah tu'ah nan Timplum an
awadan di nabagtun pumpapto'am
an nete" a tuwalih din hopapna!

13 He" a, Apo Dios, di hahalimidonmin bumadang
ay da'min holag Israel,

at an aminda nan manginganuy ay He" a
ya nidugah an mabainanda.

Ya nan man'ug ay He" a ya hay pumbalinanda
ya umat hinan nitudo' di ngadandah nan
hupu' ya anggay an ma'utawda

[†] **17:10** Hay immannung hi inalinah tu ya nan *batin* ti hiyah ne kinulug nan Hudyuh awadan di punle'nan di tagu. Mu nepto' nan nibalin hitu ti kulugon nan iYadyang an hay *nomnom* di awadana.

ti din'ug da'an Dios an alpuwan di itaguan.

- 14 At odowo' an ipaphoda' ni' ahan ay He"a, Apo Dios,
 ti He"a ya anggay di mamaliw ay ha"in,
 ya He"a ya anggay di daydayawo'.
- 15 Nan tatagu ya nidugah di ngohoydan alyondan ha"in di,
 Uggoh mah din gunmu inalin hinapit Apo Dios hi ma'at?
 Uggoh mah ta ipa'annungna?
- 16 Apo Dios, agguy'u ingnganuy nan tamu' an mangipapto' hinan tatagum,
 ya agguy'u inyal'alu' ay He"a nan punligatanda.
 Ti nan inalin ay ha"in di hiyay gun'u impa'innila.
- 17 At adia' ni' ahan pata'ton
 ti He"ay pange'koda' hi mangibaliw ay ha"in hi un madatngan di a'ubahanmi.
- 18 At tigom ni' ahan ta nan mangipaligligat ay ha"in di pata'tom ya bainom ta bo'on ha"in,
 ya diday ubahom ta mipa'annung ay dida nan ta'tandan ma'at!"

Nan Ngilin an Habadu

19 Palpaliwan ya inalin goh Apo Dios ay ha'in di, "Umuy'ah nan pantaw di allup an gun pange'wan nan tatagu ya nan a'alid Judah ta tuma'dog'ah di. Ya immuy'a goh hinan udum an pantaw di allup hi ad Jerusalem. 20 Ta alyom ay diday, Ihamadyun donglon heten hinapit Apo Dios an ta'on un da'yun a'alid Judah ya da'yun amin an

tatagun gun mange'wan ten pantaw di allup. ²¹ Ti inalinay, Ipogpogyun mungkumilduh nan way pantaw di allup ad Jerusalem hinan Habadun ngilin. ²² Ya mahapul an mi'id di ilahunyuh kalgah nan abungyu, ya mi'id di muntamu enen algaw ta ngilinonyu ti hiyah te tuwali din intugun'uh din o'ommodyu. ²³ Mu agguyda inunud ti ma'angohhoyda an adida umunud ya mituduhan! ²⁴ Mu gulat ta unudona' ay da'yu ta mi'id di mangita'in hi kalgayun maluh hinan pantaw di allup ad Jerusalem hinan Habadun ngilin ta unyuat ngilimon nongkay henen algaw ²⁵ ya minaynayun di pun'ap'apuwan nan aliyun holag David hitud Jerusalem. At hiyanan mitakayda nan ap'apuyu ya da'yun ijudah hi kabayu ya nan kalesa. Ya makulug an mamapnuh tataguh tun ad Jerusalem hi enggana. ²⁶ Ti umaliday tatagun malpuh nan abablubabluy ad Judah, ya ad Benjamin, ya nan nun'eheggon hi ad Jerusalem an kapitulyuda. Ya mi'yalida goh nan tatagun numpunhituh nan dudunduntug an wah immapit hi alimuhan di algaw ya ad Negev. Ta pun'iyalidah nan Timplu' di e'nongdan Onong an Moghob di udum, ya nan Onong an Ma'an, ya nan Onong hi Pangidawatan, ya nan udum an e'nongda, ya wada goh di incense hi e'nongdan Ha'in an Dios. ²⁷ Mu gulat ta adia' nongkay unudon ta adiyu e'gonan nan Habadun ngilin, ya gun ayu mun'odon hi kalgayuh nan aluhanyuh nan pantaw di allup ad Jerusalem at gohbo' ad Jerusalem hi engganay mapu an ta'on un nan allupna. Ti mi'id di way olognan mangdop hinan apuy.”

18

Hay Nipaddungan nan i'Israel hinan Uklit

¹ Inalin goh Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah di, ² “Umuy'ah abung nan munduwin ti waday ipa'innila' ay he"ah di.” ³ At immuya' hi abung nan munduwin, ya wah di an gun munduwin. ⁴ Mu wa ay ta duwinona nan uklit ta bo'on nan penhodnan bangay pumbalinana ya linumana ta ipidwana.

⁵ At inalin goh Apo Dios ay ha"in di, ⁶ “Ha"in an Dios ya waday abalina' an mangat ay da'yuh pohdo' an umat hinan aton nan munduwin hi banga. Ti nan uklit an miyammah banga ya okod nan munduwin hi pohdonah pangiyammaan, at umat goh hina ay Ha"in hinan ato' ay da'yun holag Israel. ⁷ Ti Ha"in ya inali' ay hi ubaho' nan ohan babluy unu pumpapto'an ya ato'. ⁸ Mu wa ay ta muntutuyuda nan tataguh di ta du'gonda nan nun'appuhin gunda aton ya adi' ituluy nan ninomnom'uh a'ubahanda.* ⁹ Ya umat goh an ta'on hi un'u inali an wagaha' di ohan babluy unu pumpapto'an ta umongol di abalanan nan tataguh di ¹⁰ mu gulat ta danen tatagun nen babluy ta inaynayunda nan gunda ato'aton an nun'appuhi ya adia' unudon at adi' aton nan ninomnom'un maphod ay dida.†‡

* **18:8** Hay ohah na'atan te ya nan babluy ad Nineveh an kapitulyud Assyria (Jon. 3:1-10). † **18:10** Hay ohah na'atan te ya nan duwan pumpapto'an an ad Israel ya ad Judah. ‡ **18:10** Ta'on un adi maluman nan *aat* Apo Dios (Num. 23:19; Mal. 3:6; Jac. 1:17) mu maluman di *pangatna*.

11 At hiyanan honogo' he"a, Jeremiah, ta umuymu alyon hinan ifudah di, Umat hituy hinapit Apo Dios an inalinay, Ninomnom'un waday nappuhih ma'at ay da'yuh un ayu adi muntutuyuh nan nun'appuhin pangatyu ta hay nahamad di unudonyu. 12 Mu inila' an hay pambal damdama nan tatagu ya alyonday, Mi'id di hulbin nan inalim ti ninomnommi damdama an nan pohdonmiy hiyay atonmi an ta'on un bahol.

13 At hiyanan inali' an hi Apo Dios di,
 Henen baholyun i'Israel ya nidugahan.

 Ti undan way gunyu donglon ni' mah hi umat hinah ma'ma'at hi udum an babluy?

14 Hinan duntug hi ad Lebanon ya mi'id di nami'idan nan immugtul hidin ay dalallu, ya umat goh hinan ayhugin danum hinan ginginnaw hinan Duntug an Hermon an mi'id di ayna natdu'an.

15 Mu danen tatagu' ya adida umat hina ti din'uga' ay dida
 ta nan bulul di nange'nongandah nan incense an genhobda.

 At paddungnay tinaynanda nan nahamad ya maphod hi dalanon
 ta nan pitluy an pumbahbaholan di inunudda.

16 At hiyanan minganuy heten babluyda ta an aminday maluh ya manoh'adah nan na'at an himbumagga ya ninganuy,
 at wumigiwigda.

17 At hitun umalian nan buhul an mangubat ay dida ya pun'ipiwa'at'u da'yun dida

ta umat ayuh nan hupu' an pun'iyaddib
nan dibdib.

Ya hay a'atan ne ya adi' da'yu haggungon.”

18 Ya waday udum an tatagun alyonday,
“Munnomnom tu'uh aton tu'un mangipadinong
ay Jeremiah! Odolnaat wah nada nan padi,
ya propeta, ya nan nun'anomnoman an
muntudtudun ditu'u! At nomnomon tu'uy
ipabahol tu'un hiya ta adi tu'u donglon nan
gunna hapitona!”

19 At nunluwalua' an inali' di,

“Badangana' ni' ahan, Apo Dios,
ta ipadinongmu nan tatagun ipabaholdan
ha" in di nun'appuhi!

20 Ti undan mabalin ta nan maphod ya hay nap-
puhiy ballohna?

Mu ta"on un umat hina ya nunluhu'da
damdamah bituh pangnadan ha" in!

Mu He" a ya i'innilam an ha" in di gun
numpahpahmo' ta adim ni' ubahon didan
dumalat nan baholda!

21 At ad ugwan ya odowo' an mabtelda nan imba-
baluyda,

unu matoydah nan gubat nan ungungan
linala' i

ta mun'anguhu ya nun'abalu nan binabain
a'ahawada.

Ya nan o'ommodda ya mun'a'atoydan du-
malat nan pumatoy an dogoh.

22 Ya inalim ahan di ipa'alim di mangubat ay dida,
at waday madngol an ahikikilah nan
a'abungda.

Ti nunluhu'dah bituh pangnadan ha" in,

ya nun'iyammada goh di ahulua'.
 23 Mu He"a, Apo Dios, ya i'innilam nan ninom-
 nomdan penhodan patayona',
 at adim ni' aliwan nan nun'appuhin
 gunda aton
 ta unmuat ni' moltaon dida
 ta ipa'dammun diday bungotmu an du-
 malat nan baholda."

19

Hay Apa"ian ad Israel an Umat hinan Uklit an Tibung

¹ Palpaliwan goh ya inalin Apo Dios ay ha"in di, "Umuy'a nguminah *nan uklit an tibung* hinan munduwin. Ya initnudmuy udumnah nan mumpangipangpanguluh nan tatagu ya nan papadi ² ta umuy ayuh nan Nundotal an Ben Hinnom an neheggon hinan Pantaw an Ma'alih Naphal an Bangan Uklit ta hidiy pangipa'innilaam hinan alyo' ay he"a. ³ An alyom di, Da'yun a'ali ya da'yun tatagud Jerusalem, donglonyuh ten hinapit Apo Dios an nidugah di abalinanan Dios ad Israel ti inalinay, Ipa'ali' di apa"ian ten babluy. At hay a'atana ya an aminday mangngol ya nidugah an manoh'ada. ⁴ Ya manu ay umat hinay ma'at ti din'uga' hinan iJudah an mundayaw ay Ha"in, ya numbalinondah ten babluy hi nundayawandah nan udum an madayaw an nange'no'e'nongandah nan moghob hinan abulubulul an agguyda in'innila. Ya ta'on un din o'ommodda ya din a'alid Judah ya agguyda inila hanan bulul. Ya hay oha goh ya do'ol di pinatopatoyda eten babluy an mi'id

di baholda. ⁵ Ya nun'iyammaday pun'onnganda ay Ba'al ta panghobandah nan ung'ungungngan imbabaluydan linala'in e'nongdan hiya. Mu Ha"iin ya mi'id ahan di umat hinah inali' hi atonda unu ninomnom'uh ipa'at'un dida. ⁶ At hiyanan la'tot ya heten ad Topheth unu Nundotal an Ben Hinnom ya mahukatan mahkay di ngadana ta Nundotal an Pamatayan hi Tatagu.

⁷ Ti pa"io* nan ninomnom nan iJudah hi atondan mi'gubat. At diday ipapatoy'uh nan buhuldan umalin mangubat ay dida ta ipa'an'uy odoldah nan hamuti ya animal hi inalahan. ⁸ Ya nan babluy ad Jerusalem ya nidugah di apa"iana ta punhimpipihulan di tatagu. Ya an aminda nan maluh ya nidugah an manoh'ada nongkay hinan ma'at enen babluy. ⁹ Ti hay ma'at ya li'ubon nan buhul ta engganah un mapuh an amin di ma'an enen babluy. At dumalat nan nidugah an hinaang nan tataguh di ya ononday imbabaluyda ya i'ibbada.”†

¹⁰ Ya inalim goh Apo Dios ay ha"iin di, “Nalpah ay an inalim ay didah ne ya penhe'mu nan tibung ta tigon nan initnudmu.‡ ¹¹ Ya inalim ay diday, Umat hituy inalim Apo Dios an nidugah di

* **19:7** Nan hapit an *pa"ion* ya umat hinan hapit di Hudyu an *nan uklit an tibung*. Hiyaat nin hi un immandal Apo Dios ay Jeremiah ta itnudnay mumpangipangpanguluh tatagu ya nan papadih nan Pantaw an Ma'alih Naphal an Bangan Uklit ti waday maphod an itudunan dida. † **19:9** Immannung an na'at hidin 586 B.C. (Lam. 2:20; 4:10; Ezek. 5:10). ‡ **19:10** Hay ugalin nan i'Egypt ya itudo'day ngadan di buhuldah nan uklit an tibung ya duyu ta awni ya pina"ida, ya hay impa"elna ya nan apa"ian nan buhuldah awni. Mid mapto' ya inyunnud Apo Dios enen aat di ugali.

abalinana: Ha"in ya pa"io' heten babluy ta umat hi napa"ian nen tibung an adi mabalin hi mipaphod. Ya hitud Topheth di pangilubu'andah nan mun'a'atoy ta engganah mapnu ta mi'id mahkay di pangilubu'an hinan udum. ¹² At pumbalino' hi lubu' ad Jerusalem ta umat hi ad Topheth. ¹³ Ya mun'apnuh natoy nan a'abung hidi ya ta'on nan palasyun nan a'alid Judah. Ma'at hana an dumalat nan tatagu ya nan a'alida an numbalinonda nan nundotal an atap di a'abungdah pangigohbandah incense ta pundayawdah nan abitubittuan an dayawonda. Ya hidi goh di pangidawatandah bayah ta pundayawdah nan udum an madayaw.”

¹⁴ Unat goh nalpah an inali' hanad Topheth ya nakaka' ta immuya' hinan gettaw di Timplun Apo Dios, ya timma'doga' hidi, ya inali' hinan tataguh diy, ¹⁵ “Donglonyuh ten inalin nan nidugah di abalinanan Dios an dayawon nan holag Israel. Hidin hopapna ya impa'innilanan ditu'u an inalinay pa"ionah ten babluy ad Jerusalem ya nan nun'eheggon an babluy. Mu nangohoy ayun adiyu pohdon an donglon. At ad ugwan ya ipa'annungna.”

20

Hay Nangibaludan Pashhur ay Jeremiah

¹ Nan padin ap'apun mumpapto' hinan Timplun Apo Dios* an hi Pashhur an hina' Immer ya

* **20:1** Bo'on hiyay Nabagtun Padi mu hiyay netob an way haadna ti impapto'nay papadin pulis hinan Timplu ta mid gumuluh di.

unna dengngol nan inali' ² ya impahuplita',[†] ya binangkilingana' hinan way Numbagtun Pantaw Benjamin hidih nan way Timplu. ³ Ya heden nabiggat ya unna' ipibo'tan ay Pashhur. Ya inali' ay hiyay, “Inalin Apo Dios an bo'on mahkay he"ah Pashhur ta he"ah Tagun Tuma'ta'atot.[‡] ⁴ Ti inalin Apo Dios di, La'tot ya nidugah di ta'otmuh nan ma'at, ya umat goh hinah nan liligwam. Ya titiggom di pumpamatayan nan buhul ay didah tun punggugubatanda ti ipa'abak'u da'yun iJudah hinan alid Babylon[§] ya hinan tindaluna. At pumpatoyday udum ay da'yu, ya nan ma'angang ya iyuydad Babylon. ⁵ Ya pun'ipahamham'uh nan buhul an amin nan inadangyanyu ya an amin nan nun'abalul eten babluyyu. Ya an amin nan balitu' di a'alid Judah ta iyuydad Babylon. ⁶ Ya ta'on un he"a, Pashhur, ya an amin nan pamilyam, ya an amin nan liligwam ya miyuy ayud Babylon* ta hidiy atayanyu ya ilubu'anyu ti layah nan inalim ay dida an bo'on Ha"in an Dios di nalpuwana.”

Hay Nunlilian Jeremiah ay Apo Dios

⁷ Ya nunlilia' ay Apo Dios an inali' di,
 “Apu, inhapitana' ay He"a ta numbalina'
 hi propeta.
 Ya gapu ta nidugah di abalinam ya un ha"in
 ya na'al'alu'a' ya inabulut'u.

[†] **20:2** Mid mapto' ya inunud Pashhur nan nitudo' hi Deut. 25:2-3. [‡] **20:3** Unu Magor-Missabib. [§] **20:4** Nan Alin hi Nebuchadnezzar ya 605-562 B.C. di nun'alianad Babylon. * **20:6** Mid mapto' ya ag'agadan nipiyuy ad Babylon hidin 597 B.C. ti un na'amtang ya waday duwan nipallog ay Pashhur hinan Timplu an da Jehoiada ay Zephaniah (Jer. 29:26).

- At ten ad ugwan ya nidugah di ngohoy di
 tatagun ha"in an ten pumpadngolana'
 8 ti an amin nan inalim hi ipa'innila' hinan tatagu
 ya un hay apa"ianda unu atayanda!
 At hiyanan paligligatona' ya
 pumbainana' ay dida!
- 9 Hin'umu'uddum ya inali' hi nomnom'uy,
 Idinong'u mahkay an mangipa'innilah
 nan ipa'innilam ay Ha"in.
 Mu nan hapitmu ya ay mundalang an apuy
 an adi mabalin hi un'u ipo"oy!
- 10 Ya dengngol'un iyabu'abu'ab nan tatagun
 alyonday,
 Niya goh di Umipata'ot!†
 Odolnay un tu'u idalom hinan ap'apu ta way
 atonan duminong an gun humapihapit!
 Ya ta"on un didan liligwa' ya hay ibah-
 hawa' di titiggonda
 ta way atondan mangat hinan pohdondan
 aton ta iballohdan ha"in.
- 11 Mu He"a, Apo Dios, di makulug hi ibba'
 an paddungnay tindalun ongol di abali-
 nana.
 At adi mabalin hi abakona' hinan bumobo-
 hhol ay ha"in ti diday mipa'ampa ya
 mabainan,
 ya heden ipa'ampaanda ya adi
 ma'aliwan hi enggana.
- 12 He"a, Apo Dios an nidugah di abalinana, ya
 na'ahhamad di atom an mangipanuh hi
 tatagu

† 20:10 Nan hapit an Umipata'ot ya ohan aggyu immannung an ngadan Jeremiah.

ti i'innilam nan nahamad di pangatda.
 Ya He"a goh di nanginnilah wah nomnom di
 ohan tagu,
 at He"ay okod an mangiballoh hinan
 ato'aton nan bumubohhol ay ha"in
 ti He"ay pangiyokoda' hitun nitagua'.

- 13 Ya ikanta' di pundayaw'un He"a, Apo Dios,
 ti He"ay nangibaliw ay ha"in hinan
 na'appuhin pangat nan tatagun
 mangipaligligat ay ha"in!
- 14 Odolnay unna' agguy nitungaw,
 ta maphod ni' goh un din nangitungawan
 ina ay ha"in ya ma'aliwan!
- 15 Ya odolna goh hi un mi'id nangipa'amlong ay
 amah
 nangipa'innilaanan lala'i nan nitungaw
 an imbaluyna.
- 16 Ya maphod tuwalih un mi'id henen tagu an
 umat hinan babluy an pina"im, Apu, an
 agguymu enehmo'an,‡
 ya maphod ni' unna donglon nan kumi-
 lah nan helhelong ya tu'u' di tindalun
 gumubat hinan tongan di algaw.
- 17 Ti anaad ta agguya' pinatoy ay hiyah din ni-
 habia' ta agguya' nitungaw
 ta un at hay putun inay ninayun hi
 lubu"u?
- 18 Anaad nin tuwali ta nitungawa'?

‡ **20:16** Unu ad Sodom, ya ad Gomorrah, ya ad Admah, ya ad Zeboiim (Gen. 19:24-25, 29; Deut. 29:23).

Manu ay nin ya ta tigo' di nidugah an punligata' ya pamaindan ha" in hi engganah ataya!"

21

Hay Agguy Nangiyabulutan Apo Dios hinan Inalin Zedekiah

¹ Hi Apo Dios ya himmapit ay ha" in hidin naganan nan Alin hi Zedekiah* ay da Pashhur an hina' Malkijah† ya nan padin hi Zephaniah an hina' Maaseiah‡ ta immalidan ni'hapit ay ha" in. At immalida, ya inaliday, ² “Innilaom man anuy pohdon Apo Dios hi ma'at ti ente" an man nan tindalun nan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar§ an mangubat ay ditu'u!* Ya olom ni' ya badangan ditu'un Apo Dios an umat hidin hopapna ta atonay umipanoh'a ta olom ya pakakonah tu da Nebuchadnezzar ya nan titindaluna!”

³ Mu tembal'u didan inali' di, “Umuy ayu ay Zedekiah ta alyonyun hiyay, ⁴ Hay hinapit Apo Dios an dayawon tu'un holag Israel, ya inalinay, Nan almasyu ya pumbalino' hi mi'id hulbidah pangubatanyuh nan alid Babylon ya nan titindalunan nunli'ub eten babluy! At danen buhulyu ya pahgopo' damdama didah tun babluyyu!”

* **21:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di dumalat hinan anahamad'u.* † **21:1** Nob'on nan tagun nibaag hinan Jer. 20:1-6.

‡ **21:1** Nob'on nan tagu an propetan nuntudo' hinan Liblu an Zephaniah. § **21:2** Hay pohdonan ibaga ya *O Apu Nabu, halimunam ni' nan imbaluy'un lala'i ya nan igadmih tu!* Hi Nabu

ya ohan bulul di iBabylon. * **21:2** Ente"anan nangubat ad Judah hidin 588 B.C. ti din'ug nan Alin hi Zedekiah hiyan den tawon (Jer. 52:3).

⁵ Ya Ha"in an Dios an nidugah di abalinanay mangiyal'allan mangubat ay da'yu ti nidugah di inatyun nangipabungot ay Ha"in. ⁶ Ya ipa'ali' goh di atata'ot an dogoh ta mun'a'atoy ayun tatagu ya nan animal an wadan ten babluy. ⁷ Ya hay ma'at hinan aliyuh tud Judah an hi Zedekiah, ya nan u'upihyalna, ya nan udum an tatagun melwang hinan pumatoy an dogoh, ya nan gubat, ya batel ya ipadpap'uh nan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar ya nan i'ibanan buhulyun namhod an mamatoy ay da'yu. At pumatoy da'yu an mi'id di homo'na."

⁸ Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah di, "Ibaagmuh nan tatagu ta mumpilidah unda pohdon an matoy unu mi'tagu. ⁹ Ti an aminda nan ma'angang an mihinad Jerusalem ya matoydah gubat, ya batel, ya dogoh. Mu nan humukuh nan iBabylon an mangubat ay da'yu ya adida matoy. ¹⁰ Ti Ha"in an Dios ya pa"io' ad Jerusalem. At abakon da'yuh nan alid Babylon, ya pinuulanan amin heten babluy ta mumbalin hi dapul."

¹¹ Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, "Alyom hinan alid Judah ya hi an amin hinan papamilyana ta donglondah ten alyo' ay dida."

¹² At inali' ay diday,

"Da'yun holag David ya ihamadyun donglon heten inalin Apo Dios ti inalinay, Ihamadyu ta nepto' di atonyun mangipanuh hinan tataguh abigabigat ta badanganyu nan paligaton di udum an tatagu ya nan maplohan hi gina'uda. At nan nahamad di atonyu ti ibahhawyu ay ta nan nappuhiy atonyu

- ya umannung an paddungnay
 umat hinan bimmi'ah an apuy di
 pangipabungtanyun Ha"n
 an mi'id di mabalin hi mangdop.
- 13 Ya nomnomonyun da'yun iJerusalem
 an numpunhituh nan nun'abagtu ya
 mabinatu!
 Alyonyu nin di,
 Undan way umalin mangubat ay da'mi?
 Ya undan way manggop hitun nihamad
 di allupnan babluymi?
- 14 Mu Ha"n an Dios di mummoltan da'yu an
 miyunnudan hinan gunyu ato'aton,
 ya puula' nan palasyun di aliyu ta
 me'eghob an amin ad Jerusalem.
 Ha"n an hi Apo Dios di nanapit ene."

22

Hay Amoltaan nan Nun'appuhin A'ali

¹ Palpaliwan ya inalin goh Apo Dios ay ha"n di, "Mundadyu'ah* abung di alid Judah,† ya in-ulgudmuh ten hinapit'u. An alyom di, ² He"an alid Judah an holag David ya donglom heten hinapit Apo Dios, ya ta"on un da'yun u'upihyal, ya da'yun amin an tatagu ya mahapul an donglonyu. ³ Umat hituy hinapit Apo Dios an inalinay, Mahapul an nan nahamad ya makulug di atonyu ta badanganyu nan mipaligligat ya nan naplohan hi gina'uda. Ya ipapto'yu nan bunag, ya nan

* **22:1** Nan palasyu ya wadah ampan di Timplun Apo Dios.

† **22:1** Mid mapto' ya nan Alin hi Zedekiah, ya 597-586 B.C. di nun'alianad Judah (II Ki. 24:18-25:26; II Chron. 36:11-14).

nguhu, ya nan nun'abalu ta adiyu paligaton dida ta mi'id di mipapatoy hinan mi'id di baholnan tagu eten babluy. ⁴ At ihamadyu ay an unudon daten inali' ay da'yu ya immannung an maphod di ma'at hinan mun'ali an holag David hitud Judah. At mabalin an maphod di humgopanda eten pantaw di palasyun di ali an milugandah kakalesa ya kakabayu, ya nitnudda nan upihyal ya nan tataguda. ⁵ Mu gulat ta adiyu unudon daten imbaga' ay da'yu at umannung an mapa"ih ten palasyun di ali."

⁶ Ya intuluy goh Apo Dios an inalinay,
 "Nan amaphod di palasyuh ad Judah ya
 umat hinan amaphod nan babluy ad
 Gilead
 ya nan atata'nang an duntug hi ad Lebanon.‡
 Mu la'tot ya ninganuy ta umat hinan
 mapulun.

⁷ Ya ipa'ali' di tatagun mama"ih nan palasyun di
 ali
 an pun'ita'inday wahayda ta pumputu-
 landa nan mun'aphod an ayiw an
 cedar an nun'iyamma,
 ya numpuulanda.

⁸ At an amin nan tatagun malpuh abablubabluy
 an maluh ya mumbabaggaandan alyonday,
 Anaad ta pina"in Apo Dios heten nundengwan
 babluy? ⁹ Ya hay pambal di udum ya alyonday,
 Manu ay ya unda agguy inunud din inabulutdan

‡ **22:6** Nan duwan babluy an ad Gilead ya ad Lebanon ya nundengway inalahanda, ya nan ayiw an na'usal hinan palasyu ya nalpud Lebanon (I Ki. 5:6, 8-10; 7:2-3; 10:27).

Tulag Apo Dios ay dida. Ya nan nat'on di dinayawda ya intamuanda.”

Hay Inulgud Jeremiah hi Aat nan Alin hi Jehoahaz§

¹⁰ Ya alyo' ay da'yun iJudah di,

“Adiyu kilaan unu ilungdayaan nan natoy an aliyu,*

mu hay kilaanyu ya nan aliyun niyuy hi udum an babluy.

Ti mete"ad ugwan ya adi mahkay mumbangbanggad hitu.

¹¹ Ti hay inalin Apo Dios hi ma'at ay Jehoahaz an hina' Josiah an nihukat ay amanan alid Judah ya miyuy hi udum an babluy an adi mahkay mumbangbanggad hitu. ¹² Ti matoy hinan babluy an nibaludana ta adina mahkay tigon heten babluyna.”†

Nan Inulgud Jeremiah hi Aat nan Alin hi Jehoiakim‡

¹³ Inalin goh Apo Dios di,

§ **22:9** Unu nan Alin hi Shallum. *Shallum* di immannung an ngadana, mu *Jehoahaz* di balbalun ngadanah din numpapto'ana. Ya un tuluy bulan ya anggay di nun'alianad Judah hidin 609 B.C. (II Ki. 23:31-35; II Chron. 36:1-4). * **22:10** Hay ngadan ten natoy ya hi Josiah, ya 640-609 B.C. di nun'alianad Judah (II Ki. 22:1-23:30; II Chron. 34:1-35:27). † **22:12** Hidin 609 B.C. ya impiyuy nan Alin hi Neco II (610-595 B.C.) hiyad Egypt, ya natoy hiyah di (II Ki. 23:34; II Chron. 36:4). Hay pohdon nan ohan ngadana an Jehoahaz an ibaga ya *hi Apo Dios ya ipilitnan manggal*, at paddungnay na'at goh ay hiya. ‡ **22:12** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609-598 B.C. (II Ki. 23:36-24:7; II Chron. 36:5-8).

- “Ma'idutan nan tagun layah di atonan
 mangiyammah abungna an duway
 galaduna goh udot
 an pilitonay tataguh numbabluyanan
 muntamu,
 mu mi'id di idatnah bo'laonda.
- 14 Ti hay ninomnomna ya alyonay,
 Mangammaa' hi ongol an abung ta hinan
 miyadwan galadu ya o"ongol di kuwal-
 tuna.
 Ya umat goh an o"ongol di tawana an hay
 cedar an ayiw di miyamma
 an mapentolan hi mumbolah.”
- 15 Ya inalın goh Apo Dios di,
 “Hay ibagam hinan ali ya alyom di,
 Bo'on nan maphod an palasyu di dumalat hi
 a'e'gonam an ali!
 Ti unggoh mah ta hi amam an hi Josiah di
 pangiyunnudam?
 Hiya ya nahamad di nangatnah nan tatagu,
 at hiyanan wadan amin di mahapulna,
 ya maphod an amin di na'na'at hidin
 nun'aliana
- 16 ti binadangana nan nun'awotwot an munhapul
 hi badang.
 At hiyanan maphod goh di gun na'at ay
 hiya ya hitud Judah
 ti umat hinay aat nan tagun nanginnilan
 Ha"ın.
- 17 Mu he"a ya nat'on ti hay pohdom ahan ya nan
 bagiom an ta"on un kuluk di pangatmu.
 An ta"on unda mipapatoy nan tatagun
 mi'id di baholda

ya gunmu goh paligligaton unu ipadildilah di
udum an tatagu.

18 At hiyanan umat hituy alyo' an hi Apo Dios hi
ma'at hinan alid Judah an hi Jehoiakim an hina'
Josiah an inali' di,

Mi'id ahan di mangel ay he"ah un'a
matoy,

ya mi'id goh di mangadyu ay he"a,
ya mi'id goh di mangalih adyu'a
han apumi ya nan amaphod di
numpapto'ana.

19 Ya milubu"a an umat hinan natoy an dongki an
nonong ya ginuyudda,
ya inyuyda intapal hinan pantaw di allup
ad Jerusalem.”§

20 Ya inalin goh Apo Dios di,
“Ta'on hi un ayu munti'id an umuy ad
Lebanon ta muntu'u' ayuh di
ta madngol ad Bashan di tu'u'yu
unu hi ad Abarim ta tu'u'anyu didah di,
mu mi'idda damdama nan gunyu
pumpabadangan ti nun'atoydan amin.

21 Ti nihimung an adia' unudon ay da'yu
ti hidin amaphodyu an mid al'alín da'yuh
tun babluyyu ya pinadana' da'yu.
Mu hihidya damdamay aatyun nete"ah din
a'ungayu ya agguya' inunud.

§ 22:19 Ta'on un agguay nitudo' hinan II Ki. 24:6 di aatna mu
immannung an na'at ti hiyah ne impa'innilan Apo Dios hi ma'at
ay hiya.

- 22 At hiyanan paddungnay pun'iyaddib di puo' an amin nan a'ap'apuyun mumpangipang-pangulun da'yuh udum an babluy,
 Ya ta"on un nan gunyu pumpabadangan ya miyuydah udum an babluy.
 At makulug an mabainan ya mipa'ampa ayu an dumalat nan nun'appuhin pangatyu.
- 23 At da'yun nunhituh nan ma"aphod an palasyud Jerusalem an nadedengan hi maphod an ayiw an cedar
 ya manud ugwan ti malenggop ayu.
 Mu hi awniat nunheglay kumilaanyuh dumatngan di punholholtapanyu
 ti hay aatna ya umat hi dogoh di ung'ungngah un mitungaw."

*Hay Inulgud Jeremiah hi Aat nan Alin hi Jehoiachin**

- 24 Ya hay hinapit Apo Dios ay Jehoiachin an hina' Jehoiakim an alid Judah ya inalinay, "Ha" in an Dios ya du'go' he"a, Jehoiachin, an ta"on un he"ay pinili' hi ali an paddungnay hengheng an inhulub'uh agwan'u, mu ano' he"a damdama.
- 25 At idat'u he"ah nan buhulmun hi Nebuchadnezzar an ta'tam ya hinan titindalunan namhod an mamatoy ay he"a. 26 Ti iyabulut'u an da'yun inam† ya miyuy ayuh nan nat'on an babluy ta hidiy ibaludanyu ya atayanyu.‡ 27 At ta"on ahan

* **22:23** Tuluy bulan ya anggay di nun'alianad Judah hidin 598 B.C. (II Ki. 24:8-17; 25:27-30; II Chron. 36:9-10). Ya duwa goh di ngadana an Jeconiah ya Coniah, ya hay pohdondan ibaga ya *hi Apo Dios di mangipa'at*. † **22:26** Unu hi Nehushta (II Ki. 24:8). ‡ **22:26** Na'at hidin 597 B.C. ti nipiyuydad Babylon (II Ki. 24:15).

hi unyu pohdon an mumbangngad hitu mu adi mabalin.”§

28 Ya ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,

“Undan heten hi Jehoiachin ya umat hinan uklit an bangan napa"i ta mi'id di namhod ay hiya?

Undan hiyay dumalat hi iyayana ya nan imbabaluynah* udum an babluy an aggyuda in'innila?

29 Ti inalin Apo Dios di,

At da'yu ni' an iJudah ya donglonyu ahan tun alyo':

30 Ubahonyuh nan libluy ngadan nan imbabaluy Jehoiakim ta ay mi'id di imbabaluyna†

ti hiya ya mi'id di maphod hi aatna.

Mi'id hinan imbabaluynay pumhod di nitaguana,

§ 22:27 Natoy hi Jehoiachin ad Babylon an ta"on un nibo'tan hinan baludan hidi (II Ki. 25:27-30). * 22:28 Ta"on un himpulu ta walu ya anggay di tawon nan Alin hi Jehoiachin hidin nangilayawandan hiya ta nipiyuy ad Babylon mu wada damdamay duwan a'ahawana (II Ki. 24:15), ya ni'layaw goh nan numbino'ob'on an imbabaluydan dida (bahaom nan footnote di Jer. 22:30). † 22:30 Hay imbabaluyna ya da Shealtiel ay Malkiram, ya da Pedaiiah ay Shenazzar, ya da Jekamiah ay Hoshama, ya hi Pedaiiah (I Chron. 3:17-18), ya mid ay diday nun'alid Judah. Nan ohan ap'apun Jehoiachin an hi Zerubbabel ya numbalin hi gobelnadol ad Judah hidin immanamutan nan Hudyud Judah (I Chron. 3:19; Hag. 1:1), mu aggyu nun'ali. Nan lala'in nipallog ay Jehoiachin an nun'ali an hi Zedekiah an hi ulitaona an bo'on holagna (Jer. 37:1), ya da Zedekiah ya nan linala'in holagnay nahhun an natoy ya un hi Jehoiachin (Jer. 52:10-11), at hi Jehoiachin di angunuh ahan hinan holag David an nun'ali. Hay mehnod an mun'ali ya nan Alin Pento' Apo Dios an hi Jesu Kristu.

ya mi'id di mun'alín didah ad Judah.
Ha"ín hi Apo Dios di nanapít etc.”‡

23

Nan Maphod an Hapang

¹ Ya inalin goh Apo Dios di, “Mahmo' ayun ma'alih a'ap'apun nan tatagu' ti alyon un da'yuy mumpapto' ay didan ay kalnilu mu un at goh da'yuy mama"i ya mangiwa'at ay dida! ² Ti da'yun a'ap'apun nangiwa'at hinan tatagu' hi udum an babluy ya moltao' da'yu an dumalat nan adi maphod an inatyun dida an aggyuyu impapto'. ³ Mu la'tot ya Ha"ín tuwaliy mangamung hinan na'angang an tatagu' hinan babluy an niyayanda ta pa'anamuto' dida. Ya munholagda ta dumo'olda. ⁴ Ya pilio' di maphod hi ap'apudan manalimun ay dida. At mi'id mahkay tuma'tanda, ya mi'id ah ohah ma'utaw ay dida.”

⁵ Ya inalin goh Apo Dios di,
“Udum hi algaw ya pot'o' han mun'ali an holag David*”

‡ **22:30** Heten verse ya nidugdugah ahan an probleman di Hudyu ti alyonday hay aton nan Alin Pento' Apo Dios an umalin mun'alih un mid ah imbabaluy Jehoiachin hi mabalin an mipallog ay hiyan mun'ali ti na'idutandan hinohha anu. Mu itudun nan Jer. 23:5 an waday umali, mu hay atona nin ta Hiya ya holag David ta waday biyangnan mun'ali mu adi ma'idutan di dalana goh? Bahaom nan footnotes di Mat. 1:11 ya Lk. 3:31 ta innilaom di remedyona ti immannung an aggyu na'idutan nan dalan nan Alin Pento' Apo Dios, ya wada goh di haadnan mun'ali ti holag goh da David ay Jehoiachin. * **23:5** Unu hi Jesu Kristu.

an hay ipaddungana ya nan nahamad an Hapang.†

Ti henen mun'ali ya nahamad di pangatnan mangipapto' hinan tataguna.

⁶ Ya hay pungngadandan Hiya ya Hi Apo Dios di Dumalat hinan Anahamad Tu'u‡

ti hitun pun'aliana ya mabaliwanda ya lumenggopda nan iJudah ya i'Israel.”§

⁷ Ya inalin goh Apo Dios di, “Madatngan ay goh henen algaw ta wada ay di ihapatan nan tatagu ya adida mahkay alyon di ihapatadan Ha" in an Dios an nangekak hidin o'ommoddan holag Israel hi ad Egypt. ⁸ Ti hay alyonda mahkay ya ihapatadan Ha" in an Dios an nangawit ay didan holag Israel hinan babluy hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nan udum an babluy an niyayanda. Ti la'tot ya ipa'anamut'u didah nan numbabluyandan indat'u tuwalih din o'ommodda.”

Nan Inulgud Jeremiah hi Aat nan Mumpunlayah an Propeta

⁹ Ya ha" in an hi Jeremiah ya inali' di,

“Nidugah an munha'it di nomnom'u ya wumogwoga' hi ta'ot'u

an dumalat nan mumpunlayah an propeta.

† **23:5** Hay pohdon ad Nazareth an nunhituwan Jesu Kristu an ibaga ya *hapang* (Mat. 2:23). ‡ **23:6** Hiyah ne pohdonan hapiton nan ngadan nan alidan hi Zedekiah (bahaom nan footnote di Jer. 21:1). At ta"on hi un adi maphod an ngadan ay Zedekiah ti adina kulugon mu hiyay ma"aphod an ngadan ay Messiah ti makulug ahan nan aatna. § **23:6** Mu bahaom nan footnote di Jer. 22:30 ti heten impa'innilan Jeremiah ya paddungnay bo'nona nan impa'innilana, at umipa'ulaw ahan hinan Hudyu.

An ay ihunay unna' nabutong an dumalat
nan hinapit Apo Dios an ma'at ay dida.

10 Ti danen propeta ya nunnaud an nun'appuhiy
pangatda

an nan nibahhaw di nangiyatandah nan
abalinanda.

Ya umat goh hinan tatagu an din'ugdah Apo
Dios,

at hiyanan paddungnay munlungdaya
tun luta ti namagananda nan pahtuh
nummoltan Apo Dios.”

11 Ya inalin Apo Dios di,

“Agguya' ahan inunud hinan
numbino'ob'on an propeta ya nan
papadi

ti ta'on un hinan Timplu' ya gunda inat di
nappuhi.

12 At hiyanan moltao' didah un madatngan di
amoltaanda ta mun'a'ubahda

ti paddungnay nipotto'dah nan
munhehellong,

ya mundongngol an owon ta magahda ya
nun'atoyda.

13 Ya ta'on un nan numbino'ob'on an propetad
Samaria*

ya tinnig'u goh nan nidugah an numba-
holanda

ti hay gunda impa'innilah nan tatagu ya nan
impa'innilan Ba'al anu ay dida.

* 23:13 Hiyay dadan an kapitulyud Israel.

- Ya diday nangidoldol hinan tatagu' hi ad
Israel ta din'uga' ay dida.
- 14 Mu inyal'allanay bahol nan numbino'ob'on an
propetad Jerusalem[†]
ti gunda inlugtapan nan a'ahawada,
ya innaynayundan nunlayah,
ya gunda enetlod nan tatagu ta nan
nun'appuhiy innaynayundan inat an
agguyda nuntutuyu.
At umatdan amin hidin tatagud Sodom ya ad
Gomorrhah.
- 15 Ya hay inalin goh Apo Dios an nidugah di
abalinana
ya panganona didah nan ma'appait an
ma'an,
ya impa'inuma' didah nan nabininuan an
danum
ti diday dumalat hi nihinapan nan do'ol
an nun'appuhin ma'ma'at.”
- 16 Ya inalin goh Apo Dios an nidugah di abali-
nanah nan tatagud Jerusalem di,
“Adi ayu pedpedngolan hinan
paddungnay umipadenol an ibagan
danen numbino'ob'on an propeta
ti un hay ninomnomda an bo'on Ha" in di
nalpuwana!
- 17 Ti hay al'alyon danen propetah nan tatagun
mungngohoy ay Ha" in ya alyonday,
Adi ayu numanomnom ti hay inalin Apo
Dios ya mid al'al in da'yu!

[†] 23:14 Hiyay kapitulyud Judah.

Ya danen tatagun nan nun'appuhin laylay-
don di odolday ato'atonda ya alyondan di-
day,

Ta"omman, at mi'id di ma'at ay da'yuh
nappuhi!

18 Mu Ha"in an Dios ya alyo' ay da'yuy
mi'id di ohan daten propetah imman-
nung an nanginnilah nan wah nom-
nom'u!

Ya umat goh an mi'id ay diday namhod an
mangngol hinan ibaga'!

19 Mu Ha"in an Dios ya awniat nidugah di bu-
mungta' hinan mumbahol
ti umat hinan mabi'ah an puo' di ato' an
mangubah hinan tatagun nun'appuhiy
pangatda.

20 Ti hay bungot'u ya adi nonong ya na'uyah an
engganah un'u aton an amin nan ninom-
nom'u,
at ma'awatanyu mahkay an amin hanan
ma'ma'at.

21 Ti bo'on Ha"in di nannag ay danen propeta,
ya agguya' goh ni'haphapit ay dida!
Mu alyonda damdamay un Ha"in di
nalpuwan nan gunda alyon hinan tatagu!

22 Ti un gulat ta immannung an nan Hapit'uy
dengngolda ta hiyay impa'innilada
at wan din'ug nan tatagu' nan
nun'appuhin ato'atonda!"

23 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Ha'in an Dios ya wagwadaa' ay da'yu,

²⁴ at hiyanan adi mabalin hi unna' ipo"oyan ta adi da'yu tigon.

Undan aggyuyu inilan ta"on di ad abuniyan ya hitun luta ya wagwadaa'?
Ha"in an Dios di nanapit ene.

²⁵ At dengngol'u nan gun ibagan danen propeta an alyonday wada anuy impattig'u unu impa'enap'un dida. Ya gunda inaynayun an layalayahan nan tatagu'. ²⁶ Mu hanan ibagabagada ya un hay ninomnomnomda. Ya uya'aat at nin ya adida idinong henen ato'atonda? ²⁷ Mu manu ay layah an nan inen'enapday ibagabagada ya ta alyondaan ta du'gona' hinan tatagu' ta umat hinan inat din o'ommoda an hay dinayawda ya hi Ba'al. ²⁸ Ya nan mumpunlayah an propeta ya un nan enenapday ipa'innilada, mu nan nahamad an propeta ya un anggay nan ipa'innila' di ipa'innilana. Ya ongol di nun'abhiwanda an umat hinan dagami ya paguy." ²⁹ Ya inalin goh Apo Dios di, "Nan Hapit'u ya umat hi apuy an gohbonay lugit. Ya umat goh hi mattilyu an gimu'onay batu.

³⁰ At hiyanan Ha"in an Dios ya nidugah di bungot'uh nan munlayah an propetan mundongol hinan enenap nan i'ibbadan propeta, ya inaliday un Ha"in di nalpuwana. ³¹ Ya umat goh an nidugah di bungot'uh nan propeta an nan ninomnomday gunda ipa'innila, ya inaliday un Ha"in an Dios di nangali. ³² At makulug an nidugah di bungot'uh nan propeta an hay layah an enapday gunda ibagabagah dumalat hi pumbaholan nan tatagu'. At ibaga' an agguy'u pento' didah propeta,

ya agguy'u goh hennag dida. Dida ya mi'id di ibadangdah nan tatagu. Ha"in an Dios di nanapit ete.”

Hay Nibahhaw an Tudu ya Manudu

³³ Inalin goh Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah di, “Wa ay di tagu, unu munlayah an propeta, unu padi an mummahmah an alyonday, Hay problema goh hi inalin Apo Dios ay he"a? Ya alyom ay diday, Da'yu nongkay di problema! At hiyanan du'gon da'yun Hiya. ³⁴ Ti wa ay goh di malgom an tagu, ya propeta, unu padin mangalih un wadan hiya nan inalin Apo Dios ya moltao' an ta"on un nan pamilyana. ³⁵ Ti way ohaan munhanhan ta innilaonday pohdo' an *ipa'innilan* dida. ³⁶ Mu adiyu ahan tobalon dida ti numbino'ob'on di hapitonyu, ya hay nalpuh nomnomyuy hapitonyu an bo'on nan immannung an ipahapit'u an nidugah di abalinanan Dios an dayawon nan holag Israel, at pikuwonyuy aatna. ³⁷ At wada ay di hanhananyuh nan propeta an alyonyuy, Hay inalin Apo Dios? ³⁸ Ya adiyu ahan alyon di, Hete ya *impa'innilan* Apo Dios! ti inali' ay da'yu an adiyu ahan hapiton nan umat hina an hapit! ³⁹ At gapu ta umat hinay pangatyu ya du'go[‡] da'yun iJerusalem ta ipiyuy da'yuh udum an babluy ta miyadagwi ayun Ha"in. Ya inganuy'u tun babluy an indat'un da'yu ya din o'ommodyu. ⁴⁰ At ipa'ampa' da'yu, ya baibainon ya pihupihulon da'yuh nan tataguh enggana.”

[‡] **23:39** Hete ya hanul di Hudyu ti nan hapit an *du'go'* hinan hapit di Hudyu ya umat hinan hapit an *ipa'innila*.

24

Hay Nipattigan nan Duwan Bahkit an Napnuh Bungan di Figs ay Jeremiah

¹ Palpaliwan ya waday impattig Apo Dios ay ha"in an paddungnay enenap'u. Hay tinnig'u ya nan duwan bahkit an napnuh bungan di figs an nipabundah hinagang nan Timplun Apo Dios hi ad Jerusalem. Na'at heteh din nalpahan di nangiyayan da Nebuchadnezzar an alid Babylon hinan imbaludda an alid Judah an hi Jehoiachin an hina' Jehoiakim, ya nan u'upihyalna, ya nan nun'ala'eng an mangat hinan tamun inilada.*

² Nan ohan bahkit ya nittuh di nan bungan di figs an maphod an pa'allum. Mu nan miyadwan bahkit ya nun'abulu'day nittuh din bungan di figs an adi mabalin ma'an.

³ Ya inalin Apo Dios ay ha"in di, “Hay tinnigmu, Jeremiah?”

Ya tembal'un inali' di, “Nan bungan di figs an maphodda nan udum, mu nabulu'day udum an adi mabalin ma'an.”

⁴ Ya inalin Apo Dios hi ipa'innila' ⁵ hinan iJudah te an inalinay, “Hay nipaddungan nan maphod an bungan di figs ya nan iJudah an niyuy ad Babylon. ⁶ Ti Ha"in ya ipapto"u didah di ta udum hi algaw ya ibangngad'u didan ten babluy.† At paddungnay itanom'u didah tu, ya hinahalimuna' dida an adi' ubahon, ya adi' bu'nuton. ⁷ Ya idat'uy pamhoddan manginnilan Ha"in an Dios ta diday mibilang hi tatagu'. Ti pohdonda an Ha"in ya

* **24:1** Na'at hidin 597 B.C. Anggay nan nun'awotwot hi na'angang ad Judah (II Ki. 24:14). † **24:6** Na'at hidin 538 B.C.

anggay di dayawondah punhulbianda an mi'id di udum.

⁸ Mu hay inalin Apo Dios hi nipaddungan nan nabulu' an bungan di figs ya nan alid Judah an hi Zedekiah, ya nan u'upihyalna, ya nan tatagunan na'angang hi ad Jerusalem, ya nan immuy ni'babluy ad Egypt.‡ ⁹ Ti paligato' dida, at wumogwog nan tataguh abablubabluy hinan ma'at ay dida. At anggay didah ma'ab'abatlan, ya mapihul, ya mipaligligat hinan babluy an pangiwa'ata' ay dida. ¹⁰ Ya hay pangubah'un dida ya nan gubat, ya batel, ya nan pumatoy an dogoh ta engganah unda mapogpog hitud Judah an indat'uh din o'ommodda.”

25

Hay Ibaludan nan iJudah hi Napituy Tawon

¹ Hidin ni' agguy nangubatan Nebuchadnezzar ad Judah hidin miyapat an tawon* hi nun'alian Jehoiakim an hina' Josiah hi ad Judah ya impa'innilan Apo Dios ay ha"an an hi Jeremiah di ma'at ay da'min iJudah. ² At inali' hinan tatagud Judah di, ³ “Ad ugwan ya umuy hi ba'inti ta tuluy tawon di gun'u nangipa'innilaan ay da'yuh nan impa'innilan Apo Dios ay ha"an an nete"ah din miyapulu ta tuluy tawon† hi nun'alian Josiah an

‡ **24:8** Mid mapto' ya diday (1) ni'yoyon nan Alin hi Jehoahaz ad Egypt hidin 609 B.C. (II Ki. 23:31-34), ya (2) diday limmayaw an immuy nipo"oy ad Egypt hidin nangabakan nan iBabylon hinan i'Egypt hinan gubat ad Carchemish hidin 605 B.C. (Jer. 46:2).

* **25:1** Unu hidin 605 B.C. † **25:3** Unu hidin 626 B.C.

hina' Amon hitud Judah ta engganad ugwan.‡ Mu nihimung an adiyu dongdonglon!

⁴ Ya ta'on hi un intugtugan Apo Dios an gun nannag hinan numbino'ob'on an propeta an gun immalin da'yu mu agguyyu dengdengngol dida an ⁵ ta'on hi unda gun inalin da'yuy, Mahapul an du'gonyu nan nun'appuhin aatyu ya pangatyu, at mabalin an munhitu ayun ten babluy an indat Apo Dios hidin o'ommodityuh enggana ⁶ ti adina pohdon an ubahon da'yu. At idinongyun mundayaw hinan bulul ya nan udum an madayaw ta adiyu pabungton Hiya.

⁷ Mu agguyyu ahan inunud nan propeta an unyu at goh innaynayun an nundayaw hinan bulul. At impabungotyuh Apo Dios, at minolta da'yu, at hiyanan nidugah di punholholtapanyu.

⁸ At hiyanan hi Apo Dios an nidugah di abalinana ya inalinay, Dumalat nan agguyyu nangunudan hinan inali'ali' ⁹ ya honogo' an amin nan numbino'ob'on an tataguh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ta umalidan mangubat ay da'yu. At ipangulun nan baal'un hi Nebuchadnezzar an alid Babylon. At pumpatoy da'yu, ya pompa"ina nan babluyyu, ya ta'on un nan babluy an nun'eheggon ay da'yu. At an aminday mannig hinan ma'at ay da'yu ya manoh'ada, ya tuma'otda. Mu deldeloon da'yu damdaman dida. ¹⁰ Ya pogpogo' mahkay nan gunyu a'amungan an pun'am'amlonganyu ya nan gunyu kumanankantaan an umat hi kasal. Ya mi'id mahkay di pumbayuan hi paguy ti mabaun

‡ 25:3 Ente"an Jeremiah an nuntamuh din 626 B.C.

amin di a'abungyu, at mi'id di al'ali, ya munhehel-long. ¹¹ At minganuy mahkay an amin heten babluy ti pumbalinon da'yun iJudah hi baal nan alid Babylon hi napituy tawon. §

¹² Ya malpah ay nan napituy tawon ya un'u mahkay moltaon nan alid Babylon ya nan tata-guna an dumalat nan baholda.* At pumbalino' nan babluydah mapulun hi enggana. ¹³ Ti ipa'annung'un amin hi ad Babylon din inali'ali' hi pummolta' ay dida an nitudo' eten liblu ya din inali'alin Jeremiah an ma'at hi udum an babluy. ¹⁴ Ya iballoh'uh nan iBabylon din inatdah ad Israel ya nan udum an tatagu. At mumbalinda kogoh hi baal di a'alin di udum an babluy an nidugdugah di abalinanda ya un hiya.”

Hay Aat di Bahun Napnuh Bungot Apo Dios

§ **25:11** Mid mapto' ya hiyah ne ma'alih *round number* ti nan nahhun an nangilayawan nan iBabylon hinan Hudyu ya na'at hidin 605 B.C. (an nipiyan da Daniel), ya nan netob ya na'at hidin 597 B.C. (an nipiyan da Ezekiel), ya nan miyatlu ya na'at hidin 586 B.C. (an hiyah ne napa"ian ad Jerusalem). Ya nan nahhun an immanamutan nan Hudyud Judah an nalpud Babylon ya na'at hidin 538 B.C., at 605-538 = 67 an tawon. (Mu nob'on nan napitun tawon an nibaag hinan Zech. 1:12, at bahaom nan footnotena ta innilaom di nun'abhiwana.) Mu waday miyadwan ipa'innilana, ya hay amaphodna ya ustu an napituy tawon di aatna ti nomnomonda nan duwa an tawon: (1) nan tawon hidin napa"ian ad Jerusalem an hidin 586 B.C., ya (2) nan tawon din nangidawatandah nan miyadwan Timplun Apo Dios hidin 516 B.C. At 586-516=70 an tawona. * **25:12** Na'at hidin 539 B.C. hidin nangabakan nan iMedia-Persia hinan iBabylon (Dan. 5:30-31).

¹⁵ Ya wada goh di impattig Apo Dios an dayawonmin holag Israel an paddungnay un'u enenap. At dengngol'un inalinay, "Alam tun bahun napnuh bungot'u ta umuymu ipa'inum hinan tataguh an amin hinan babluy an pannaga' ay he"a. ¹⁶ Ya wa ay ta inumonda ya munhinag-gawda an ay ma'utaw di nomnomdan dumalat nan honogo' an mangubat ay dida."

¹⁷ At innal'u din bahun ngamay Apo Dios, ya impattigna goh ay ha"i in nan babluy an pannaganan ha"i in hi ay'u pangipa'inuman. ¹⁸ An ente"a' ad Jerusalem hi engganay impong'un amin nan babluy ad Judah. Ya impa'inum'uh nan ali ya nan u'upihyal hidi ta way aton nan babluydan ma'ubah ta mumbalin hi atata'ot. At dumalat eden ma'at ay dida ya deldeloon nan tatagu, ya pihulonda dida an umat hi ad ugwan. ¹⁹ Ya inyuy'u goh ad Egypt ta nan alih di, ya nan u'upihyalna, ya nan tataguna ya imminumda nan bahu. ²⁰ Ya ta"on un din bunag an numpi'hituh di ya imminumda goh. Ya an aminda nan a'alid Uz,[†] ya nan a'alid Philistia hi ad Ashkelon, ya ad Gaza, ya ad Ekron, ya din na'angang an tatagud Ashdod[‡] ya imminumda goh. ²¹ Ya immuya' goh hinan alid Edom, ya nan alid Moab, ya nan alid Ammon. ²² Ya an aminda goh nan a'alid Tyre, ya ad Sidon, ya hinan a'alih nan abablubabluy hinan pingit

[†] **25:20** Bahaom nan footnote di Job 1:1 ta innilaom hi awadan ten babluy. [‡] **25:20** Hi Herodotus an iGreece an nuntudo' hi historyn di tataguh din penghana ya intudo'na an impipa"i in nan Alin hi Psammetichus I (664-610 B.C.) an i'Egypt nan babluy ad Ashdod. Mu hidin gutud di amatagun Nehemiah ya nipaphod goh (Neh. 4:7).

di baybay. ²³ Ya an amin nan a'alid Dedan, § ya ad Tema, * ya ad Buz, † ya hinan nun'iyadagwin babluy. ²⁴ Ya an amin nan a'alid Arabia, ya nan a'alih nan numbino'ob'on an tataguh nan mapulun. ²⁵ Ya an amin nan a'alid Zimri, ‡ ya ad Elam, § ya ad Media. * ²⁶ Ya an amin nan a'alih nan babluy hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw an nun'eheggon ya nan nun'iyadagwi. At impong'un amin nan pumpapto'an hitun luta. Ya hay angunuh hi mahapul an uminum hinan bahun napnuh bungot Apo Dios ya nan alid Babylon.

²⁷ Ya inalin goh Apo Dios ay ha" in di, "Ipa'innilam hinan a'ali ta uminumdah nan bahun napnuh bungot'u ta engganah ma'abbutongda ta umanutada. At minaynayun an adida bumangon ti ipa'ali' di mangubat ay dida. ²⁸ Mu gulat ta adida pohdon an uminum hinan nittuh nan ino'odnam an bahu ya alyom ay dida an Ha" in an Dios an nidugah di abalinanay nangalih mahapul an uminumda. ²⁹ Ti undan adida tigon an ente "a' hinan babluy an idaydayawan di ngadan'uy minolta'? Ya undan dida ay ya adida mamolta? Ha" in an nidugah di abalinanan Dios ya ipa'ali' di mangubat hi an amin an babluy hitun luta."

³⁰ At hiyanay paddungnay impa'enap Apo Dios

§ 25:23 Nan iDedan ya ohan himpampun ad Arabia. * 25:23 Ohan babluy ad Arabia, ya hay inadagwinah nan babluy ad Babylon ya 640 an kilomitlu. † 25:23 Wah nan mapulun hinan appit di buhu'an di algaw. ‡ 25:25 Unu ad Iran. § 25:25 Ad Iran hinan pingit di baybay an ma'alih Persian Gulf. * 25:25 Ad Iran.

an nidugah di abalinanan ha'in, ya inalinay,
 “Eka ipa'innila daten hapito' ay he"a, Jeremiah, ta
 alyom ay diday,

Nan bungot Apo Dios ya nidugah an
 atata'ot
 an umat hinan munheel an layon ya nan
 atata'ot an idul.

Ti hay atonah nan tataguh tun luta ya
 paddungnay pun'igatina dida an umat
 hi aton di mun'apal hi greyp.

³¹ At donglon an amin nan atagutaguh tun
 luta nan inalin Apo Dios an adina pohdon hinan
 abablubabluy,
 at pun'ipapatoyna didah gubat.”

³² Ya himmapit goh hi Apo Dios an nidugah di
 abalinanan inalinay,

“Undan adiyu tigon di ato' an mangubah
 hinan numbino'ob'on an babluy hitun
 luta?

An paddungnay mabi'ah an puo' an adi dumi-
 nong
 ta engganah hinaponan pa'ion di
 abablubabluy hitun luta!”

³³ At ha'in an hi Jeremiah ya inali' di, “Henen
 a'atana ya awalitangday mun'a'atoy hinan
 abablubabluy. Ya mi'id di munlungdayah nan
 mun'a'atoy unu mangilubu' ay dida an nonong
 ya umatdah allugit an nihinap hinan luta.

³⁴ Ya henen a'atana ya da'yun mangipangpangu-
 luh nan tatagu' an paddungnay mumpapto'
 hi kalnilu
 ya ahikikila ayuh numanomnomanu,

ya mumpu'upu' ayuh nan hupu' hi aat di
punlungdayaanyu.

Ti nadatngan mahkay di atayanyu,
at mipaddung ayuh nan mapmaphod an ban-
gan uklit an awniat magah, ya napohla'.

35 Ti mi'id di mabalin hi lumayawanyuh umuyyu
ipo"oyan,

36 ya hay ma'at ya awniat donglonyuy
ahipopokaw an mangipangpangulun da'yu
ti pumpa"in Apo Dios nan babluyda,

37 at mumbalin hi mi'id di hulbida an dumalat di
bungotna.

38 Ti umat hinan layon an bumuhu' hinan liyang
an nunhituwanan munheel hi bungotna,
ya numpa"inay babluyda ta mumbalin hi
mi'id di hulbina."

26

Hay Nangidolomandan Jeremiah

¹ Ya heden hopap di nun'alian* Jehoiakim†
an hina' Josiah hi ad Judah ya inalin goh
Apo Dios ay ha"in di, ² "Umuy'ah nan get-
taw di Timplu, ya timma'dog'ah hinagangda, ya
himmapi't'ah nan tatagud Judah an umalin mun-
dayaw ay Ha'in hinan Timplu'. Ya inalim an
amin nan ipa'innila' ay he"a, ya tigom ta mi'id
di malauhan. ³ At olom man ya donglon nan
tatagu ta du'gonda nan nun'appuhin pangatda,
at mabalin an mun'innomnoma' ta adi' moltaon
didah nan do'ol an numbaholanda. ⁴ At alyom
ay dida an Ha'in an Dios ya alyo' di, Adiyu ay

* **26:1** Unu hidin 609-608 B.C. † **26:1** Hay nun'alianad Judah ya
hidin 609-598 B.C.

donglon ta adiyu unudon nan Uldin'u ⁵ ta inay-nayyunun adi mangngol hinan hennahennag'un baal'un propeta ⁶ ya pa"io' tun Timplu ta umat hinan inat'uh din Tuldan Abung hi ad Shiloh. Ya tun na'at ad Jerusalem di pangidut nan tataguh tun luta."

⁷ At nan papadi, ya propeta, ya an amin nan tataguh dih nan Timplu ya dengngolda danen inali'ali'. ⁸ Mu un hi'itangan impada'puh'u ya lini'uba' hinan papadi, ya propeta, ya nan tatagun wah di. Ya nun'it'u'dan alyonday, "Mahapul an mapatoy'a an dumalat nan hinapihapitmu! ⁹ Ti anaad ta nonong ya inalim hi un pa"ion Apo Dios tun Timplu ta umat hinan na'at hi ad Shiloh? Ya anaad goh ta inalim hi mapa"i tun babluy ad Jerusalem?"

At hiyah ne dumalat hi nunli'uban nan tatagun Jeremiah hidih nan Timplu.

¹⁰ Ya unat goh dengngol din a'ap'apud Judah henen na'at ya nunnaudondan immuy hinan way Timplu, ya inumbundah nan ma'alih Pa'amman Pantaw di Timplu ta diday mangipanh hinan ma'ma'at. ¹¹ Ya inalim nan papadi ya nan numbino'ob'on an propetah nan u'upihyal ya nan tatagun wah diy, "Hetan tagu ya mahapul an mapatoy! Ti hinimung tu'un dengngol nan inali'alinalan apa"ian tun babluy tu'!"

¹² Ya himmapita' an inali' di, "An amin nan dengngolyun hinapit'u ya hi Apo Dios di nalpuwana. Ti Hiyay nannag ay ha"i ta ipa'innila' ay da'yu nan nidugah an ma'at eten Timplu, ya tun babluy tu'u, ya nan udum an dengngolyun inali' hi ma'at. ¹³ Mu gulat ta

ipogpogyu nan pangatyu ta ete"ayun du'gon nan pumbaholan ta unudonyuh Apo Dios at adina aton nan inalinah ma'at ay da'yu! ¹⁴ Mu ha"in ay ya okod ayuh ninomnomyuh maphod hi atonyun ha"in. ¹⁵ Mu ten alyo' an gulat ta patayona' ay da'yu at mumbahol ayun himpamabluy an dumalat nan pamatayanyuh nan tagun mi'id di baholna. Ti immannung an nalpun Apo Dios an amin nan dengngolyun inali'ali'!"

¹⁶ Ya inalin nan u'upihyal ya nan tataguh nan papadi ya nan numbino'ob'on an propeta di, "Gapu ta un anggay nan hinapit Apo Dios an Dios tu'uy impa'innilan Jeremiah ay ditu'u at adi mabalin an mipapatoy."

¹⁷ At timma'dog din udumnan a'ap'apun ni'yamung, ya himmapitdah nan tatagun na'amung hidi ¹⁸ an invaliday, "Hidin nun'alian Hezekiah‡ ad Judah ya himmapit din propeta an din hi Micah an iMoresheth.§ At inalinah din tataguy, Nan nidugah di abalananan Dios ya inalinay,

La'tot ya mapa'id Jerusalem ta mi'id di hulbi-
nan paddungnay un na'aladu,
at nan nammagtun nipata'dogan nan Timplu
ya mumbalin hi inalahan.*

¹⁹ Mu aggyuda pinatoy hi Micah an dumalat nan hinapitna! Ti un at goh hay inat din Alin hi Hezekiah ya nan tatagu ya din'ugda nan ato'atondan pumbaholan ta numpahpahmo'dan Apo Dios ta Hiya mahkay dinayawda! At dumalat

‡ **26:18** Hay nun'aliana ya hidin 715-686 B.C. § **26:18** Hay nunhulbianan Apo Dios ya hidin 750-686 B.C. * **26:18** Mic. 3:12.

enen inatda ya agguay inubah Apo Dios dida, ya agguyna goh pina"i tun babluy tu'u an ad Jerusalem an ta"on unna inaliy hiyay atona. Ya umat ad ugwan an gulat ta patayon tu'uh Jeremiah at hay ma'at nin ay ditu'u?"

²⁰ (Ya hay oha goh ya din propetan hi Uriah[†] an hina' Shemaiah an iKiriath Jearim ya inalina nan ma'at eten babluy an nipaddung goh damdamah nan inalin Jeremiah. ²¹ Mu unat goh dengngol nan Alin hi Jehoiakim,[‡] ya nan tindaluna, ya nan u'upihyal heden hinapit Uriah ya penhodan patayon. Mu dengngol Uriah, ya timma'ot, at limmayaw ta immuy ad Egypt. ²² Mu hennag nan Alin hi Jehoiakim hi Elnathan an hina' Acbor ya din udum an linala'i ta inunuddad Egypt. ²³ Ya inawitdah Uriah ta inyuydah nan Alin hi Jehoiakim, ya impapatoyna. Ya inyuyda intapal di odolnah nan nun'ilubu'an di nun'awotwot an tatagu. §)

²⁴ Mu ha"in ya agguya' impapatoy ti binadanganana' ay Ahikam* an hina' Shaphan ta agguya' inyabulut hinan tatagun mamatoy ay ha"in.

27

[†] **26:20** Agguay nitudo' hinan udumnan verses di Hapit Apo Dios, an anggay ete. [‡] **26:21** Bahaom nan footnote di Jer. 26:1 ta innilaom din nun'alianad Judah. **§ 26:23** Hay nangilubu'andah nan nun'awotwot ya hinan Hadog an Kidron hi appit hi buhu'an di algaw ad Jerusalem (II Ki. 23:6). ^{*} **26:24** Hiyay ohan upihyal da Alin hi Josiah (II Ki. 22:12, 14) ay Alin hi Jehoiakim (Jer. 26:21). Ya nan imbaluynan hi Gedaliah ya binadanganah Jeremiah (Jer. 39:14), ya palpaliwan ya napa"i Jerusalem ya numbalin hi gobelnadol ad Judah hidin 586 B.C. (Jer. 40:5).

Hay Nangibuungan Jeremiah hinan Paddung-nay Paku

¹ Heden nangete"an Zedekiah* an hina' Josiah an alid Judah an mumpapto' ya himmapit hi Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah. ² An inalinay, "Alam nan ayiw an niyammah paku, ya nan lalat, ya inyammam hi bagangmu." ³ Ya inalina goh di, "Alyom hinan hennag nan alid Edom, ya ad Moab, ya ad Ammon, ya ad Tyre, ya ad Sidon an immalid Jerusalem an umuy mi'hapit ay Zedekiah an alid Judah† ⁴ nan hinapit Apo Dios an alyom di, Hiyah te hinapit Apo Dios an nidugah di abalinanan Dios ad Israel an inalinay, Mahapul an ibaagyuh ten impa'innila' hinan a'ap'apuyu. ⁵ Ti dumalat nan nidugah an abalina' ya limmu' tun luta, ya nan tatagu, ya an amin nan numbino'ob'on an animan an wah tun luta, ya mabalin an idat'uh nan malgom an pilio' hi pangidata'. ⁶ Ya ad ugwan ya idat'un amin heten babluy hinan alid Babylon an

* **27:1** Unu hidin 593 B.C. Hay nun'alianad Judah ya hidin 597-586 B.C. † **27:3** Mid mapto' ya nahnagda an ma'alih *ambassadors* an nalpuh nan numbino'ob'on an babluy ta mun'oh'ohhadan munnomnom hi atondan man'ug hinan Alin hi Nebuchadnezzar an iBabylon. Ti hidin 594 B.C. ya ente"an nan balbalun alid Egypt an hi Pharaoh Psammetichus II an numpapto', at hay ninomnomda nin ya badangan nan i'Egypt dida an man'ug ay Nebuchadnezzar. Ya mid mapto' ya wan dengngol Nebuchadnezzar nan aat di nunhahapitandan amin ad Jerusalem at impa'ayagnah Zedekiah an numpapto' hinan mitingda ta inhingalna (ti immanung an immuy hi Zedekiah ad Babylon hidin 593 B.C. an nibaag hinan Jer. 51:59). Mu unat goh numbangngad hi Zedekiah hi ad Judah ya din'ugnah Nebuchadnezzar (Jer. 52:3), at hiyaat un hennag Nebuchadnezzar nan titindalunad Judah ta pa"ionda nan babluy hidi (Jer. 52:4-30).

hi Nebuchadnezzar an baal'u, at iyokod'un hiya an amin an ta"on un nan animal hi inalahan.‡ 7 Ya an amin nan tataguh nan abablubabluy ya hiyay itamuanda, ya itamuanda goh nan imbabaluyna§ ya nan a'apuna* ta engganah un madatngan di a'abakan ad Babylon, ti abakon di udum an tatagu ta mumbalindah baalda.

8 Gulat ta nan tatagun adi mangitamu unu mange'gon ay Nebuchadnezzar an alid Babylon ya moltao'. Ya hay pummolta' ya nan gubat, ya batel, ya nan na'alligat an dogoh ta engganah un abakon nan iBabylon dida. 9 Mahapul an adiyu donglon di ipa'innilan nan adi makulug an propetayu, ya nan mun'utung, ya nan mangulgud hi aat di enap, ya nan mumbuyun, ya nan way mihu'lung an mangalin da'yuh adi mabalin an mumbalin ayuh himbut nan alid Babylon. 10 Ti nan ipa'inniladan da'yu ya layah an un da'yu balbaliyan ta way atonyun mipakak ta taynanyu nan lutayu. Ti Ha"in ya pun'iwa'at'u da'yuh nan udum an adagwin babluy ta mun'atoy ayu. 11 Mu gulat ta nan tataguh nan malgom an babluy ya

‡ 27:6 Dan. 4:25. § 27:7 Heten hapit ya mabalin an nan *holag* di pohdonan ibaga. Natoy nan Alin hi Nebuchadnezzar hidin 562 B.C., ya numbino'ob'on di nipallog ay hiya: (1) nan Alin hi Amel-Marduk (562-560 B.C.; Jer. 52:31; II Ki. 25:27), ya (2) nan Alin hi Nergal-Shar-usar (560-556 B.C.), ya (3) nan Alin hi Labashi-Marduk (un duwa unu tuluy bulan di nun'aliana), ya (4) nan Alin hi Nabonidus (556-539 B.C.), ya (5) nan Alin hi Belshazzar (?-539 B.C.; Dan. 5:1-31). * 27:7 Hay ngadana ya hi Belshazzar an imbaluy nan Alin hi Nabonidus. Agguy tu'u inilay te'an di nun'aliana ti ni'dehhan ay amanan nun'ali, mu hay negpongana ya hidin October 29, 539 B.C. (Dan. 5:1-31).

humukudah nan alid Babylon ta hiyay itamuanda at adi' pakakon dida enen babluyda ta diday okod an munlia' hinan payawda, ya mihinadah dih nunhituwanda. Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ene."

¹² At hiyanay inali' hinan hennag di alidad Jerusalem, ya hiyay impa'innila' goh hinan alid Judah an hi Zedekiah an inali' ay hiyay, "Humuku'ah nan alid Babylon ya nan tataguna ta diday itamuam. ¹³ Ti adi'a ay ya umannung an matoy ayuh nan tatagum hi gubat, ya batel, ya nan naligat an dogoh. Ti hiyah ne inalin Apo Dios hi ma'at. ¹⁴ Adiyu donglon di hapiton nan adi makulug an propetan mangalin da'yuh adiyu itamuan nan alid Babylon ti hanan ibaagdan da'yu ya layah an un da'yu balbaliyan! ¹⁵ Ti gulat ta kulugonyu dida ya pumpakak da'yuh tun babluy ta hidiy pamatayandan da'yu. Hiyah ne hinapit Apo Dios."

¹⁶ Ya immuya' goh hinan papadi, ya inali' nan hinapit Apo Dios an inalinay, "Adi ayu pedpedngolan hinan propetan mangalih un ag'aga mahkay di pangibangngadandah nan gina'un ma'usal hinan Timplun Apo Dios an din niyuy ad Babylon.† Ti agguay nongkay immannung hanan gunda alyon ay da'yu. ¹⁷ At adiyu ahan dongdonglon dida ta un ayuat humukuh nan alid Babylon at matagu ayu. Ya ta adi ni' mapa"i tun babluyyu. ¹⁸ Ti un gulat ta

† **27:16** Nan udumnan gina'un di Timplun Apo Dios ya nipiyuy ad Babylon hidin 605 B.C. (Dan. 1:1-2), ya nan udumna ya nipiyuy hidin 597 B.C. (II Ki. 24:13), ya nan udum ya nipiyuy hidin 586 B.C. hidin napa"ian nan Timplu (Jer. 52:17-23).

immannung an dida ya propetada at inilada nan inalin Apo Dios, at gulat ya mumpahpahmo'dan Apo Dios an nidugah di abalinana ta adina iyabulut an miyuy ad Babylon nan na'angang an nun'abalul an gina'uh nan Timplu ya hinan palasyun di alih ad Judah. ¹⁹ Ti umat hituy inalin Apo Dios an nidugah di abalinanah aat nan gambang an tu'ud hinan hinagang di Timplu, ya nan gambang an ittuwan di danum hinan gettaw, ya an amin nan udumnan gina'un na'angang hinan babluy ²⁰ an aggyu ni'yalan Nebuchadnezzar an alid Babylon hidin nangekakana ay Jehoiachin an hina' Jehoiakim an alid Judah ya nan adadangyan an inalinay, ²¹ Immannung an Ha"in an Dios an nidugah di abalinana an dayawonyun holag Israel ya iyabulut'u an hanan nun'abalul an na'angang hinan Timplu' ya hinan palasyun di ali ²² ya miyuydad Babylon.‡ Mu udum hi algaw ya ipabangngad'u goh damdama hanan ten babluy.§ Ha"in an Dios di nanapit ete.”

28

Nan Aggyu Immannung an Propeta an hi Hananiah

¹ Hidin miyaleman bulan eden miyapat goh an tawon an numpapto'an Zedekiah hi ad Judah* ya inalin Hananiah† an hina' Azzur an iGibeon ay ha"in hidin awadamih nan Timplun Apo Dios (at

‡ 27:22 Na'at hidin 586 B.C. § 27:22 Na'at hidin 538 B.C. (Ezra 1:7-11). * 28:1 Unu hidin 593 B.C. † 28:1 Hay pohdonan ibaga ya ma'ma'ullay hi Apo Dios.

dengngol nan papadi ya nan tatagun wah di nan inalina) ² an inaliny, “Umat hituy hinapit Apo Dios an nidugah di abalanan Dios an dayawon di holag Israel an inaliny, Pogpogo' mahkay nan abalanan nan alid Babylon an paddungnay pakuh bagang di tagu. ³ Ya adi munduway tawon‡ at ipabangngad'un amin din nun'abalul an gina'un nan Timplu an din impiyuy Nebuchadnezzar ad Babylon. ⁴ Ya umat goh an ibangngad'uh tu nan ali tu'ud Judah an hi Jehoiachin an hina' Jehoiakim ya nan udum an nibalud hi ad Babylon. § Ti pogpogo' nongkay di abalanan nan alid Babylon.”

⁵ Ya tembal'uh Hananiah hi hinagang nan papadi ya an amin din tatagun timmata'dog hinan Timplu an inali' di, ⁶ “Amen!* Olom ni' ya umat hinay aton Apo Dios! Olom ni' ya aton Apo Dios nan inalim ta ibangngadna nan nun'abalul an gina'un nan Timplu ya nan i'ibba tu'un nibalud ad Babylon! ⁷ Mu donglom nan hapito' ay he" a ya ta'on un da'yun amin an tatagun wah tu: ⁸ Din nun'ahhun an propetah din penghana ya unta mawada ya impa'innilada an ta'on un nan ongol di abalanan babluy ya melwangdah gubat, ya nan do'ol an pumatoy, ya nan nidugah an dogoh. ⁹ Mu nen ad ugwan ya alyom di maphod an lumenggop tu'u. At tigon tu'u akkay un immannung an nalpun Apo Dios nan inalim!”

‡ **28:3** Mu hay impa'innilan Jeremiah hi aatna ya un *napituy* tawona (Jer. 25:11-12; 29:10), at nunhinnat'ondan duwa! § **28:4** Immuydad Babylon hidin 597 B.C. (II Ki. 24:8-17; II Chron. 36:9-10). * **28:6** Hay pohdon ten hapit di Hudyu an ibaga ya *olom man ya ma'at hene!*

¹⁰ Ya nonong ya innal Hananiah din paku' an imbuung'u,[†] ya inipungna. ¹¹ Ya inalinay, “Inalin Apo Dios an umat hinay atonan mama"ih nan nangipaligligatan da Nebuchadnezzar hi an amin an babluy an inabakna. Ya adi umuy hi duway tawon ya ma'at hana.”

Ya unat goh nalpah hene ya tinayna' dida.

¹² Mu aggyu nadnoy ya himmapit hi Apo Dios ay ha"in an inalinay, ¹³ “Mumbangngad'a ta umuymu ibagan Hananiah an Ha"in an nidugah di abalananan Dios an dayawon nan holag Israel di mangalin hiya di: He"a, Hananiah, ya inipungmu din ayiw an paku, mu hay mihukat ene ya nan gumo' an paku. ¹⁴ Ti paddung-nay ipabuung'uh nan abablubabluy di gumo' hi padungal ta mapilitandan mangunud hi an amin an pohdon Nebuchadnezzar hi atonda. Ya ta'on un nan animal hi inalahan ya iyokod'un hiya.”[‡]

¹⁵ Ya innayun'un inalin hiyay, “Alyo' ay he"a, Hananiah, an hay immannung ya aggyu da'a pento' ay Apo Dios hi propetana! Mu nonong ya unmu immuy inali'alih nan tataguy layah ya wan hiyay kulugonda. ¹⁶ At hiyanan hay inalin Apo Dios ay he"a ya inalinay, Adi madnoy ya mi'idon da'ah tun luta! Ya adi malpah heten tawon ya matoy'a ti intudduwam nan tatagu ta ngohoyona' an Dios!”

¹⁷ At unat goh naluh di duway bulan§ ya natoy tatagwah Hananiah.

[†] **28:10** Jer. 27:2. [‡] **28:14** Dan. 4:25. **§ 28:17** Unu 593 B.C.

29

Hay Nuntud'an Jeremiah hinan iJudah an Niyuy ad Babylon

¹ Ha"in an hi Jeremiah ya nuntudo'a' hinan imbalud Nebuchadnezzar an nalpud Jerusalem an impiyuynad Babylon. Ya hay nuntud'a' ya nan agguy ni'yatoy an mumpangipangpanguluh nan tatagu, ya nan papadi, ya nan numbino'ob'on an propeta, ya an amindan nalpud Judah. ² At impiyuy'uh ten tudo"uh din nalpah an niyuy ad Babylon nan Alin hi Jehoiachin, ya hi inana,* ya nan u'upihyal hi ad Judah, ya nan nun'ala'eng an mangiyammah nan malgom.† ³ An impadon'u ay da Elasa an hina' Shaphan ya hi Gemariah an hina' Hilkiyah an hennag nan alid Judah an hi Zedekiah hi umuy mi'hapit hinan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar. Ya hay intudo"u ya inali' di:

⁴ “Hi Apo Dios an nidugah di abalinanan Dios tu'un holag Israel ya umat hituy inalinan da'yun amin an nalpud Jerusalem, an inalinay, ⁵ Mumpun'amma ayuh a'abu'abung ta way punhituwanyu, ya mumpuntanom ayu ta way itanudyu. ⁶ Ya mumpun'alhin ayu ta mahlag ayu, ya ipalhinyu nan imbabaluyyu ta mumpunholagda goh. Ti hay pohdo' ya dumo'ol ayu, ya adi' pohdon hi un ayu i'itang. ⁷ Ya iluwaluyu ta *lumenggop* ya *pumhod* henen

* **29:2** Unu nan Queen an hi Nehushta (II Ki. 24:8). † **29:2** Gapu ta nipiyuydad Babylon an nalpud Judah hidin 597 B.C. (II Ki. 24:14-16; II Chron. 36:10) at heten tudo' ya nitudo' hidin 596, unu 595, unu 594 B.C.

babluy an nangipi'aya' ay da'yu. Ti *pumhod* ay henen babluy ya *pumhod*‡ goh di nitaguanyu. ⁸ Ya innayun goh Apo Dios an nidugah di abalinanan Dios tu'un holag Israel an inaliy, Elanyu ta adi ayu mabalbaliyan hinan layah an ibagan nan i'ibayun wah na an propeta ya nan mumpumbuyun. Ya adiyu kulugon nan alyondah nipa'enap an gapu ta hiyah ne pohdonyun donglon. ⁹ Ti bo'on Ha"in di nalpuwan nan gunda ipa'innilan nan mangalih unda propeta ti aggyu'u ahan hennag dida.

¹⁰ Ya innayun goh Apo Dios an inalinay, Hay makulug ya mihina ayuh nad Babylon hi napituy tawon. Ta malpah ay ya un'u ipa'annung din inali' ta pa'anamuto' da'yuh nan babluyyu. ¹¹ Ti Ha"in an Dios ya inila' nan ninomnom'uh ma'at ay da'yu an hay ninomnom'u ya nan pumhodanyu ya bo'on hay punligatanyu ti maphod di ninomnom'uh pumbalinanyuh udum hi algaw. ¹² Ya hitun adatngan nen gutud ya umali ayun munluwalu, at abuluto' di luwaluyu. ¹³ Ya le'naonyun wadaa' hi unyu e'kod an amin di nitaguanyun Ha"in. ¹⁴ Ya immannung an le'naonyun wadaa', ya amungo' da'yuh nan numbino'ob'on an babluy an *niwa'atanyu* ta ibangngad'u§ da'yud Jerusalem.

¹⁵ Mid mapto' ya alyonyuy, Hi Apo Dios ya

‡ 29:7 Hanan hapit an ni-italics ya hapit di Hudyu an *shalom* (unu lenggop), ya hiyay nalpuwan nan ngadan di kapitulyudad Judah an Jerusalem (unu Jeru-*shalom*). § 29:14 Heten hapit di Hudyu ya umat hinan hapitda goh an *niwa'atanyu*, at nunhanul hi Apo Dios.

indatnay propetamid Babylon. Mu agguyyu ahan inunud dida. ¹⁶ At hiyanan hiyah te inalin Apo Dios hi ma'at hinan ali tu'un holag David ya an amin tu'un wah tun babluy an aggyu nitnud: ¹⁷ Inalin nan nidugah di abalinanan Dios di, Iyabulut'un waday gubat, ya batel, ya nan pumatoy an dogoh ay dida. Ya pumbalino' didah umat hinan nabulu' an bungan di figs. ¹⁸ Ya ta'on un ngadan di umayanda an babluy ya wada damdamay gubat, ya batel, ya nan pumatoy an dogoh ay dida. At nidugah an manoh'an amin di tataguh abablubabluy hinan ma'at ay dida. Ya pihupihulonda dida, ya aba'abatlanda didah nan babluy an pangiyaya' ay dida. ¹⁹ Manu ay umat hinay ma'at ay dida ti adia' unudon an ta'on hi un ag'agaan impa'innilan nan baal'un propeta nan Hapit'un dida. Umatda goh damdaman da'yun niyuy hinad Babylon an agguya' inunud!

²⁰ At hiyanan da'yun niyuy ad Babylon an nalpud Jerusalem ya donglonyuh ten ipa'innilan Apo Dios ay da'yu: ²¹ Ti inalin nan nidugah di abalinanan Dios an dayawon tu'un holag Israel di, Hi Ahab an hina' *Kolaiiah* ya hi Zedekiah an hina' Maaseiah* an mangalih nalpun Ha'in an Dios nan gunda ipa'innila mu layahda, ya hiyanan iyokod'u didah nan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar ta punhintitigan di tataguy pamatayandan dida. ²² At henen nidugah an ma'at ay dida ya

* **29:21** Bo'on dida nan duwan a'ali an numpapto' ad Israel ya ad Judah ti diday duwan munlayah an propeta. Aggyu tu'u inilay udumnan aatda.

mumbalin hi *pangidut* nan nalpud Judah an wad Babylon ti wada ay di taguh *idutanda* ya alyonday, Maphod ni' hi un aton Apo Dios ay he"a nan umat hidin inatnan da Zedekiah ay Ahab an matattaguda ya genhob^{†‡} nan alid Babylon dida! ²³ Ti nidugah an nun'appuhiy inatdah nan tatagu' ad Israel an nun'ilugtapanday ahawan di heneggonda. Ya inalida goh udot hi un Ha"in di nalpuwan nan layah an gunda ipa'innilah nan tatagu. Ya Ha"in an Dios ya hinimung'un tinnig hanan ina'inatda."

Nan Tudo' ay Shemaiah

²⁴ Palpaliwan ya wada goh di impa'innilan Apo Dios hi ipa'innila' ay Shemaiah an iNehelam. ²⁵ At umat hituy hinapit Apo Dios an nidugah di abalinanan Dios di holag Israel an inalinay, "He"a, Shemaiah, ya un nonong ya nuntudo"ah nan padin hi Zephaniah[§] an hina' Maaseiah, ya inyapongmuh nan udum an papadih tu ya nan tataguh tud Jerusalem. Hay intudo'mu ay Zephaniah ya inalim di:

† **29:22** Heten hapit ya umat hinan duwan hapit di Hudyu an *Kolaiah* (verse 21) ya *idut* (verse 22), at nunhanul goh hi Jeremiah.

‡ **29:22** Na'ah'upandah nan dadan an ma'alih *Uldin Hammurabi* an hi Hammurabi di ohan alidad Babylon hidin 1728-1686 B.C., ya ta'on un nabayag an natoy mu inunud nan iBabylon nan inyuldina damdama. Ya nitudo' hinan Section 25, ya Section 110, ya Section 157 an mabalin ahan an gohbon nan gubelnu nan mapatoy. § **29:25** Bo'on hiyay propetan hi Zephaniah an nuntudo' hinan Liblu an Zephaniah. Hay udumnah aat ten padi ya nitudo' hinan Jer. 21:1 ya II Ki. 25:18-21.

26 Hi Apo Dios ya pento' da'ah padi an mi-hukat ay Jehoiada ta he"ay mangipapto' hinan Timplu.* Ya nan tagun paddungnay nabongang an mangalih un hiyay propeta mu layahna ya mahapul an mabangkilingan, ya mago'dan hi gumo' di bagangna. 27 Ya anaad tuwali ta agguymu inat ay Jeremiah an i'Anathoth ya wan hay pangatna ya ay donongnay un hiyay propeta? 28 Ti nuntudo' ay da'mih tud Babylon an inalinay mabayag anuy ihinanmih tu. At maphod anuh un ami mun'ammah punhituwanmi ya muntanom ta way pangngalanmih itanudmi.”

29 Mu hay inat nan padin hi Zephaniah hinan tudo' an nalpun Shemaiah ya imbahanan ha"in an hi Jeremiah. 30 Ya himmapit hi Apo Dios ay ha"in an inalinay, 31 “Jeremiah, muntudo"ah nan nipiyuy ad Babylon ta alyom di:

Hi Apo Dios ya umat hituy impa'innilanah ma'at ay Shemaiah an iNehelam† an inalinay, Hi Shemaiah ya binalbaliyan da'yu, at kinulugyu nan inalina an ta"on hi un layahna ti aggyu'u pento' hiyah propeta'. 32 At hiyanan moltao' hi Shemaiah an iNehelam ya an amin

* **29:26** Bo'on hiyay Nabagtun Padi mu hiyay netob ay hiya, ya hay tamuna ya ipapto'na nan papadin pulis an mumpapto' hinan ma'ma'at hinan Timplun Apo Dios (bahaom goh nan footnote di Jer. 20:1). † **29:31** Hay pohdon ten ngadan di babluy an ibaga ya *enap*. At paddungnay munhanul hi Apo Dios ta ipa"elna an heten munlayah an propeta an taga Enap ya enap an amin di ipa'innilana, at mahapul an mamolta ti adi ahan makulug.

nan holagna! At mi'id di ta'on hi un ohan didah mangah'up hinan maphod an ato' hinan tatagu' ti hiya ya intudduwan da'yu ta ngohoyona! Ha'in an Dios di nanapit ete."

30

Hay Tulag Apo Dios hinan Tataguna

¹ Palpaliwan goh ya inalin Apo Dios ay ha'in an hi Jeremiah di, ² "Ha'in an Dios an dayawonyun holag Israel ya ipa'innila' ay he"a ta itudo'mun amin nan gun'u ipa'innilan he"a ta ma'ohhah liblu.* ³ Nomnomonyu ti udum hi algaw† ya pa'anamuto' nan tatagu' an i'Israel ya iJudah nan babluy an indat'uh din o'ommoda.‡ Ha'in an Dios di ad hapit ay date."

⁴ Ya hiyatu goh di hinapit Apo Dios hi ma'at hinan i'Israel ya iJudah ⁵ an inalinay,

"Ha'in an Dios ya donglo' di kilan nan tatagu

an dumalat nan nidugah an ta'otda.

⁶ Ya undan muntungawday linala'i?

Mu anaad ta nan mun'abi'ah an linala'i ya paddungnay muntungaw di tigawdah ha'it di nomnomdah nan na'at,

ya immuphatdan amin hi ta'otda?

⁷ Manu ay ya awniat nunnaud di ma'at an mi'id ah nipaddungana ahan,

* **30:2** Hay aat ten liblu ya nan nali'up an pepel. † **30:3** Hay itudun ten verses 3-24 ya hay ma'at hinan duwan timpu: (1) nan Punligatan di Tatagu (verses 4-7, 12-16, 23-24), ya (2) nan Hinlibuy Tawon (verses 3, 8-11, 17-22). ‡ **30:3** Nipiyuy nan i'Israel ad Assyria hidin 722 B.C., mu aggyuy ni' nipiyuy nan iJudah eden timpu (mu na'at hidin 586 B.C.).

ti awniat nidugah di punligatan nan
tatagu' an holag Israel.
Mu hay umangunuh ya baliwa' dida.

- ⁸ At ipungo' nan paddungnay pakuh bagangda,
ya ta'on goh nan paddungnay bangke-
lengda,
ta adida mahkay mumbalin hi baal di udum
an tataguh udum an babluy.
- ⁹ At Ha'in mahkay an nidugah di abalinanan Dios
di punhulbianda,
ya nan pot'o' goh an holag David di al-
ida. §
- ¹⁰ At da'yun holag Israel ya adi ayu tuma'ot ya adi
ayunomanom
ti la'tot ya pa'anamuton da'yu nongkay ay
Ha'in
an ta'on un niyadagwin babluy di niyayanyu.
At iyanamut'u da'yu ya nan holagyu ta
lumenggop ayu mahkay,
ya mi'id mahkay di mana'ta'atot ay da'yu.
- ¹¹ Ti wadaa' an mamaliw ay da'yu,
at pa'io' hanan babluy an nangiwa'ata' ay
da'yu.
Mu adi' da'yu nongkay ubahon an un'u da'yu
gilaton ya anggay
ti adi mabalin hi nonong ya adi ayu
mamolta.”

§ 30:9 Hay kulugon nan udum ya nan Alin hi David tuwaliy mun'alih nan Hinlibuy Tawon, mu alyon nan udum an nan holagna an hi Jesu Kristuy mun'alid Jerusalem. Mid mapto' ya mundehhandan mun'ali.

- 12 Ya inalin goh Apo Dios hinan tatagunay,
 “Nan hugatyun nidugah an himmalom
 ya adi umadaog
- 13 ti mi'id di mabalin hi pangagahyu,
 ya mi'id di mangipapto' ay da'yu.
- 14 Ti an amin nan tataguh udum an babluy an
 gunyu numpabadangan*
 ya inaliwan da'yu mahkay an adi da'yu
 nomnomnomon ay dida.
 At Ha'in di paddungnay ma'abbungot an
 buhulyu an himmalom di inat'un nanugat
 ay da'yu
 ti dumalat nan do'ol an numbaholanyu
 ya nan nun'appuhin pangatyu.
- 15 Ya adi ayu munlilin dumalat nan punholholta-
 panyu ti da'yuy ad bahol!
- 16 Mu nan aton nan buhulyu ya nan mamloh hi
 gina'u ya hiya goh di ma'at ay dida,
 at an amin nan buhulyu ya mabaludda
 goh ta miyuydah udum an babluy.
- 17 Mu da'yu ay an iZion ya paphodo' nan
 hugatyu ta mumbangngad nan maphod an
 punle'nayu
 an ta'on hi un ad ugwan ay ya hay pan-
 nigdan da'yu ya ninganuy ayun mi'id
 di managgung ay da'yu.”

18 Ya inalin goh Apo Dios di,

* **30:14** Nan i'Egypt di oha ti numpabaddang nan Hudyun dida
 (Jer. 37:5-7).

“Pa'anamuto' nan tatagu' hinan
 babluyda tuwali ta ipaphod'u dida
 ya nan numpunhituwanda,
 ya umat goh hinan numpunhituwan nan
 tatagu.

Ya maha"ad goh nan palasyuh din
 naha"adana tuwali,
 at mipaphod henen babluyda.

19 At mun'am'amlongdan mungkantah punya-
 manandan Ha"iin.

Ya tigo' ta mahlagda ta dumo'olda,
 ya mawaday pange'gon di tatagun dida an
 adida mahkay mapihul.

20 Ya mumbangngad nan ongol an abalinanda ta
 umat hidin nabayag,

ya mumbangngaddan himpamabluy an
 mundayaw ay Ha"iin,
 ya moltao' an amin nan mangipadah an ma-
 malpaligat ay dida.

21 Ya hay mun'ap'apun dida ya nan oha goh
 damdama ay dida,†

ya hiyay mabalin an meheggon ay Ha"iin
 hinan awada'
 ti adi mabalin an meheggon ay Ha"iin hi un'u
 adi abuluton.‡

22 At hiyanan diday tatagu',
 ya Ha"iin di Dios hi dayawonda.

23 Mu Ha"iin an Dios ya nidugah di bumungta'
 hinan mumbahol

† 30:21 Bahaom nan footnote di Jer. 30:9 ta innilaom di ngadana.

‡ 30:21 Mahapul an mapatoy nan tagun meheggon ay Apo Dios
 hi unna adi abuluton (Ex. 19:20-25; 24:1-2; Lev. 16:2; Num. 8:19;
 16:1-40).

an umat hinan mabi'ah an puo' di ato'
 an mangubah hinan tatagun nappuhiy
 pangatda.

²⁴ Ti hay bungot'u ya adi nonong ya na'ubah an
 engganah un ma'at an amin nan ninom-
 nom'u.

Mu udum hi algaw ya ma'awatanyu nan
 pohdo'."

31

*Hay Pumbangngadan nan i'Israel ay Apo Dios
 ta Hiya Tuwaliy Punhulbianda*

¹ Ya impahapita' ay Apo Dios an inali' di, "Udum
 hi algaw* ya Ha'in mahkay di dayawon di an
 amin an holag Israel ta mumbalindah tatagu."

² Ya inalin goh Apo Dios di,

"Hay umanamutan din agguy ni'yatoy hidin gubat
 ya ipapto"u didah nan owon
 ta engganah un'u idatong didan ten
 babluy
 an umat hinan inat'uh din o'ommoddah din
 nadnoy.

³ Ti nan impattig'un ongol an pamhod'uh din
 o'ommodityun holag Israel
 ya munnononong an adi malumluman.

⁴ At hiyanan badanga' da'yu ta mumbangngad di
 amaphodyun holag Israel,

* **31:1** Hatun verses ten chapter ya itududay aat nan tulun timpu:
 (1) nan amatagun Jesus (verse 15), ya (2) nan Punligatan di Tatagu
 (verse 18), ya (3) nan Hinlibuy Tawon (verses 1-4, 16-17, 19-40).

ya mabalin mahkay goh an
paganghonyuy tambourinesyu ta
manayaw ayuh amlongyu.

⁵ Ya umat goh an muntanom ayuh greyp hinan
dudunduntug ad Samaria,
ya da'yu mahkay mangan hi bungada.

⁶ Ya udum di algaw ya donglonyuy it'u' hanan
mungguwalyah nan madinuntug an
babluy ad Ephraim an alyonday,
Makak ayu ta umuy tu'ud Jerusalem ta
umuy tu'u mundayaw ay Apo Dios!"[†]

⁷ Ya inalin goh Apo Dios di,
"Oltonyun mungkantah
pun'amlonganyun holag Israel
an gapu ta nan babluyyuy na'ahhamad hinan
abablubabluy.[‡]
Ya ipadngolyuy pundayawyun alyonyuy,
He"a, Apo Dios, di nangibaliw ay da'min
na'angang an holag Israel!

⁸ Ti undan adiyu tigon an pa'anamuto' da'yu ta
ma'amung ayun

[†] **31:6** Hidin nun'alian Jeroboam I (930-909 B.C.) ad Israel ya im-
mandalnah nan tatagu ta adida umuy ad Jerusalem an mundayaw
ay Apo Dios ta un anggay ad Bethel unu ad Dan di umayanda (I
Ki. 12:26-33). Mu hinan Hinlibuy Tawon ya umuyda mahkay nan
i'Israel ad Jerusalem. [‡] **31:7** Manu ay na'ahhamad nan babluy
ad Israel ya un nan udumnan babluy ti bo'on nan amaphodna mu
dumalat di homo' Apo Dios (Deut. 7:6-8; 26:18-19; II Sam. 7:23-24).

malpuh nan babluy hi appit hi iggid hi un
 hagangon di buhu'an di algaw[§]
 ya hinan mun'alpuh nan pingit di luta.

Ya mitnudday nun'abulaw, ya nun'apilay,
 ya numpunhabi,

ya ta'on un nan mun'agadyuh an muntun-
 gaw ta do'oldan umanamut.

⁹ At munluwalu ayu owan mungkila ayuh umana-
 mutanyu,

ya Ha'in di mangipangulun da'yu ta
 e'wayuh nan nundotal an owon hinan
 pingit di ginnaw

an awadan di mun'ul'ullay an danum ta adi
 ayu mida'leh.

Ti da'yun holag Israel ya Ha'in di hi
 amayu,

ya hi Ephraim di ibilang'uh pangpangullun
 imbaluy'u.

¹⁰ At da'yun Hentil hi abablubabluy hitun luta ya
 donglonyuh ten ibaga'

ta pun'ipa'innilayuh nan nun'iyadagwin
 babluy an alyonyuy,

Hi Apo Dios ya inwa'atna nan holag Israel hi
 abablubabluy,

mu amungona goh damdama dida

ti ipapto'na dida an umat hi pangipapto' di
 mumpahtul hi kalniluna.

[§] 31:8 Ta'on un nan duwan babluy an nipiyayan nan Hudyu ya wadadah appit hi buhu'an di algaw (an nan babluy ad Assyria ya ad Babylon) mu gapu ta ambilog di mapulun hidi at hay nange'wandah din penghana ya hay appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw.

Hiyah ne ipa'innilada.

- 11 At Ha"in an Dios ya immannung an banggado' da'yun holag Israel hinan buhulyun ongol di abalinanda ya un da'yu.
- 12 At hay umanamutanyu ya mun'am'amlong ayun mungkantah nan nammagtun babluy ad Zion ti dumalat nan amaphod'un Dios. Ya dumo'ol di ili'yu, ya inumonyu, ya lanan di oliboyu, ya mun'atataba nan kalniluyu ya bakayu. At mipaddung ayuh nan puntanoman an waday danumna ta adida matoy nan nitanom, at adi ayu mahkay numanomnom.
- 13 At nan ungunan binabai ya linala'i ya ta"on un nan nun'ala'ay ya manayawdan dumalat di amlongda. Ti hukata' hi pun'am'amlonganda nan gunda punlungdayaan, ya adida mahkay numanomnom ti pa'amlongo' nongkay dida.
- 14 Ya mun'ahawal di idat'un mahapulyun tatagu', at do'ol di dagwan nan padih nan midawat ay Ha"in. Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ene.”
- 15 Mu agguy ni' na'at hana ya inalin goh Apo Dios di,

- “Awniat ma"adngol di ahikikilad
 Ramah,*
 at nan holag Rachel† ya nidugah di kiladan
 adida pohdon an ma'al'alu'
 ti nun'a'atoy nan imbabaluyda.‡
- 16 Mu ad ugwan ya alyo' an Dios di,
 Ammuna mahkay, ya dimminong ayun
 kumulakila!
 At mumbangngaddan da'yu nan
 imbabaluyyun malpuh nan babluy di
 buhul!
- 17 At hahalimidonyun pumhod ayuh udum di
 algaw
 ti umanamutda nongkay hitun babluyyu
 nan imbabaluyyu.
- 18 Ti dengngol'uy kilayun tatagu' hi
 puntutuyuanyun inaliyuy,
 Umat amih nan agguy nangipa'enghah
 tamu an baka,

* **31:15** Heten babluy ya wadah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw hi ad Jerusalem, ya walun kilometluy in-adagwina an mipalpuh Jerusalem an hakup di holag Benjamin. Ya hiyay ohan babluy hi nange'wan nan iJerusalem hidin nangilayawan nan iBabylon ay dida ta mipiyuydad Babylon (Jer. 40:1).
 † **31:15** Duway holag Rachel an da Joseph ay Benjamin. Mu hi Joseph an pangpangullu ya nunholag ta da Ephraim ay Manasseh, at mattig an waday tulun tribon nalpun hiya. Mu hay ipa"el Rachel hitu ya an amin nan Hudyu. ‡ **31:15** Duway itudunan te ti (1) itudunay pangilayawan nan iBabylon hinan Hudyuh 586 B.C., ya (2) itudunay pangipapatayan nan Alin hi Herod an Nidugah hinan ung'ungungngan linala'id Bethlehem hi itungawan Jesus (Mat. 2:18).

mu dumalat nan nidugah an gunmu nangilat
ay da'mi ya ten natugun ami.

At pumbanggadon ni' ahan da'mih
numbabluyanmi

ta way atonmin mumbanggad an mun-
dayaw ay He"a an Diosmi!

19 Hidin nan'uganmin He"a ya nuntutuyu ami
nongkay,

ti unat goh na'awatanmi ya nidugah di
bainmih nan ina'inatmin pumbaholan
an nete"ah din a'ungungami.”

20 Ya inalin Apo Dios di,

“Da'yun holag Israel ya da'yu tuwaly
pa'appohpohdo' an imbabaluy'u!

Ya manu ti wa ayan hinuplit'u da'yuh
un mahapul at numanomnom ayu nin
damdaman Ha"in,

mu umannung an hom'o' da'yu.

21 At mun'amma ayuh pummalkayuh nan
dalanonyu

ta hiya goh di dalanonyuh pumbang-
gadanyuh tun babluyyu!

22 Ti anakkayah ahan tatagwa ya uya'a ya adi ayu
mumbanggad ay Ha"in!

Ha"in an Dios ya waday baluh ato' an
nob'on ahan

ti hay ma'at ya awniat hay babai di umuy

manganap hi ahawana.”§

²³ Ya inalin goh nan nidugah di abalinanan Dios di, “Hitun pangiyanamuta' hinan tataguh nan numbino'ob'on an babluydad Judah an numpun-hituwanda tuwali ya awniat alyonda mahkay di, Olom ni' ya wagahan Apo Dios nan ma'alih awadanah ad Jerusalem an nan Timpluna! ²⁴ At nan tatagu ya munhitudan amin hi ad Judah ta mumpunhabalday udum ya mumpumpahtulday udum. ²⁵ Ya idat'uy bi'ah nan nablay, ya buhgo' nan ma'ulaw hi hinaangna.”

²⁶ Ya himbumagga ya bimmangona', ya tin-nig'uy awada'. Ya immannung an ma"aphod din enenap'u! Mu impidwa' goh an nolo', ²⁷ ya inalin goh Apo Dios ay ha"iin di, “Immannung an udum hi algaw ya ipado'ol'u da'yun tatagu' hitud Israel. Ya ipado'ol'u goh nan animal hitu. ²⁸ Ti hidin hopapna ya paddungnay numbu'nut'un amin an do'ol di hennag'un nangipaligligat ya numpamato'y ay da'yu. Mu udum hi algaw ya halimuna' goh da'yu ta engganah un ayu dumo'ol ya pumhod. ²⁹ At madatngan ay heden gutud ya mi'id mahkay alyon di tataguh,

§ **31:22** Hay kulugon nan udum hi pohdonan hapiton ya nan munhabi an hi Mary an mid nangelo' ya mun'anap hi ahawana ta adi mapatoy ya nan ihabinan ung'ungunga ya nan Alin Pento' Apo Dios (bahaom nan footnote di Mat. 1:24). Mu hay kulugon nan udum ya hiyay nipa"el, ya hay ipa"elna ya nan aton nan Hudyun ayda babai an manganap ay Apo Dios an ay ahawada (verse 32) ti mumbanggaddan Hiya an malpudah abablubabluy ta diday ay ahawanah mid pogpogna. Hay itudun nan context ten chapter ya nepto' nan miyadwan nipa'innila.

Ta"on un nan o'ommodday nangan hi aggyuy
 nalum an greyp
 mu nan imbabaluyday na'a'alinu.*

30 Ti hay ma'alinu mahkay ya nan tatagun man-
 gan hi aggyuy nalum, ya umat goh an nan numba-
 hol ya diday matoy.”

*Nan Balbalun Itulag Apo Dios an Ma'at hinan
 i'Israel ya iJudah*

31 Ya impahapita' goh ay Apo Dios an inali' di,
 “Udum hi algaw ya waday balbalun itu-
 lag'uh† nan i'Israel ya iJudah.‡

32 Hete ya adi umat hinan nunhahapitanmih
 din o'ommoddah din nangekaka' ay didad
 Egypt
 ti heden nahahapit ya aggyuyda inunud
 an ta"on hi un Ha"in an Dios an ay lakayda ya
 nahamad di namhod'un dida.§

33 Ya umat hituy ato' hinan balbalun pi'tulaga'
 hinan holag Israel
 an ihina' hi nomnomda nan Uldin'u ta
 paddungnay nihamad an nitudo' hidi.
 At Ha"in di Dios hi dayawonda,

* **31:29** Hay pohdonan hapiton ya nan tatagu ya alyonday
 nan bahol ay anuy o'ommod ya holtapon di imbabaluyna. Hay
 nalpuwan ten proverb ya nan aggyuy nepto' an na'awatandah nan
 Ex. 20:5 ya Num. 14:18 an itududay minaynayun an nan bahol di
 o'ommod ya mi'lagat nan holagda. At hidin gutud din amatagun
 da Jeremiah ay Ezekiel (Ezek. 18:2) ya kinulug nan Hudyu an bo'on
 nan baholda tuwaliy dumalat hinan pummoltaan Apo Dios ay dida
 ti nan bahol din o'ommodda. † **31:31** Nan nalammung an hapit
 an *balbalun itulag* di nalpuwan nan hapit tu'u an *New Testament*.

‡ **31:31** Heb. 8:8. § **31:32** Heb. 8:9.

ya diday tatagu'.*

- 34 At adi mahkay mahapul hi un way muntudun didah aat'u ta unudona' an Dios ti an aminda nan tatagun mete"ah nan nun'awotwotwot hi engganah nan ongol di abalinana ya innilaona' ay dida. Ti inaliwa' mahkay di baholda ta adi' mahkay gun nomnomon.”†
- 35 Ya inalin goh Apo Dios di,
 “Ha"in an hay ngadan'u ya Nidugah di Abalinanan Dios di nangidat hinan algaw ta dumilag hi abigabigat
 ya nan bulan ya nan bittuan ta mangipapatal hinan mahdom.
 Ya Ha"in goh di mabalin an mangikiwal hinan danum hi baybay ta munggongaaah nan dalluyun hidi.
- 36 Ya hatun aat di limmu' ya minaynayun an adi nonong ya dimminongda,
 ya umat goh hinay ma'at hinan holag Israel an adi' iyabulut an un nonong ya napogpogdan himpamabluy.
- 37 Ti adi ahan mabalin an du'go' nan holag Israel an dumalat nan numbaholanda!
 Mu ma'at nin hi un mabalin an malukud ad daya
 ya hi un mabalin an ma'ah'upan nan nipabunan tun luta.”

* 31:33 Heb. 8:10; 10:16. † 31:34 Heb. 8:11-12; 10:17.

38 Ya inalin goh Apo Dios di, “Udum hi algaw ya maha"ad goh damdama tun babluy ad Jerusalem ta midawat ay Ha"in. Ya hay igad ya mipalpuh nan Pungguwalyaan ad Hananel‡ ta engganah nan way Pantaw di Allup hinan Way Nuntikkuana. § 39 Ya minaynayun goh hinan pogpog di Duntug an Gareb ta mumpa'uy hinan dammangnad Goah.* 40 At hay milagat ya an amin nan nundotal an punlubu'an,† ya nan nanginnampan panghoban hi lugit, ya nan papayaw hi bagtun nan Hadog an Kidron an niyappit hi buhu'an di algaw, ta engganah nan nuntikkuana an ma'alih Pantaw di Kabayu. Ya heten amin ya midawat ay Ha"in an Dios, at hiyanan mibilang hi me'gonan. At adi mahkay polhon di buhul, ya adida pa"ion.”

32

Hay Pinumla'an Jeremiah hi Payaw

1 Ni'hapit goh hi Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah hidin miyapulun tawon hi nun'alian Zedekiah hi ad Judah, ya hiyah ne miyapulu ta waluy tawon hi nun'alian Nebuchadnezzar

‡ **31:38** Hay awadana ya nan allup hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya niha"ad hinan duguna an wah nan appit di buhu'an di algaw. § **31:38** Hay awadana ya nan hi allup hi appit iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya niha"ad hinan duguna an wah nan appit di a'unugan di algaw. * **31:39** Mid nanginnilad ugwan hi awadan ten duwan lugal. † **31:40** Mid mapto' ya nan Nundotal an Hinnom.

ad Babylon.* ² Ya henen timpu ya lini'ub nan tindalud Babylon ad Jerusalem. Mu ha"in ya nabaluda' hi awadan di mungguwalyah nan palasyud Judah.

³ Ti impibaluda' ay Zedekiah an alid Judah an dumalat di nangipa'innilaa' hinan tataguh din inalin Apo Dios ay ha"in. Ti umat hituy inalina: "Ha"in an Dios ya magadyuh mahkay an ipa'abak'u nan tatagun ten babluy ta hakupon nan alid Babylon. ⁴ Ya nan Alin hi Zedekiah ya tiliwon nan tindalu ta iyuydah nan alid Babylon ta humalyaona. ⁵ Ya impiyuynad Babylon ta mihihah di ta engganah un'u aton nan ninomnom'un aton ay hiya. Ya ibaga' ay da'yu an wa ay ta mi'pattoy ayuh nan iBabylon ya ma'abak ayu." Hiyah ne hinapit Apo Dios.

⁶ Ya hidin nibaluda' ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, ⁷ "Nan agim an hi Hanamel an imbaluy ulitaom an hi Shallum ya umalih tu ta alyonan he"ay polo'om nan payawnad Anathoth.† At gapu ta he"ay neheggon hi tulangna ya biyangmu an he"ay mamla' ta minaynayun ay da'yun himpangapuh den payaw."‡

⁸ Ya awni tatagwa ya na'at nan inalin Apo Dios an immalih Hanamel hinan nibaluda'. Ya inalinnan ha"in di, "Polo'om nan payaw'uh ad Anathoth hidih nan lutan di holag Benjamin. Ti he"ay way biyangnan mamla' ta minaynayun ay ditu'un himpangapu."

* **32:1** Unu hidin 587 B.C. Lini'ub nan titindalun Nebuchadnezzar ad Jerusalem an ente"adah din 588 B.C., mu aggyu na'abak nan iJerusalem ta engganah din 586 B.C. † **32:7** Hiyah ne babluy hi nalpuwan Jeremiah (Jer. 1:1). ‡ **32:7** Lev. 25:23-25.

Ya gapu ta inila' an hiyay inalin Apo Dios an polo'o' ya hiyay inat'u. ⁹ At penla"uh den payaw han agi' an hi Hanamel hi ad Anathoth hi himpulu ta pituy silver. ¹⁰ Ya penelmaa' nan mangipa'innila an ha'in di namla' eden payaw, ya numpelmada goh nan wah din ihtigu. Ya impakilu' din silver an pumbayad'u, ya indat'un Hanamel. ¹¹ Ya innal'u din duwan pepel an nitud'an di pola' nan payaw an napelmaan, ya nan ohan pepel ya natimlian an nitud'an nan nepla'ana ya nan ma'unud an nuntutulagan (ya nan ohan nitud'an di nunhahapitanda ya aggy natimlian). § ¹² Ya indat'u hanan pepel ay Baruch* an hina' Neriah an ap'apun Mahseiah an titinnig han kasinsin'un hi Hanamel, ya an amin din ihtigu an numpumpelma, ya an amin din Hudyu an wah dih nangidata' ay Baruch.

¹³ Ya inali' ay Baruch di, ¹⁴ “Nan nidugah di abalinanan Dios an dayawon tu'un holag Israel ya umat hituy hinapitnan inalinay, Alam daten pepel an nitud'an di pola' ta ittum hinan tibung ta madnoy ya unda mapa"i. † ¹⁵ Ti inali' ay he"a an udum hi algaw ya mahukatan di luta, ya abung,

§ **32:11** Hay dalat hi aggy natimlian an nitud'an di nunhahapitanda ya ta gunda bahaon nan nitudo'. Hay dalat nan natimlian an nunhahapitanda ya ta mipattig hi kultih un way mangali an mahukatan nan udum an nitudo' hinan aggy natimlian. Ya daten duwan kalahin nitud'an di nunhahapitanda an hay anabayagna ya umat hinan gutud din amatagun Jeremiah an inah'upandad Judah ya ad Egypt. * **32:12** Hay pohdonan ibaga ya *hiyay winagan Apo Dios*. Ya hiya nan puntudtud'on Jeremiah. † **32:14** Hay anabayag nan udum an puntud'an an inah'upandad ugwan ya nahuluk hi duway libuy tawon.

ya payaw eten babluy.”

¹⁶ Unat goh nalpah an indat'un Baruch an hina' Neriah hadi din pepel ya nunluwalua' ay Apo Dios an inali' di,

¹⁷ “He”a, Apo Dios, di nunlumud abuniyan ya tun luta an dumalat nan nidugah an abalinam, ya mi'id ah naligat ay He”a, ti abalinam an amin di logom! ¹⁸ Ya impattigmu nan nidugah an pamhodmuh nan linibun holag, mu moltaom goh di udum an tatagun dumalat di bahol din o'ommodda. He”a ya na'abbagbagtu'a, ya nidugah di abalinam ti hay ngadanmu tuwali ya Nidugah di Abalinanan Dios. ¹⁹ Ya nahamad an amin di ninomnommu, ya umipano'h'ay gunmu aton. Ya tigom an amin di pangat di tatagu ya nan gunda aton, at hay ipabangngadmun dida ya nan miyunnudan hinan gunda aton. ²⁰ Ya nundongol'an dumalat nan ina'inatmu ti do'ol di umipano'h'an gunmu inat ad Egypt an adi abalanan di tagu. Ya engganad ugwan ya hiyay innaynayunmun gun aton hitud Israel ya hinan abablubabluy hitun luta. ²¹ An umat hidin nangipanguluam ay da'min holag Israel an do'ol di inatmun umipano'h'an adi abalanan di tagu, at nidugah di timma'tan nan i'Egypt. ²² Ya impaboltanmuh ten malumong an malmuy mitanom an babluy ay da'mi ta impa'annungmu din inalim hidin o'ommodmi. ²³ Mu hidin hinakup din o'ommodmih ten babluy ta diday nihinah tu ya aggyu da'a inunud ay dida. At hiyanan impa'alim daten pummoltam an nidugah.

²⁴ At ten pun'amung nan iBabylon di pito'

ya batu ta mipu"ul hinan nunlene'woh di babluymi ta pumpattu'andan mangubah hinan allupmi, ya henggop da'mi. At waday gubat, ya batel, ya nan pumatoy an dogoh, at immannung an hakupondah ten babluy ta miyunnudan hidin inalim tuwalih ma'at. Ya ten ad ugwan di a'atana. ²⁵ Mu anaad ta inalim di polo'o' nan payaw hi silver an waday ihtiguna ya wan umat hitun polhon di iBabylon tun ad Jerusalem?"

Hay Nambal Apo Dios hinan Inalin Jeremiah

²⁶ Ya tembala' ay Apo Dios an inalinay, ²⁷ "Ha" in an Dios di okod hi an amin an tataguh tun luta. At undan way naligat ay Ha" in? ²⁸ Ya iyabulut'un abakon Nebuchadnezzar an alid Babylon heten babluy ad Jerusalem. ²⁹ At hogponda, ya pinuulanda ta moghobda nan a'abung hitu. Ti nidugah di nangipabungtanyun Ha" in an Dios an dumalat nan gunyu inat hinan nundotal an atap di a'abungyu. Ti hidiy gunyu nangigohban hi incense ya nange'nongan hinan ma'inum ta nundayawyun Ba'al ya nan udum an dayawonyu.

³⁰ Ya nan nun'appuhi ahan di gunyu inat an i'Israel ya iJudah an nete"a tuwalih din a'ungungayu an hi'i'hi'itangan pabungtona' hinan nun'appuhin gunyu inat. ³¹ At nete"a tuwalih din nawadan ten babluy ta engganad ugwan ya impabungota' ay da'yu an hiyay dumalat hi pama"ia' hitun babluyyu. ³² An amin ayun i'Israel, ya iJudah, ya nan a'ali, ya a'ap'apu, ya papadi, ya ta'on un nan numbino'ob'on an propeta ya nun'appuhiy ina'inatyu, at hiyanan impabungota' ahan ay da'yu. ³³ Ya din'uga' ay da'yu an

ta'on hi un'u intugtugan intudtuduwan da'yu. Mu nihimung an adia' donglon an adia' ahan unudon. ³⁴ Ya unyuat goh inyal'alan numbahol ti inyuyyu goh udot hinan Timplu' nan abulubulul an umipahiga, ya impata'dogyuh di ta omod unyu pinuhi nan Timplu'. ³⁵ Ya nun'amma ayu goh hinan pundayawanyun Ba'al hidih nan Nundotal an Ben Hinnom, at hidiy nange'nonganyuh nan imbabaluyyun Molek.‡ Mu mi'id ahan di umat hidih inali' hi atonyu, ya mi'id ahan di ninom-nom'uh unyu aton di umat hina ahan an nidugah! At hiyanan nunnaud ahan di numbaholanyun iJudah.”

³⁶ Ya inalin Apo Dios ay Jeremiah di, “Manu ti immannung nan hinapitmu an ma'at ay da'yuh tun babluyyu an mumpaligligat ayun dumalat di gubat, ya batel, ya dogoh. Mu umat hitu goh di alyo' an Dios an dayawonyun holag Israel: ³⁷ Umannung an amungo' da'yun tatagun nun'iwa'at'uh nan abablubabluy an dumalat di bungot'u ta *pa'anamuto'* ta ibangngad'u da'yuh tun babluyyu§ ta lumenggop ayu, ya mi'id ma'at ay da'yuh nappuhi. ³⁸ Ta da'yuy tagu', ya Ha" in di Diosy.* ³⁹ Ya idat'un da'yu nan nahamad an punnomnomyun Ha" in an Dios, at immannung an Ha" in ya anggay di dayawonyuh enggana ta amaphodanyu goh damdama ya nan holagyu. ⁴⁰ Ya alyo' ay da'yu an Ha" in an Dios ya adi'

‡ **32:35** Hiyah ney bulul nan holag Ammon, ya hay oha goh an ngadana ya *Milcom*. Ya hay ohah inatda ya bahaom nan II Ki. 21:6; 23:10. § **32:37** Heten hapit hinan Hudyu ya *pa'anamuto'*, at mattig an munhanul hi Apo Dios. * **32:38** II Cor. 6:16.

idinong an mangat hi maphod ay da'yuh eng-gana. Ya wadao' di namhodyun mundayaw ay Ha"in ta adia' mahkay du'gon ay da'yu. ⁴¹ At umamlonga' an mangat hi amaphodanyu. Ya heten babluy nongkay di pumbabluyanyu ta ay'u itanom da'yuh tu.

⁴² Ya manu ti indat'uy do'ol hi nunligatanyu mu ato' goh an amin di pumhodanyu an hiyah ne tuwali din inali' ay da'yu. ⁴³ At hiyanan ta"on hi unmu alyon hi ubahon nan iBabylon heten babluy ta mumbalin hi mi'id di hulbina an mi'id di tagu unu animal hi ma'angang hitu mu alyo' ay he"a an udum hi algaw ya mawadaday tatagu eten babluy. At mumpola' hi payaw di udum, ya pumla' di udum. ⁴⁴ Ya umat goh an wadaday ihtigun mumpelmah nan mapelmaan an nepla'an di payaw ad Benjamin, ya hinad Jerusalem, ya nan udum an babluy ad Judah, ya ta"on hi un ad Negev. Ti udum hi algaw nongkay ya wagaha' nan tataguh tu ta mumbangngad din maphod an aatda tuwali. Ha"in an Dios di nanapit ete."

33

Hay Intulag Apo Dios hi Pumbangngadan nan Tatagunah nan Numbabluyanda

¹ Ha"in an hi Jeremiah ya hihidyan nabaluda' hi awadan di guwalyah* din himmapit goh Apo Dios ay ha"in ² an inalinay, "Ha"in hi Apo Dios an nunlumud abuniyan ya tun luta. ³ Munluwalu'an Ha"in, at tabolo' ta ipa'innila' ay he"ay umi-panoh'a ahan an agguymu inila. ⁴ Ti Ha"in an

* **33:1** At 587 B.C., ya wagwah din nibalud.

Dios ya wada goh di ipa'innila' an awni ya un ma'at hinan abung hitu ya nan palasyu ti awniat mun'apa"i nan pumpattu'anda kogoh ⁵ an mi'gubat hinan iBabylon. Ya hay ma'at hinan abung ya awniat mapnuh odol di mun'a'atoy an linala'in dumalat nan nidugah an bungot'u ti din'ug'u dida. At adi' mahkay hom'on heten babluy an dumalat nan na"appuhin gunda inat.

⁶ Mu ta"on un umat hina mu udum hi algaw† ya ipaphod'u damdamah ten mapa"in babluy ya da'yun tatagu ta wan malenggop ayun mi'id di mangubat ay da'yu. ⁷ Ya pa'anamoto' da'yun holag Israel an niyuy hi udum an babluy ti ipaphod'uh ten babluy ta mumbangngad din amaphodna tuwali. ⁸ Ya paddungnay ulaha' an amin nan numbaholanyu, ya aliwa' an amin nan nungngohoyanyun Ha"in. ⁹ At mumbangngad nan maphod an aat di ad Jerusalem ta mundongol hi abablubabluy. At immannung an waday pun'amlonga' ya ipabagtua' eten babluy. Ya tigon nan tataguh abablubabluy nan maphod an inat'uh nan tatagu', ya mabalin an Ha"in di ta'tanda ya unudonda.”

¹⁰ Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, “Manu ti awniat alyonyuy un ninganyu heten babluy ti mi'id nan tatagu ya animal, ya immannung henen ma'at hi awni. Mu udum hi algaw ya danen ninganyu an babluy ad Judah ya awniat madngol ¹¹ di mun'am'amlong an tatagu, ya nan mumpungkasal, ya nan udum an ma'at hi a'am'amungan. Ya umat goh an iyalidah nan

† **33:6** Nan Hinlibuy Tawon.

Timpluy Onong di Punyamanan an e'nongdan
Ha"in an Dios. Ya alyonday,

Munyaman amin He"a, Apo Dios an nidugah
di abalinana,

ti maphod nan inatmun da'mi!

Ya medenol ahan nan pamhodmu!

Ya Ha"in an Dios ya ipaphod'u nongkay heten
babluy, at umannung an malumong an malmuy
mihabal an umat hidin hopapna.”

¹² Ya inalin goh Apo Dios di, “Hete nongkay ya
minganuy an babluy an mi'id di tagu ya animal,
mu udum hi algaw ya waday pumpahtulandah an
amin an babluy, at wadaday mumpumpahtul hi
kalnilu. ¹³ Ya dumo'ol goh di kalniluh nan madi-
nuntug an babluy, ya hinan babluy hi aluhadhad
di dudunduntug, ya ad Negev, ya hinan babluy di
holag Benjamin, ya hinan nunlene'woh an babluy
hi ad Jerusalem, ya an amin hinan babluy ad
Judah.”

¹⁴ Ya inalin goh Apo Dios di, “Udum hi algaw ya
madatngan di pangipa'annunga' hinan inali' an
pammo'a' ay da'yun holag Israel.

¹⁵ Ya henen ipa'annunganah gutudna
ya waday pilio' an mun'ali an ay Hapang‡
an malpuh nan holag David,§
ya nahamad di pangatna,
at nahamad di pangipanuhanah nan
tatagu.

‡ **33:15** Bahaom nan footnote di Mat. 2:23 ti hiyah ne pohdonan
hapiton nan babluy an Nazareth an din immel'elganen Jesu.

§ **33:15** Hi Jesu Kristu.

16 Ya hitun pun'aliana ya mawaday lenggop hitud Judah an namamah nan kapitulyud Jerusalem,

at hay punggadandah tud Jerusalem ya:

Hi Apo Dios di Mangibaliw ay Ditu'u.

17 Ti hay inali' tuwalin Dios ya immannung an ohah nan holag David di mun'alih tud Israel. 18 Ya umannung goh an wadaday papadin holag Levi an mange'nong hinan Onong an Moghob, ya nan Onong an Ma'an, ya nan udum an me'nong ay Ha"in."

19 Ya palpaliwan ya inalin goh Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah di, 20 "Ha"in ya gintud'uy pumatalan nan patal, ya umat goh hinan mahdom an gintud'uy humelongana. At adi mabalin hi un mahukatan henen aatda. Mu abalinanyu ay an hukatan 21 ya umat goh mah an mabalin an hukatanyu nan inali' an umannung an ohah nan holag David di mun'alih ad Israel, ya hinan holag Levi an umannung an diday padih munhulbin Ha"in. 22 Mu hay ato' hinan holag David an baal'u ya nan holag Levi an munhulbin Ha"in ya do'lo' dida ta umatdah nan bittuan ad daya an adida mabilang ya nan panag hinan pingit di baybay an adi malukud."

23 Ya innayun goh Apo Dios an inalin ha"in di, 24 "Nan tatagu ya pihulonda nan tatagu' an hay pannigda ya mid hulbida mahkay. He"a ya dengngolmuy hinapitda an inaliday, Hi Apo Dios ya pento'na nan i'Israel ya nan iJudah hi tataguna. Mu ad ugwan ya din'ugna dida, at mid hulbida. 25 Mu alyo' ay he"a, Jeremiah, an Ha"in an Dios ya adi mabalin hi un'u hukatan nan gintud'uh aat

di patal ya mahdom. Ya mahapul an unudon nan luta ya ad daya nan nagtud an aatda. ²⁶ Ya umat goh an adi ahan mabalin hi un'u inganuy da'yun holag Jacob. Ya umat goh an adi mabalin hi un'u hukatan din inali' an hay mabalin an mun'alin da'yun holag Israel ya nan oha nongkay hinan holag David. Ti hom'o' da'yu ta pumhod ayun umat hidin hopapna.”

34

Hay Padan Jeremiah hinan Alin hi Zedekiah

¹ Hi Nebuchadnezzar an alid Babylon ya inittudnan amin nan titindaluna an nalpuh nan numbino'ob'on an babluy an hinakupna.* At hidin pangubatandad Jerusalem ya an amin nan nunlene'woh an babluy† ya himmapit goh hi Apo Dios ay ha"an an hi Jeremiah an inalinay, ² “Umuy'ah nan alid Judah an hi Zedekiah ta alyom ay hiyay, Inalin Apo Dios an inyabulutnan magadyuh mahkay an abakon ditu'u ay Nebuchadnezzar, at gohbona tun ad Jerusalem. ³ Mu he"a ya ibalud da'a ta ipahumalya da'a ay Nebuchadnezzar ya un da'a iyuy ad Babylon. ⁴ Ya donglom hete, Zedekiah, an inalin Apo Dios ay he"a. Ti inalinay, Bo'on hay gubat di atayam ⁵ ti awniat maphod di atayam an baluon da'ah nan tatagum. Ya gohbonday incense ta

* **34:1** Hay tawon ya hidin 588 B.C. † **34:1** Hay ugalidah din penghana ya gulat ta umuy nan ali ya nan tindalunan gumubat ya ipilitda ta nan linala'ih nan udumnan babluy an impa'abakda ya mahnagda goh an gumubat, hiyanan bo'on nan iBabylon ya anggay di nunli'ub ad Jerusalem.

pange'gonandan he"a an umat hinan inatdah natayan din o'ommodmun nun'ali."

⁶ At immuya' ay Zedekiah, ya inali' ay hiya nan inalin Apo Dios.

⁷ Ya wan nan titindalun nan alid Babylon ya pompa"ida nan allup ad Jerusalem, ya ad Lachish, ya ad Azekah. Daten tulun babluy ad Judah ya anggay ni' di agguy napa"iy allupda.

Hay Agguy Napogpogan nan Himbut hi Ahimbutda

⁸ Ya ni'hapit goh hi Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah hidin nalpahan di ni'tulagan nan Alin hi Zedekiah hinan tatagud Jerusalem.‡ Hay nuntutalaganda ya miyabulut mahkay nan himbut an i'ibbadan holag Israel ta okodda mahkay hinan pohpohdondan aton. ⁹ At way ohaan mahapul an iyabulutnay himbutnan Hudyun binabai ya linala'i ta mi'id di ohah punnonngonay himbutna.

¹⁰ At an aminda nan u'upihyal ya nan tatagu ya inabulutdah den nitulag an iyabulutday himbutda ta adida punnonngon nan himbutda. ¹¹ Mu agguy nadnoy ya nun'innomnomda ta immuyda binangngad din himbutda, at hihidya an imbi-langda didah baal.§

¹² At ni'hapit goh hi Apo Dios ay ha"in an inalinay, ¹³ "Ha"in an hi Apo Dios an dayawonyun

‡ **34:8** Hay tawon ya hihidyan 588 B.C. § **34:11** Manu ay nun'innomnomda ti immuy nan i'Egypt an ni'gubat hinan iBabylon, at nakak nan iBabylon ad Jerusalem ta way atondan mi'gubat hinan i'Egypt (Jer. 34:21-22; 37:5, 11). At hay ninomnom nan ad himbut ad Jerusalem ya adi mumbangngad nan iBabylon, hiyaat unda binangngad nan himbutda.

holag Israel ya ni'hapita' hidin o'ommodyuh din nangawita' ay didad Egypt hi ahimbutda.* Inali' ay diday, ¹⁴ Nalpah ay nan pituy tawon ya inyabulutyu nan i'ibbayun holag Israel an nangihbut hi odoldan da'yu ta numbalindah himbutyu. Ti nunhulbidan da'yuh onom an tawon, ya mahapul an iyabulutyu mahkay dida ta okodda kogoh hi pohdonda.† Mu agguya' inunud hidin o'ommodyu. ¹⁵ Mu maphod ta ninomnomyun *mangunud* hinan makulug an Uldin'u ta immuy ayuh nan Timplu', ya nunhahapitanyu ta abulutonyu an makak mahkay nan himbut. ¹⁶ Mu anaad ta ad ugwan goh ya nun'innomnom ayu ta immuyyu binangngad nan inyabulutyu‡ ta numbangngaddan himbut? Henen inatyu ya Ha"in an Dios di binainyu!

¹⁷ At gapu ta agguya' inunud ti agguyyu inyabulut nan i'ibbayun holag Israel an himbutyu ya umat mah hituy ato' ay da'yu: Ha"in mahkay di mangiyabulut ay da'yu ta way ohaan okod hi atayanah un hay gubat, unu hay batel, unu hay dogoh. At pumbalinon da'yuh umipabain hi tataguh tun luta. ¹⁸ Da'yu ya *imbah-hawyu* din inaliyu an agguyyu inat din *nitulag* hi atonyu, at hiyanan mapatoy ayu an umat hidin namatayanguh din bakah din nuntutu-

* **34:13** Manu ay inyuldin Apo Dios ta ibo'tanday himbutda ti mahapul an iyunnuddah ugalina ti imbo'tana didad Egypt (Deut. 15:15). † **34:14** Ex. 21:2-11; Deut. 15:12-18. ‡ **34:16** Heten hapit hinan Hudyu ya umat hinan hapitda an *mangunud*, at munhanul hi Apo Dios.

laganyu an nunduwaonyu,§ ya nunhiyanonyu ta ene'wayuh* nan numbatananda.† 19 At da'yun a'ap'apun di iJudah, ya iJerusalem, ya da'yun u'upihyal hinan punhumalyaan, ya ta'on un da'yun papadi, ya an amin ayun tatagun nange'wah numbattanan nan nagodwan odol di baka 20 ya iyabulut'u da'yuh nan buhulyu ta pumatoy da'yu. At awalitang di odolyuh nan luta ta onon di hamuti ya nan animal hi inalahan.

21 Ya iyabulut'u goh hi Zedekiah an alid Judah ya nan u'upihyalnah nan tindalun nan alid Babylon an umi'ikay an mamatoy ay dida. Ad ugwan ni' ya dimminongdan mangubat ay da'yu,‡ 22 mu awniat pumbanggado' didah tun babluyyu ta gubaton da'yu, ya genhobda, at mapa"i an amin tun babluyyud Judah ta minganuy an mi'id di munhitu.”

35

Hay Ma'adal hinan Holag Rekab

1 Hidin hi Jehoiakim an hina' Josiah di alid Judah* ya inalin Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah

§ **34:18** Heten hapit hinan Hudyu ya umat hinan hapitda an *nitulag*, at munhanul hi Apo Dios. * **34:18** Heten hapit hinan Hudyu ya umat hinan hapitda an *imbahhawyu*, at munhanul hi Apo Dios. † **34:18** Bahaom nan footnote di Gen. 15:17 ta innilaom di aat ten ugali. ‡ **34:21** Bahaom nan footnote di Jer. 34:11 ta innilaom di dalat din dimminngandan gimmubat hidin 588 B.C. * **35:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609-598 B.C., ya mid mapto' ya 605 B.C. di tawon eten chapter (bahaom nan footnote di Jer. 35:11 ta innilaom di aatna).

di, ² “Umuy'ah awadan da Rekab an hina"ama,[†] ya inayagam dida ta umuy ayuh nan Timpluh nan ohan kuwaltuh di[‡] ta immuy ayu ay hidi ya indadaanmuy bayah hi ipa'inummun dida.”

³ At immuya' mah ta tinnig'uh Jaazaniah[§] an hina' Jeremiah an hina' Habazziniah. Ya inayaga' hiya ya an aminda nan linala'ih nan pamilyan Rekab ⁴ ta initnud'u didah nan Timpluh nan kuwaltun nan propetan hi Hanan an hina' Igdaliah. Heten kuwaltu ya neheggon hinan kuwaltun di u'upihyal an wah bagtun di kuwaltun Maaseiah an hina' Shallum an mumpapto' hinan papantaw di Timplu. ⁵ Ya indadaan'u nan malukung an nittuwan hi bayah ya nan bahu. Ya inali' di, “Uminum tu'u ni'!”

⁶ Mu inaliday, “Ka'manna ti adi ami uminum hi bayah. Ti hidin hi apumin hi Jonadab* an hina' Rekab ya intugtuganan da'mi ya hinan holagmi ta adimi ipatnan uminum hi bayah. ⁷ Ya intugtugana goh an adi ami mun'ammah abung hi punhituwanmi, ya adi ami munhabal unu muntanom hinan bungbungaan. Ta malgom di ayanmi ya un nan tulday iyammamih ihinanmi. Ya wa ay anu ta unudonmi hanan intugunan da'mi ya

[†] **35:2** Heten pamilya an gun nunle'le'od hinan abablubabluy, ya tutulangda nan holag Ken (I Chron. 2:55) [‡] **35:2** Mid mapto' ya hiyay puntalepnan hi gina'u unu punhituwan di tagu (I Ki. 6:5; I Chron. 28:12; II Chron. 31:11; Neh. 13:4-5). **§ 35:3** Hay

pohdonan ibaga ya *donglon Apo Dios*. ^{*} **35:6** Hay ohan ngadana ya *Jehonadab*. Din amataguna ya numpaddung hinan amatagun din Alin hi Jehu (841-814 B.C.) an numpapto' ad Israel, at mattig an hi'itangan 236 an tawon di naluh hidin bimadangana ay Jehu an nama'ih nan nundayaw ay Ba'al (II Ki. 10:15, 23).

umadu"oy di pi'taguanmih tun luta. ⁸ At hiyanan da'min himpangapu ya inunudmi hanan intugun apumin hi Jonadab. At an amin ami an ta'on nan a'ahawami ya imbabaluymin binabai ya linala'i ya adi ami uminum hi bayah. ⁹ Ya umat goh an adi ami mun'ammah abung hi punhituwanmi, ya adi ami munlia' unu muntanom hi greyp ya nan udum an bungbungaan. ¹⁰ At nan abung an tulday nunhituwanmi ya anggay an inunudmin amin nongkay din intugun din hi apumin hi Jonadab. ¹¹ Mu unat goh ginubat da Nebuchadnezzar an alid Babylon ya nan titindalun di i'Aram tun babluy tu'u† ya limmayaw ami ta immali amih tud Jerusalem, at hiyanan wah tu amih tu.”

¹² Ya palpaliwan ya inalin goh Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah di, ¹³ “Ha"in an nidugah di abalinanan Dios an dayawonyun holag Israel ya ibaga' ay he"a ta umuymu ibagah nan i'ibbam an iJerusalem ya nan udum an iJudah an alyom di, Hay inalin Apo Dios ay ditu'u ya undan mi'id di inadalyuh aat di pangunudan hinan Uldin'u? ¹⁴ Ya undan adiyu tigon nan inat Jonadab an hina' Rekab an tinuguna nan imbabaluyman linala'i ta adida uminum hi bayah? Ya inunudda kangan! At engganad ugwan ya adida uminum hi bayah ti inunudda din tugun din hi apuda! Mu Ha"in ya intugtuga' an gun himmapit ay da'yu, mu agguya' damdama inunud. ¹⁵ Ya intugtuga' an gun nannag hinan propeta' ta gunda inali ay da'yu ta du'gonyu nan nun'appuhin ato'atonyu ta bo'on nan udum an madayaw di punhulbianyu. Ta way atonyun

† **35:11** Hidin 605 B.C. di nangete"anan gimmubat ad Jerusalem.

minaynayun an munhitun ten babluy an indat'un da'yu ya din o'ommodyu. Mu nihimung an adi ayu umunud! ¹⁶ Onayna at goh hinan holag Rekab ti inunudday tugun din hi apudan hi Jonadab. Mu da'yun tatagu' ya adia' unudon!

¹⁷ At hiyanan Ha"in an nidugah di abalinanan Dios an dayawonyun holag Israel ya ipa'ali' ay da'yun iJerusalem ya an amin ayun iJudah din inali' an mangubah ay da'yu. Ti ta'on unna' humapihapit ay da'yu ya adiyu donglon, ya adiyu tobalon.”

¹⁸ Ya inalin goh Apo Dios ay ha"in ta alyo' heteh nan holag Rekab. At inali' ay diday, “Hay inalin nan nidugah di abalinanan Dios an dayawon tu'un holag Israel ya dumalat hi nangun'unudanyuh tugun apuyun hi Jonadab ¹⁹ ya immannung an waday holag yuh munhulbin Ha"in.”‡

36

Hay Inat Jehoiakim hinan Impitudo' Apo Dios ay Jeremiah

‡ **35:19** Hay itudun nan ugalin nan Hudyu ya nidat hinan holag Rekab nan numbino'ob'on an ma"aphod an tamudah nan balbalun Timplun Apo Dios an impiyamman da Haggai ay Zerubabel hidin numbangadan nan Hudyun nalpud Babylon.

1 Hidin miyapat hi tawon* hi nun'alian Jehoiakim† an hina' Josiah an alid Judah ya ni'hapit hi Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah an inalinay, 2 "Nete"ah din hi Josiah‡ di alid Judah ta engganad ugwan ya do'ol di impa'innila' ay he"an ma'at hi ad Israel, ya ad Judah, ya nan udum an babluy. At alam di ohah nan puntud'an ta itudo'mun amin dade din inali'ali' ay he"a. 3 Ta mibahah nan tatagud Judah ta olom ni' ya donglonda ay nan nitudo' an pummolta' ay dida ya idinongda nan ato'atondan pumbaholan ta aliwa' mahkay nan nun'appuhin ato'atonda."

4 At inayaga' hi Baruch§ an hina' Neriah* ta badangana'. At inali' an amin nan hinapit Apo Dios ay ha"in, ya intudo'nah nan nali'up an pangitud'an. 5 Ya hidin nalpah ya inali' ay Baruch di, "Ha"in ya nipawaa' ta adi mabalin an umuya' hinan Timplu. 6 At he"ay umuy hidih un madat-

* **36:1** Unu hidin 605 B.C. Ya hiyah ne aptan ahan an tawon hinan historyn di iJudah ti hiyah ne tawon hidin nangabakan da Alin hi Nebuchadnezzar (605-562 B.C.) an iBabylon ay da Alin hi Neco II (610-595 B.C.) an i'Egypt hinan nidugah an gubatdad Carchemish an ohan babluy an wah nan pingit di Wangwang an Euphrates. Ti dimmalat henen na'abakan nan i'Egypt ya napogpog mahkay nan abalinandan bumadang hinan iJudah, at mid ah udumnan babluy hi pumpabaddangan nan Alin hi Zedekiah ta abakonda nan iBabylon an mi'gubat ay dida. Ya henen tawon ya inlayaw da Nebuchadnezzar da Daniel hidin hopap di nangilayawandah nan Hudyu (bahaom nan footnotes di Jer. 25:11, ya Jer. 27:16, ya Dan. 1:1). † **36:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609-598 B.C. ‡ **36:2** Hay nun'alianad Judah ya hidin 640-909 B.C. § **36:4** Hay pohdonan ibaga ya *nawagahan*. * **36:4** Hay pohdonan ibaga ya *baginah Apo Dios an ay hilawna*.

ngan nan algaw an punlangduan di tataguh dih nan Timplu, ya imbaham nan intudo'mun Hapit Apo Dios. At donglon nan tatagun ma'amung an malpuh nan abablubabluy hitud Judah. ⁷ At olom ni' ya du'gonda nan impa'enghadan pumbaholan, ya mumpahmo'dan Apo Dios ta adi miluh an mipa'annung nan pummoltan Apo Dios ay didan dumalat nan nidugah an bungotnah nan gunda aton!"

⁸ At inat Baruch an hina' Neriah an amin din in-ali' an hi Jeremiah, at immuy hinan Timplun Apo Dios, ya imbahana din hinapit Apo Dios hinan tatagun na'amung.† ⁹ Ya hay na'atan te ya nan algaw an punlangduan‡ hidin miyahiyam an bulan hidin miyalemay tawon hi nun'alian Jehoiakim.§ At an amin din i'ibba' an iJudah ya na'amungdan nundayaw hidih nan Timplu eden algaw. ¹⁰ Ya hidin numbahaan Baruch hidin impitudo"u an hi Jeremiah ya wah dih nan kuwaltun Gemariah* an hina' Shaphan† an din nabagtun mumpapto' hinan punhumalyaan di ali.‡ Heden kuwaltu ya wah dih nan way nammagtun gettaw di Timplu an neheggon hinan ma'alih Pa'idyamman Pantaw nan Timplu.

† **36:8** Hay mehnod an ma'at eten history ya nan nitudo' hinan Jeremiah chapter 45 (ti agguy nahayhaynod nan na'na'at eten Liblu an Jeremiah). ‡ **36:9** Hiyah ne nahamad an punlangduan ti mid di na'alih punlangduan eden bulan. Mid mapto' ya ma'at ti dimmalt nan nangubatan nan iBabylon ay dida. § **36:9** Unu December, 604 B.C. Hiyah ne timpun di lawang (verse 22).

* **36:10** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di mangipa'annung*.

† **36:10** Hay pohdonan ibaga ya *kunihu*. ‡ **36:10** Hiyay gun muntudtudo' hidin nun'alian Josiah (II Ki. 22:3).

11 At hidin dengngol nan imbaluy Gemariah an hi Micaiah§ an ap'apun Shaphan din nibaha an Hapit Apo Dios 12 ya nundadyun immuy hinan palasyun di alih nan kuwaltun Elishama* an muntudtudo'.† Ya hay wah di ya hi amanan hi Gemariah an hina' Shaphan, ya nan i'ibbanan u'upihyal an umat ay Delaiah‡ an hina' Shemaiah, ya hi Elnathan§ an hina' Acbor,* ya hi Zedekiah† an hina' Hananiah,‡ ya nan udum. 13 At inalin Micaiah din dengngolnan imbahan Baruch hinan tatagu. 14 Ya hennag din u'upihyal hi Jehudi§ an hina' Nethaniah* an ap'apun Shelemiah† an holag din a'apun Cushy ta umuyna ayagan hi Baruch ta iyuyuna din nali'up an nitud'an din imbahana nan tatagu. At immuy hi Baruch hi awadan nan u'upihyal an inodnana din nali'up an nuntud'ana. 15 Ya inalidan hiyay, “Umbun'a ta ibaham ni' ta donglonmi.”

At imbahan Baruch ay dida. 16 Mu hidin im-pada'puhnan imbaha ya nidugah di numanom-nomandan alyonday, “Mahapul an ipa'innila

§ 36:11 Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya mid ah nipaddun-gana* (bahaom nan footnote di I Ki. 22:8). * 36:12 Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya donglona*. † 36:12 Hay kulugon nan udum ya bo'on hiyay muntudtudo' ti hiya anuy nabagtun mumpapto' hinan punhumalyaan. ‡ 36:12 Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya ibo'tana' ay Hiya*. § 36:12 Hay pohdonan ibaga ya *indat Apo Dios*. * 36:12 Hay pohdonan ibaga ya *nan it'ittang an bu'at*. † 36:12 Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di nahamad*. ‡ 36:12 Hay pohdonan ibaga ya *ma'ma'ullay hi Apo Dios*. § 36:14 Hay pohdonan ibaga ya *nan ohan Hudyu*. * 36:14 Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di nangidat*. † 36:14 Hay pohdonan ibaga ya *ligwan Apo Dios*.

tu'uh nan alih ten dengngol tu'u!" ¹⁷ Ya inalidan Baruch di, "Dan waday nangalin he"ah itudo'mu hana?"

¹⁸ Ya tembal Baruch an inalinay, "O wada an hi Jeremiah di nangalih itudo"un ten nali'up daten inali'alina. At intudo"u."

¹⁹ Ya inalin nan u'upihyal ay Baruch di, "Mahapul an umuy ayu mipo"oy an duwa ay Jeremiah! Ya adiyu ipa'innilah malgom an taguy awadanyu!"

²⁰ Ya intalepon nan u'upihyal din impitudo"un hi Jeremiah hinan kuwaltun Elishama an muntudtudo',[‡] ya immuyda inalih nan ali din dengngolda.

Hay Nanghoban nan Alin hi Jehoiakim hinan Nitud'an di Hapit Apo Dios

²¹ Ya hennag nan ali hi Jehudi ta immuyna in-nal din impitudo"u an hi Jeremiah hinan kuwal-tun Elishama. Ya imbahanah nan ali an wan numpangata'dogda nan u'upihyahnah nan del-lohna. ²² Ya heden miyahiyam an bulan ya lawang,[§] at nidugah an tungnin, at nan ali ya wah din hinahagangna nan apuy an mun'anidu.

²³ Ya wa ay ta binahan Jehudi di tulu unu opat an nalinyan nitudo' owan ginogod nan ali din nalpah an nibaha, ya intungunah nan apuy. At la'tot ya noghob an amin din nitud'an nan Hapit Apo Dios an din impitudo"u. ²⁴ Mu mi'id di impattig nan ali ya nan u'upihyal hi puntutuyuanda unu

[‡] **36:20** Bahaom nan footnote di Jer. 36:12 ta innilaom di oha goh an kulugondah nan tamuna. [§] **36:22** Bahaom nan footnote di Jer. 36:9 ta innilaom di aat te.

ta'otdahan nan dengngolda. ²⁵ Ya ta'on tuwalih un hidin numpahpahmo'an da Elnathan ay Delaiah ya hi Gemariah hinan ali ta adina gohbon nan nitudo', mu adina dongdonglon. ²⁶ Ti unnaat goh minandal hi Jerahmeel* an imbaluyna, ya hi Seraiah an hina' Azriel,† ya hi Shelemiah an hina' Abdeel‡ ta umalida ta tiliwon da'mi ay Baruch. Mu mi'id ami ti hi Apo Dios di nangipo"oy ay da'mi.

²⁷ Ya hidin nalpah an genhob nan ali din nangitud'an Baruch hidin inali'ali' an hi Jeremiah ya inalin goh Apo Dios ay ha"in di, ²⁸ “Ummal'a goh hi ohah puntud'an ta ipidwam an ipitudo' an amin din nitudo' hidin genhob Jehoiakim an alid Judah. ²⁹ Ya inalim ay hiyay, Hay inalin Apo Dios ya manu ay genhobmu din nitudo' ya dumalat hidin nipa'innilan pa"ion nan alid Babylon heten babluy, ya numpatoynan amin nan tatagu ya animal. ³⁰ At hiyanan umat hituy hinapit Apo Dios an inalinay, He"a, Jehoiakim an alid Judah, ya mi'id di holagmuh mihukat ay he"an mun'ali§ ti pi'patoy da'a ta mitapal di odolmu. ³¹ At umat hinay pummolta' ay he"a ya nan pamilyam an dumalat nan numbaholanyu. Ya moltao' nongkay

* **36:26** Hay pohdonan ibaga ya *olom ni' ya igohgohan Apo Dios*. † **36:26** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di bumadang*.

‡ **36:26** Hay pohdonan ibaga ya *baal Apo Dios*. § **36:30** Un tuluy bulan ya han himpulun algaw ya anggay di nun'alian nan imbaluynan hi Jehoiachin an nun'alid Judah ti impiyuy nan Alin hi Nebuchadnezzar hiyad Babylon hidin March, 597 B.C. (II Ki. 24:15; II Chron. 36:10) ti inidutan Apo Dios hiya ya an amin nan holagna (bahaom nan footnote di Jer. 22:30). Ya nan ulitaona an hi Zedekiah di nihukat ay hiya.

an amin nan tatagud Judah an ta'on un nan wad Jerusalem an kapitulyuna. Ti inali'ali' tuwalin da'yu an umat hinay pummolta' ay da'yu, mu paddungnay agguyyu dengngol.”

³² At innal'un hi Jeremiah di oha goh hi puntud'an, ya indat'un Baruch an hina' Neriah. At impidwa' mah goh an inali an wan gunna itudo' an umat hidin hopapna ta engganah nalpah an amin. Mu do'do"ol di nitudo' eten miyadwa.

37

Hay Nihukatan Zedekiah an Nun'alid Judah

¹ Palpaliwan ya hi Zedekiah an hina' Josiah di numbalinon Nebuchadnezzar hi alid Judah ta nihukat ay Jehoiachin an hina' Jehoiakim.* ² Mu ta'on damdamah un hiya, ya nan u'upihyalna, ya nan tatagud Judah ya agguйда inunud din impa'innila' ay didan hinapit Apo Dios ay ha"in.

³ Mu waday nannagan nan Alin hi Zedekiah ay da Jehukal an hina' Shelemiah ya nan padi an hi Zephaniah an hina' Maaseiah ta immalidan ni'hapit ay ha"in. An inaliday, “Jeremiah, mumpahmo" a ni' ay Apo Dios an dayawon tu'u ta badangan ditu'u!”

⁴ Ya heden timpu ya agguya' ni' nibalud, at mabalin an malgom di umaya'.† ⁵ Ya wan nan

* **37:1** Na'at hidin 597 B.C. Hay nun'alian Jehoiachin ad Judah ya hidin December, 598-March 16, 597 B.C. (II Ki. 24:8-17; 25:27-29; II Chron. 36:9-10), ya hay nun'alian Zedekiah ya hidin 597-586 B.C. (II Ki. 24:18-25:26; II Chron. 36:11-21). † **37:4** Nibalud hi Jeremiah hi duway tawon (588-586 B.C.).

titindalud Babylon ya wah didan mangubat hinan iJerusalem. Mu hidin dengngoldan na'uyda nan tindalud Egypt‡ an mangubat ay dida at tinaynandad Jerusalem.§

⁶ Palpaliwan goh ya himmapit hi Apo Dios ay ha"in. ⁷ An inalinay, “Ipa'innilam hinan alid Judah an nannag hi mummahmah hi ma'at ta alyom di, Nan immalin tindalud Egypt* an bumadang ay he"a ya mumbanggaddah babluyda. ⁸ At nan iBabylon ya umalida goh ta engganah hogponda nan babluyyu ya genhobda. ⁹ At Ha"in an Dios ya alyo' ay da'yu ta adiyu e'ehdol hi un mi'id mahkay nan iBabylon ti makulug an mabananggadda. ¹⁰ Ya ta"on hi un mahlina ya inabakyun amin nan titindalud Babylon mu itulid damdaman nan nun'ahugatan an bumangon ta gohbondah ten babluy!”

¹¹ At unat goh tinaynan nan iBabylon ad Jerusalem an dumalat nan dengngoldan umalian nan titindalud Egypt ¹² ya nakaka' hi ad Jerusalem ta umuy'u tigon nan lutan banoh'uh nan babluy di holag Benjamin. ¹³ Mu hidin dimmatonga' hinan ma'alih Pantaw di Allup nan Holag Benjamin ya impadinonga' hinan ap'apun di guwalyah di an hi Irijah an hina' Shelemiah an ap'apun Haniah. Ya inalinay, “Nen unmu nin padahon an

‡ 37:5 Nan Alin hi Pharaoh Hophra (Jer. 44:30). § 37:5 Na'at hidin 588 B.C. * 37:7 Manu ay immuy nan titindalun nan Alin hi Pharaoh Hophra an nangubat hinan titindalun Nebuchadnezzar ti numpabaddang nan Alin hi Zedekiah ay hiya.

lumayaw ta umuy'a middum hinan iBabylon!"†

14 Ya tembal'un inali' di, "Agguy ahan immanung henen inalim ti mi'id di ninomnom'uh umat hina!" Mu adi donglon Irijah an unna' at goh tiniliw, ya inyuya' hinan u'upihyal di ali. 15 Ya ma'abbungotdan ha"in, ya invalidah nan titindalu ta punhaplata'. Ya unna' ibalud hinan numbali-nondan baludan an abung nan muntudtudo'‡ an hi Jonathan. 16 At hinan munhehellong an ay bitu an wah nan hiluk den abung§ di nangibaludan-dan ha"in hi nabayag.

17 Palpaliwan ya impa'ayaga' hinan Alin hi Zedekiah hinan palasyuna, mu inli"udna, at mi'id di udum hi nanginnila. Ya inalinay, "Dan way impa'innilan Apo Dios?"

Ya inali' di, "Wada an awniat miyuy'ah nan alid Babylon."

18 Ya innayun'un hinanhanan ay hiyan in-ali' di, "Hay dumalat ahan hi nangibaludam ay ha"in? Undan way numbahola' ay he"a, unu nan u'upihyalmu, unu nan tatagu? 19 Ya undan hay na'at hinan mumpunlayah an propetam an mangalih adi gubaton nan alid Babylon tun babluy ad Jerusalem? Dan imbaludmu dida? 20 Donglona' ahan, Apu Ali, ta adia' ipabangngad hinan nibaluda' an abung nan muntudtudo' an hi Jonathan! Ti atom ay at hidiy ataya!"

† 37:13 Hay intugun Jeremiah hinan iJudah ya ta humukudah nan iBabylon (Jer. 21:9; 38:2). Ya immannung an do'ol di iJudah an himmukun dida (Jer. 38:19; 39:9; 52:15), at hanay ninomnom Irijah. ‡ 37:15 Bahaom nan footnote di Jer. 36:12 ta innilaom di oha goh an kulugondah nan tamuna. § 37:16 Hay aat ten bitu ya ongol an pangittuwan hi danum.

²¹ At inalin nan Alin hi Zedekiah ta hinan ihinan di mungguwalyah abung di aliy ibaluda'. Ya inalina goh an abigabigat ya midatana' hi tinapay ta engganah un mapuh di mihaang hidid Jerusalem.

38

Hay Nanguhbugandan Jeremiah hinan Bubun

¹ Wa han ohan algaw ya dengngol da Shep-hatiah an hina' Mattan, ya hi Gedaliah an hina' Pashhur, ya hi Jehucal an hina' Shelemiah, ya hi Pashhur an hina' Malkijah nan impa'innila' hinan tatagu. ² Ti hay impa'innila' ya nan hinapit Apo Dios an inalinay, “An amin nan tatagun mihinad Jerusalem ya mun'a'atoydan dumalat di gubat, unu batel, unu dogoh. Mu nan mi'yuy hinan iBabylon ya mi'taguda.” ³ Ya inalin goh Apo Dios di un makulug an abakon nan titindalud Babylon nan titindalud Jerusalem.

⁴ Ya palpaliwan ya immuyda nan u'upihyal hi awadan nan ali, ya inalay, “Mahapul an ipapatoymuh Jeremiah! Ti dumalat nan gunna ipa'innilah nan tatagu ya ma'aan di tulid nan na'angang an titindalum ya ta"on un nan tatagu! Ya la'tot ya hiyay lummuh apa"ian ten babluy!”

⁵ Ya inalin Zedekiah ay diday, “Atonyu nan pohdonyun aton ay hiya ti adi' ipawa.”

⁶ At immalidan nangngal ay ha"in ta inyuya' hinan gettaw di mungguwalyah nan awadan han nalhu'an an bubun nan imbabaluy di ali an hi Malkijah. Ya gino'dana' hi tali ta inuhbunga' hidi. Mu heden bubun ya natdu', mu ma'alluhung di luyo'na, at nilutto'a'.

7 Mu hi Ebed-Melek* an i'Ethiopia an ohan nabagtun upihyal hinan palasyu ya dengngolnan inuhbunga' hinan bubun. Mu nan ali ya wah dih nan punhumalyaan hinan ma'alih Pantaw di Allup nan holag Benjamin an awadan di gunda pangipanuhan hi mahahapit. 8 At limmahun hi Ebed-Melek hinan palasyun di ali, ya immuy, ya inalinay, 9 “Apu an Ali, hi Jeremiah ya propeta! Ya nidugah an bahol nan inat nan linala'in hiya an nonong ya immuyda inuhbung hinan bubun! Ya umannung an hay hinaangnay iyatoynah di ti ten magadyuh an mi'id di ma'an eten babluy!”

10 Ya inalin nan ali ay Ebed-Melek di, “Aw-itom di tulumpuluh† nan titindalu' ta umuyyu guyudon hi Jeremiah ta bo'on hidiy atayana.”

11 At initnud Ebed-Melek din titindalu, ya immuy hinan bodegah hiluk di puntalepnan hi mun'apla'an an gina'un di ali an wah nan palasyu. Ya waday inah'upanah nun'apa" in lo'ob, ya inalna. Ya nun'eg'odnah din bongwah din talin, ya inuy'uydah bunol din bubun. 12 Ya nuntu'u' hi Ebed-Melek an inalinan ha" in di, “Ipitom hanan lo'ob hi yoyo'mu ta adi'a mahugatan hinan tali!” At hiyay inat'u, 13 ya ginuyuda' hidin linala'i. At nete"ah dih engganah nan ihinan di guwalyah nan palasyu di umatan di nangibaludandan ha" in.‡

* **38:7** Hay pohdonan ibaga ya *baal nan ali*. † **38:10** Anaad nin ta *tulumpuluh* inalina ti umda ahan nan *lema*? Manu ay ta mid ah aton nan buhul Jeremiah an mangipawan didah atonda ti mabalin an mi'pattoydan dida. ‡ **38:13** Gapu ta hemmo' Ebed-Melek hi Jeremiah at hemmo' goh Apo Dios hiya (Jer. 39:15-18).

Hay Nunhanhanan goh Zedekiah ay Jeremiah

¹⁴ Palpaliwan goh ya impa'ayaga' hinan Alin hi Zedekiah ta mundammu amih nan miyatlun pantaw an miyuy hinan Timplu. Ya inalinan ha"i'n di, "Wada goh di hanhana' ay he"a, ya nan immannung di pohdo' an innilaon."

¹⁵ Ya inali' ay hiyay, "Gulat ta ibaag'uy makulug at ipapatoya' ay he"a. Ya umat goh an wa ay ta tuguno' he"a ya adia' damdama donglon!"

¹⁶ Ya inalin Zedekiah di, "Ihapata' ay Apo Dios an nunlumuh an amin hi logom ya wagwadah mid pogpogna an adi' he"a patayon! Ya umat goh an adi' iyabulut an patayon da'ah nan namhod an mamatoy ay he"a!"

¹⁷ At inali' mah ay Zedekiah di, "Umat hituy hinapit Apo Dios an nidugah di abalinana an dayawon tu'un holag Israel an inalinay, Gulat ta mumpa'ampa'ah nan u'upihyal nan alid Babylon at immannung an matagu ayun hina"ama an adi da'yu patayon ay dida, ya adida gohbon tun ad Jerusalem. ¹⁸ Mu gulat ta adi'a mumpa'ampah nan u'upihyal di alid Babylon ya abakon ditu'u, ya gohbonda tun babluy tu'u, ya ibalud da'an dida."

¹⁹ Mu tembal Zedekiah an inalinay, "Tuma'ota' hidin i'ibba tu'un nahhun an immuy ad Babylon! Ti ini ya iyokoda' ay didah nan i'ibba tu'un Hudyu ta paligatona' ay dida!"

²⁰ Ya inali' ay hiyay, "Unudom ay nan impa'innilan Apo Dios ya adi da'a iyokod ay didah nan i'ibba tu'un Hudyu. At melwang'a, ya maphod di ma'at ay he"a. ²¹ Mu gulat ta adi'a nongkay mumpa'ampa ya umat hituy

impa'innilan Apo Dios hi ma'at: ²² Ti an amin nan binabain ma'angang hinan palasyum ya mipalahunda ta miyokoddah nan u'upihyal nan alid Babylon. Ya hay pun'ibagan danen binabain he"a ya alyonday,

Tigom adya an linayahan da'ah nan imbi-langmuh nahamad an liligwam!

Ya ad ugwan an paddungnay nun'ilutto' di hu'im hinan pito',

ya mi'iddan tinaynan da'a!

²³ Ya an amin nan a'ahawam ya imbabaluyumu ya miyuydad Babylon. Ya ta"on un he"a ya abakon da'an dida, ya inyuy da'ah nan alid Babylon ya unda gohbon heten babluy."

²⁴ Ya inalin Zedekiah ay ha"in di, "Tigom ni' ta mi'id di manginnilan ten nunhapitanta ta adi dumalat hi atayam! ²⁵ Ti donglon ay nan u'upihyal an ni'hapita' ay he"a at umalidan munhanhan hi un hay nunhapitanta. At alyonday, Adim ihaut ay da'mi ti patayonmi he"a. ²⁶ Ya hay pambal-mun dida ya alyom di, Ni'hapita' hinan ali ta adia' ahan pumbangngadon hi abung Jonathan ta bo'on hidiy ataya'."

²⁷ At palpaliwan tatagwa ya immalida din u'upihyal, ya hanhanandan ha"in di dumalat ta impa'ayaga' hinan ali. At din inalin nan ali di hiyay inali' ay dida. § At nakakda an aggyuda

§ 38:27 Nunlangkak hi Jeremiah ay dida ti bo'on hene di im-mannung an nunhapitanda? Mid di biyangdan manginnilah nunhapitanda, at adi ma'ahhapul an ulgudon Jeremiah. Ya hay oha goh ya hiyah ne immannung an imbaganah nan alih din hopapna (Jer. 37:20). At alyon nan do'ol an kimmulug an nepto' nan inat Jeremiah an aggyu nunlangkak.

inilay immannung ti mi'id di ohah nangngol hidin nunhappitananmih nan ali.

²⁸ Ya ninaynayun an nibabaluda' hidih nan hinan di mungguwalyah nan abung di ali ta engganay un inabak nan iBabylon di ad Jerusalem.

39

*Hay Na'abakan ad Jerusalem
(II Ki. 25:1-12; Jer. 52:4-16)*

¹ Ya umat hituy na'at hi ad Jerusalem. Hidin miyapuluh bulan hidin miyahiyam an tawon* hi nun'alian Zedekiah hi ad Judah ya immali da Nebuchadnezzar an alid Babylon ya nan titindaluna ta ginubat da'min iJerusalem. ² Mu engganah din miyahiyam hi algaw hidin miyapat hi bulan hidin miyapulu ta ohay tawon† ya unda pa"ion nan allup hitud Jerusalem. ³ Ya hinumgopdan amin nan u'upihyal Nebuchadnezzar, ya immuyda inumbun hinan ma'alih Nigagwan Pantaw di Allup ta mipa'innilan bagidah den babluy. Ya danen u'upihyal ya da Nergal-

* **39:1** Unu hidin January 15, 588 B.C. † **39:2** Unu hidin July 18, 586 B.C. Hay anabayag nan nunli'uban nan iBabylon hidid Jerusalem ya duway tawon ya han godwa ya anggay.

Sharezer‡ an iSamgar,§ ya hi Nebo-Sarsekim an ap'apun nan u'upihyal, ya hi Nergal-Sharezer* an nabagtun upihyal, ya an amin nan udum an u'upihyal nan alid Babylon. ⁴At unat goh tinnigda hanan hinumgom hi ad Jerusalem ya limmayaw da Zedekiah an alid Judah ya nan titindaluna. At tinaynanda nan babluyda eden nahdom an ene'wadah nan galden di ali an numbattanan nan duwan allup. Ya inipluydah nan nundotal an Jordan.

⁵Mu numpudug damdama nan iBabylon dida, ya inah'upanda didah nan nundotal ad Jericho. Ya tiniliwdah Zedekiah ta inyuydah awadan Nebuchadnezzar an alid Babylon hi ad Riblah hidid Hamath.† At hi Nebuchadnezzar di nangalih mamoltah Zedekiah. ⁶At hidid Riblah di nangipipatayan nan alid Babylon hinan linala'in imbaluy Zedekiah hi hinagangna. Ya ni'patoyda goh an amin din u'upihyal ad Judah. ⁷Ya inukitda nan

‡ **39:3** Hay pohdonan ibaga ya *he"a*, *Nergal*, ya *baliwam nan ali*. Hi Nergal ya ohan bulul di iBabylon, ya ipapto'na anu nan tagun hay malgom di pa"ionda (II Ki. 17:30). Ya hi Nergal-Sharezer di inapun nan Alin hi Nebuchadnezzar ti inahawanay babain imbaluy. Ya palpaliwan ya natoy nan ali, ya hi Amil-Marduk di nipallog an nun'ali, mu inamnawan Nergal-Sharezer nan haadna, at pinatoy na hiyay nehnod an nun'alih nan Pumpapto'an nan iBabylon, ya hay nun'aliana ya hidin 560-556 B.C. § **39:3** Hay pohdon ten ngadan di babluy an ibaga ya *hom'on da'mi*. * **39:3** Mattig an duwadan upihyal an numpaddung di ngadanda, at nan nahhun ya alyonday iSamgar hiya. † **39:5** Nan duwan babluy an ad Riblah hi ad Hamath ya wadah nan puun di Duntug an Hermon an wah nan igad ad Israel ya ad Syria, ya neheggon hinan Wangwang an Orontes (Num. 34:8, 11).

duwan matan Zedekiah ya unda bangkilingan hi gambang, ya inyuydad Babylon.

⁸ Ya genhobda goh nan a'abung ad Jerusalem an ta"on un nan palasyun di ali. Ya numpa"ida goh nan allup hidi. ⁹ Ya imbalud Nebuzaradan[‡] an ap'apun di guwalyan Nebuchadnezzar nan na'angang an tatagud Jerusalem, ya inyuyda didad Babylon, at didan amin hidin udum an i'ibbadan iJudah an niddum tuwalih nan iBabylon. ¹⁰ Mu inangang Nebuzaradan di udum hinan nun'awotwot hi ad Judah, ya indatana didah punhabalandah greyp ya nan payawonda.

¹¹ Ya hi Nebuchadnezzar ya inalinan Nebuzaradan an ap'apun di guwalyanay, ¹² “Awitom hi Jeremiah, ya impapto'mu. Ya tigom ta mi'id di ma'at ay hiyah nappuhi, ya atom an amin nan ibagana.” ¹³ At hi Nebuzaradan an ap'apun di guwalya, ya hi Nebushazban* an ap'apun di tindalu, ya hi Nergal-Sharezer an ohan nabagtun upihyal, ya nan udum an u'upihyal Nebuchadnezzar ¹⁴ ya hennagday immalin nangawit ay ha"in hinan nibaluda' hinan gettaw di mungguwalyah nan palasyun di ali. Ya ene'koda' ay Gedaliah† an hina' Ahikam an ap'apun Shaphan ta inyuya'

[‡] **39:9** Hay pohdonan ibaga ya *munholag hi Nebo*. Hi Nebo ya ohan bulul di iBabylon, ya ipapto'na anu nan mun'ad'adal.

[§] **39:9** Immali hiyad Jerusalem hidin August, 586 B.C. (Jer. 52:12).

^{*} **39:13** Hay pohdonan ibaga ya *Nebo, baliwana!* Hi Nebo ya ohan bulul di iBabylon, ya ipapto'na anu nan mun'ad'adal.

[†] **39:14** Hiyay imbaluy Ahikam an nan nangibaliw ay Jeremiah hidin nun'alian Jehoiachin (Jer. 26:24), at ongol di homo' ten hina"aman hiya. Ya palpaliwan ya numbalin hi Gedaliah hi gobelnadol ad Judah (Jer. 40:5).

ay hiyan iniddum hinan i'ibba' an na'angang an iJudah.

¹⁵ Ya hidin nibaluda' ta'wa ya wada goh di impa'innilan Apo Dios ¹⁶ an inalinay, “Umuy'a ta ibaagmu ay Ebed-Melek an i'Ethiopia ta alyom di, Elam at ti magadyuh mahkay an ipa'annung nan nidugah di abalinnan Dios an dayawon tu'un holag Israel din inalina an apa"ian ten babluy. At bo'on hay pumhodanyuy ma'at. ¹⁷ Mu gapu ta Hiyay nangiyokodam‡ at mabaliwan'ah nan buhul an tuma'tam. ¹⁸ Ti baliwan da'a ta adi'a matoy hinan gubat. Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ene.”

40

Hay Nangaanandah Bangkeleng Jeremiah

¹ Ni'hapit goh hi Apo Dios ay ha"in an hi Jeremiah hidin nangaanan nan ap'apun di guwalyan di iBabylon an hi Nebuzaradan hi bangkeleng'uh din niyayanmid Ramah.* Ti inah'upana' ay hiya an nabangkelengan an niddum hidin i'ibba' an iJerusalem ya nan udum an iJudah an miyuy ad Babylon.† ² Ya hidin inimmatunana' eden ap'apun di tindalu ya inalinan ha"in di, “Hi Apo Dios an un'unudom ya

‡ **39:17** Hay nangipattiganah nan nangiyokodanan Apo Dios ya nan maphod an pangatnan nibaag hinan Jer. 38:7-13. * **40:1** Ba-haom nan footnote di Jer. 31:15 ta innilaom an inyuyda hiyah le-man kilomitlu ya anggay an nalpud Jerusalem. † **40:1** Ta"on un imbo'tan Nebuzaradan hi Jeremiah (Jer. 39:11-14) mu dimmalat nan naguguluandad Judah ya nibalud goh, ya nabangkelengan. At impidwan Nebuzaradan an nangibo'tan ay hiya.

nahhun an inalinah nan tataguh ten ma'ma'at an apa"ian di babluuyu. ³ At ad ugwan ya impa'annungna ta na'at din inalina ti nihimung an mungngohoy ayun Hiya an agguyyu din'ug nan pumbaholan an impa'enghayu. At hiyanan ten impa'annungna din inalinan pummoltanan da'yu. ⁴ Mu ad ugwan ya ano' nan bangkeleng hi ngamaymu ta wa adya ta pohdom an mi'yalin ha"in hi ad Babylon ya tigo' ta mipapto"ah di. Mu adim ay pohdon an mi'yali ya okod'ah nan pohdom an umayan.” ⁵ Mu hidin wan umuya' ya inalinh goh Nebuzaradan di, “Mumbangngad'ah awadan Gedaliah an hina' Ahikam an ap'apun Shaphan an pento' nan alih mumpapto' hinan babluy ad Judah ta hidiy umuymu ihinan ta da'yun amin hinan i'ibbayun tatagun ipapto'na. Bo'on ay ya immuy'ah nan pohdom an umayan ta okod'a.”

Umat hinay inalinh Nebuzaradan. Ya indatana' hi ma'an ya adaw, ya nakaka' hidi.

⁶ At immuya' hi awadan Gedaliah hi ad Mizpah,‡ ya ni'hitua' hinan oh'ohhan na'angang an iJudah.

Hay Immanamutan nan Tindalun iJudah

(Jer. 41:1-3; II Ki. 25:22-26)

⁷ Ya wadaday udum an a'ap'apun di tindalud Judah ya nan tindaluda an agguy ginubat nan iBabylon ti bo'on hinan babluy di nihinandah din awadan di gubat. Ya awni ya dengngoldan hi

‡ **40:6** Hay pohdonan ibaga ya *binattu an manalimun* (Gen. 31:49). Ya hay nihinana ya wadah appet hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw an himpulu ta duwan kilomitluy inadagwina an nipalpuud Jerusalem.

Gedaliah an hina' Ahikam di pento' nan alid Babylon hi gobelnadol. At hiyay mumpapto' hinan nun'awotwot an agguy niyuy ad Babylon. ⁸ At unat goh dengngoldah de ya immuydad Mizpah ta umuyda tigon hi Gedaliah. Ya daden immuy ad Mizpah ya da Ishmael an hina' Nethaniah, ya da Johanan ay Jonathan an dana' Kareah, ya hi Seraiah an hina' Tanhumeth, ya nan imbabaluy Ephai an nalpud Netophath, ya hi Jaazaniah an holag Maakah, ya an amin nan tindaluda. ⁹ Ya inalín Gedaliah ay diday, “Adi ayu tuma'ot hinan iBabylon. At mihina ayuh tu ta itamuanyu nan alid Babylon, at maphod an lumenggop ayu. ¹⁰ Ha"ín ay ya hitud Mizpah di punhituwa' ta ha"ín di mangihapit ay da'yuh unda umali nan iBabylon. Ya da'yu ay ya okod ayun mumpilih nan pohdonyun ihinan hitud Judah. Ya numpugah ayuh nan miyammah bayah, ya nan miyammah lana ya nan udum an bungbungaan ya intaleponyu.”

¹¹ Ya unat goh dengngol nan udum an Hudyu an wad Moab, ya ad Ammon, ya ad Edom, ya nan udum an babluy an nan alid Babylon ya waday inangangnah nan tatagud Judah ya pento'nah Gedaliah an hina' Ahikam an ap'apun Shapan hi gobelnadolda ¹² at numpumbangngaddad Judah. Mu immuydah nahhun ad Mizpah an ni'hapit ay Gedaliah. Ya unda mahkay mumpapanguy hinan numbino'ob'on an babluy ad Judah ta umuyda mumpugah hinan bungbungaan, at do'ol di pinugahdah nan miyammah bayah ya nan udum an bungbungaan.

¹³ Ya palpaliwan ya immuy goh ad Mizpah

da Johanan an hina' Kareah ya an amin nan u'upihyal di tindalu an didana nan agguay nihi-nah nan babluy hidin immalian din gumubat ta umuyda mi'hapit ay Gedaliah. ¹⁴ Ya inalay, "Immali ami ta ipa'innilamin he"ah unmu inila an hi Ba'alis an alin nan i'Ammon ya ninomnomnan ipapatoy da'a ay Ishmael an hina' Nethaniah." Mu adi kulugon Gedaliah heden impa'innilada.

¹⁵ Ya awni ya ohah Johanan an hina' Kareah an immuy ni'hapit ay Gedaliah hi ad Mizpah. At hidin immuy ya inalinay, "Iyabulutmu ta umuy'u patayon hi Ishmael, mu tigo' ta mi'id di manginnilan ha"in di nangat. Ti nan iJudah an na'angang hitu ya he"ay hahalimidondah bumadang ay dida. Ti hay ma'at nin goh ay da'mih un da'a patayon ay Ishmael? Umannung ahan an pumatoy da'mi, ya na'utawda nan udum!"

¹⁶ Mu tembal Gedaliah an inalinay, "Johanan, adim aton nan ninomnommu ti adia' patayon ay Ishmael."

41

Hay Namatayan da Ishmael ay Gedaliah

¹ Mu hidin miyapituh bulan eden tawon* ya hi Ishmael an hina' Nethaniah an holag di ali ya ohah nan ap'apun di tindaluh din hopapna ya immuy ad Mizpah. Ya wadaday himpulun linala'in ni'yibbana. At hi Gedaliah an hina' Ahikam ya

* **41:1** Unu hidin Tishri/Ethanim (September-October), 586 B.C. Hiyah ne gutud di tulu an aptan an behtan di Hudyu: (1) nan Algaw hi Ahanian di Bahol (Tishri/Ethanim 10), ya (2) nan Behtan di A'ab'abbung (Tishri/Ethanim 15-21), ya (3) nan nahamad an ngilin (Tishri/Ethanim 22).

inayagana dida ta mangandan amin. Mu hidin angananda ² ya natana'dog hi Ishmael ya din himpulun linala'in ni'yibbana, ya hinu'nutday hanggapda, ya pinatoydah Gedaliah an pento' nan alid Babylon hi gobelnadol ad Judah. ³ Ya numpi'patoydan amin nan Hudyu an ni'yibban Gedaliah hi ad Mizpah ya ta'on un nan titindalud Babylon.

⁴ Ya heden nabiggat ya mi'id di nanginnilah nan na'at. ⁵ Ya palpaliwan ya wadaday nawalun linala'in nalpud Shechem, ya ad Shiloh, ya ad Samaria an nun'ih'ihanday hamayda, ya numpi'iday lubangda, ya nunhugatday odolda ta pangipattigandah punlungdayaanda. Ya inodnanday nalpuh nan bento'da ya incense an iyuyda e'nong ay Apo Dios hinan Timplu.†

⁶ Palpaliwan ya immuy hi Ishmael an manamun dida an kumanila. At un hi'itangan immatam ay dida ya inalinay, “Umali ayu ni' ta umuy tu'u tigon hi Gedaliah an hina' Ahikam.”

⁷ Mu hiyah dimmatongdah nan babluy ya numpatoy da Ishmael an hina' Nethaniah ya nan i'ibbanan linala'i dida. Ya immuyda nun'uhbung daden pinatoydah nan bubun. ⁸ Mu nan himpulu ya inalidan Ishmael di, “Adi da'mi patayon! Ti waday impo"oymih nan payaw an wheat, ya barle, ya lana, ya iyu'an an mabalin hi idatmin he"a!” At agguyna pinatoy dida. ⁹ At nan bubun an nanguhbungan Ishmael hinan pinatoyna ya hiyah de nan ongol an bubun an impalhu' din Alin

† 41:5 Ta'on un napa'i nan Timplu mu mid mapto' ya inhinaday tuldah dih nan lugal ti imbilangdah me'gonan an lugal.

hi Asa‡ hidin ni'gubatan nan Alin hi Baasha§ hi ad Israel.* Mu ten pinnun Ishmael hi pinatoyna.

¹⁰ At numbalinonah balud nan udum an tatagud Mizpah ya nan binabain imbabaluy di ali. Ti impipapto' Nebuzaradan an ap'apun di guwalyan Nebuchadnezzar dida ay Gedaliah hi ad Mizpah. Mu hi Ishmael ya inyuyna didad Ammon.

¹¹ Mu unat goh dengngol Johanan an hina' Kareah ya nan i'ibbanan ap'apun di tindalu nan inat Ishmael ¹² ya inunudda an didan amin hinan titindaluda. Ya inah'upanda didah nan potto' nan ongol an lobong hi ad Gibeon. ¹³ Ya unat goh tinnig nan tatagun imbalud Ishmael da Johanan ya nan i'ibbanan ap'apun di tindalu ya nidugah di amlongda. ¹⁴ At numpangalayawda ta immuyda niddum ay Johanan. ¹⁵ Mu da Ishmael ya din walun† ni'yibbana ya limmayawdah nan babluy di holag Ammon.‡

Hay Limmayawan nan Na'angang an iJudah ta Umuydad Egypt

¹⁶ Ya initnud da Johanan ya nan i'ibbanan a'ap'apun di tindalu nan imbalud Ishmael ad Mizpah hidin nalpah di namatayanan Gedaliah. Ya daden binaliwan Johanan an imbalud Ishmael

‡ **41:9** Hay nun'alianad Judah ya hidin 910-869 B.C. § **41:9**

Hay nun'alianad Israel ya hidin 908-886 B.C. * **41:9** I Ki. 15:22. Na'ah'upan ad ugwan nan numbino'ob'on an bubun hinan napa" in babluy ad Mizpah. † **41:15** Gapu ta wadan Ishmael nan himpulun ni'yibbanah din te"ana (verse 2) at mattig an natoy nan duwa ay dida. ‡ **41:15** Manu ay ad Ammon di limmayawanda ti nan Alin hi Ba'alis ad Ammon di nannag ay dida (Jer. 40:14), at hiyay nanalimun ay dida.

ya didana nan nalpud Gibeon an titindalu, ya nan binabai, ya ung'ungungnga, ya nan u'upihyal hinan punhumalyaan di udum. ¹⁷At innaynayundan immuy ta engganah dimmatongdad Geruth Kimham§ an neheggon hi ad Bethlehem. Ya nun'eblaydah dih na'amtang ta mundadaandan umuy ad Egypt.* ¹⁸Ti ita'otday aton nan iBabylon hi unda innilaon an pinatoy Ishmael hi Gedaliah an pento' nan alid Babylon hi gobelnadol hi ad Judah.

42

¹Palpaliwan ya nan a'ap'apun di titindalu an umat ay Johanan an hina' Kareah, ya hi Jeza-niah* an hina' Hoshaiah, ya an amin nan tatagun inawitda ya immalidan ha"in. ²Ya inaliday, "Odowonmi ni' ay he"a, Jeremiah, ta ihapit ni' ahan da'mih nan Dios an dayawom. Ti tigom adya an nonong ya un tu'u anggay hi umat hitun na'angang, ya wan hidin hopapna ya do'do"ol tu'un iJudah. ³At hanhanam ni' ay Apo Dios hi un hay pohdonah aton tu'u ya hay pohdonah umayan tu'u."

§ **41:17** Hay pohdon ten ngadan di babluy an ibaga ya *pun-hituwan Kimham*. Ya hi Kimham ya imbaluy Barzillai an nan nahamad an ligwan nan Alin hi David, ya ni'yuy hi Kimham ay David ad Jerusalem hidin nangipadahan Absalom an nun'ali (II Sam. 19:31-40), ya mid mapto' ya indatan David hiyah lutanad Bethlehem. * **41:17** Intudun Apo Dios ay didan Huduyuh din amatagun Moses an adida ahan mumbangngad ad Egypt (Deut. 17:16), at mattig an adida unudon nan Hapit Apo Dios. * **42:1** Unu hi Azariah.

⁴ Ya inali' ay diday, “Ta"omman ya ni'hapita' ay Apo Dios an dayawon tu'u ta nangamung di alyona, ya hiyay ipa'innila' ay da'yu.”

⁵ Ya inalida goh di, “Nan ipa'innilana ya hiyay unudonmi. Ti Hiya an Dios di ihtiguh nan hinapitmi ta adimi ay unudon ya waday biyangnan mummoltan da'mi. ⁶ Ya ta"on hi un ini ya nan ipa'innilana ya adi miyunnudan hinan pohdonmi ya hi Apo Dios an dayawon tu'u damdamay unudonmi ti hiya nongkay nan inalimin he"a ta hanhanam hi un hay alyona. Ti Hiya ay di unudonmi ya umannung an maphod di ma'at ay da'mi.”

⁷ At ni'hapita' ay Apo Dios ta inali' nan pohdondan hanhanan. Ya naluh di himpuluy algaw ya tembalna. ⁸ Ya impa'ayag'uh Johanan, ya nan i'ibbanan u'upihyal di tindalu, ya an aminda nan iJudah. ⁹ Ya inali' ay diday, “Inaliyun mi'hapita' ay Apo Dios an dayawon tu'un i'Israel, at hiyay inat'u. Ya hay nambalna ya inalinay, ¹⁰ Mihina ayu ay hitud Judah ya badanga' da'yu ta pumhod ayu an adi' da'yu ubahon. Ti paddungnay itanom'u da'yu an adi' da'yu bu'nuton an umat hinan holo'. Ti hohom'o' da'yun dumalat nan do'ol an nummolta' ay da'yu. ¹¹ Ya adi ayu tuma'ot hinan alid Babylon ti Ha"in nongkay di bumadang ay da'yu ta mibaliw ayuh nan malgom an atona. ¹² Ya dumalat di homo"un da'yu ya pumbalino' heden alih ma'ulay ay da'yu ta iyabulutnan hitun babluyyuy munnonong hi pumbabluyanyu.

¹³ Mu gulat ta alyonyuy adi ayu mihinah tu ya nanongnan adiyu unudon hi Apo Dios an

dayawon tu'u. ¹⁴ Mu gulat ta iluludyun umuy ad Egypt ti pundenlanyuy hidi, ya mi'id gubat, ya batel, ya nan udum an punligatan, ¹⁵ ya umat hituy hinapit Apo Dios ay da'yun na'angang an iJudah an inalinay, Iluludyu ay an umuy ad Egypt ¹⁶ ya nan ta'tanyun gubat ya batel ya unudon da'yuh di, ya hidiy atayanyu. ¹⁷ Ti an aminda nan mangilulud an umuy mumbabluy ad Egypt ya matoydah gubat, unu batel, ya dogoh. At mi'id di ohan didah melwang hinan puma"i an ipatnud'un dida. ¹⁸ Ti nan nidugah di abalinnan Dios an dayawon tu'un holag Israel ya inalinay, Umat hinan inat'un nummoltah nan iJerusalem an dumalat nan nidugah an bungot'u. Ya umat hina goh di ato' an mangubah ay da'yuh un ayu umuy ad Egypt. At mumbalin ayuh agaga"ihaw ya ababain hinan tataguh nan abablubabluy hitun luta. Ti delodeloon da'yu, ya imbilang da'yuh na'idutan. Ya adiyu mahkay ipidwan tigon heten bablyu.”

¹⁹ Ya impidwa' goh an inaliy, “Da'yun na'angang an iJudah ya inalin Apo Dios an adi ayu umuy ad Egypt! At nomnomonyu hatun padan an inali' ay da'yud ugwan an algaw! ²⁰ Ti immali ayu, ya inaliyun ha"i in ta hanhana' ay Apo Dios di pohdonah atonyu. Ya inaliyuy nan ipa'innilan Apo Dios di hiyay unudonyu. Mu bo'on, ti layahyu! Nidugah ahan heneh nibahhawanyu! ²¹ Ti ad ugwan an inali' ay da'yu nan hinapit Apo Dios an dayawon tu'u ya adiyu pohdon an unudon an umat tuwalih din hopapna. ²² At hiyanan umannung an ad Egypt di atayanyu an dumalat di gubat, ya batel, ya dogoh.”

43

¹ At an amin nan inalin Apo Dios ay ha"in ya hiyay inali' hinan tatagu. ² Mu hi Jezaniah* an hina' Hoshaiyah, ya hi Johanan an hina' Kareah, ya nan udum an umat ay didan mumbagtu ya inalay, "Munlayah'a, Jeremiah! Ti mi'id di inalin Apo Dios hi ibagam ay da'min ipawanay umayanmid Egypt! ³ Mid mapto' ya un hi Baruch an hina' Neriah di nangalin he"ah umat hina! Ti pohdonan ipapatoy da'mih nan iBabylon unu iyuy da'mid Babylon!"

⁴ At da Johanan, ya nan i'ibbanan u'upihyal di tindalu, ya an amin nan tatagu ya aggyuda inunud din inalin Apo Dios an mihinadad Judah. ⁵ At impangulun Johanan ya nan u'upihyal di tindalu nan na'angang an tatagud Judah an immanamut an nalpuh nan nun'eheggon an babluy. ⁶ Ya niddumdah nan linala'i, ya binabai, ya ung'ungungnga, ya nan binabain imbabaluy nan ali an impipapto' nan kapitan di guwalya an hi Nebuzaradan ay Gedaliah an hina' Ahikam an ap'apun Shaphan, ya ha"in an propeta, ya hi Baruch an hina' Neriah. ⁷ At bo'on nan inalin Apo Dios di inunudmi ti unmiat goh inipluy hi ad Egypt. At immu'immuy amid Tahpanhes ta hidiy nihinanmi.

⁸ Ya hidin awadanmih di ya ni'hapit hi Apo Dios ay ha"in an inalinay, ⁹ "Ummal'ah numbino'ob'on an o"ongol an batu, ya inyuymuh nan way pantaw hinan palasyun di alih tud Tahpanhes.† Ya inayagam nan i'ibbam an iJudah ta tigonday

* **43:2** Unu hi Azariah. † **43:9** Numbino'ob'on di palasyun di ali, at hiyah ne oha ay date.

pangilubu'am hi numbabattanan nan nida'da' hidin batu. ¹⁰ Ta nalpah ay ya imbagam tun alyo' an alyom di: Hiyah te hinapit nan nidugah di abalinanan Dios an dayawon tu'un holag Israel. An inalinay, Honogo' nan baal'un hi Nebuchadnezzar an alid Babylon hi awadanyu.‡ At hinan potto' nan nangilubu'am hidin batu di pangihinanah nan ma'abbungan hi tuldan ihinanan mun'ali eten babluy. ¹¹ At umali ta gubatona tun ad Egypt ta matoyda nan matoy hi gubat, ya mabaludda nan mabalud. ¹² Ya genhobda nan timplun nan abulubulul hitud Egypt, ya innalda daden bulul. Ya umat hinan aton di mumpapto' hi kalnilu an mun'aan hi tumah lubungnay aton nan alid Babylon hitun ad Egypt. An engganah mi'id di ma'angang eten babluy hi pangatna. At malpah ay hene ya immanamut an mi'id al'ali. ¹³ Ya hay atonah nan impata'dogdan tu'ud an pun-dayawandah nan algaw§ ya pa"iona ya genhobna nongkay nan numbino'ob'on an timplun di bulul an dayawondad Egypt.”

44

Hay Nummoltaan Apo Dios hinan iJudah an Immuy ad Egypt

¹ Palpaliwan ya himmapit goh hi Apo Dios ay ha"in ta inalina nan pohdonan mipa'innilah nan i'ibba' an Hudyun ni'babluy ad Migdol, ya ad Tahpanhes, ya ad Memphis, ya nan wah nan

‡ **43:10** Na'at hidin 568-567 B.C. hidin nun'alian nan Pharaoh Amasis ad Egypt. § **43:13** Hi Ra (unu Re) di ngadan ten bulul an hay algaw anuy ipapto'na. Hay awadan ten timplu ya ad Heliopolis.

bagtun ad Egypt. ² An inalinay, “Da'yu ya tin-nigyuy inat'un nama"i Jerusalem ya an amin nan babluy ad Judah. At engganad ugwan ya napa"i ta ninganuy. ³ Mu na'at hatu ti nunheglay nangipabungtanyun iJudah ay Ha"i an dumalat nan nundayawanyu ya nan nunggehobanyuh incense hinan mata'tan an dayawon di udum an babluy an aggyuy inilay aatda. Ya ta"on un nan o'ommod tu'u ya mi'id di iniladah aat daten mata'tan an madayaw. ⁴ Ya wan gun'u hennag nan propetan baal'u ta gunda pinadanan nan iJudah ta idinongda nan impa'enghadan lumihog, ⁵ mu aggyuda indinong an nunggehob hi incense hinan bulul an dayawon di udum. ⁶ At hiyanan la'tot mahkay ya impa'dam'un diday bungot'u ta ay gimmaban apuy, ya genhobnan amin nan babluy ad Judah an ta"on un ad Jerusalem an kapitulyuna. At hiyanan nun'apa"idad ugwan.”

⁷ Ya nan nidugah di abalinanan Dios an dayawon tu'un holag Israel ya inalina goh di, “Anaad ta un hihidya damdamay gunyu aton ad ugwan ta omod un dumalat hi a'ubahanyu ta mi'id ahan di ma'angang ay da'yu an ta"on un nan ungunga ya nan ung'ungungga? ⁸ Ya anaad ta pabungtona' goh ay da'yuh tud Egypt? Ti immali ayu, ya nun'amma ayuh pun'onnganyuh incense ta pundayawanyuh nan bulul an dayawon nan i'Egypt, at mumbalin ayuh ma'ab'abatlan ya pangidut di tataguh udum an babluy! ⁹ Undan inaliwanyu din nun'appuhin ina'inat din o'ommodyu, ya nan a'aliyu, ya nan a'ahawayu ta hiyanay nangiyun-nudanyuh awadanyuh nan babluy ad Judah an umat hi ad Jerusalem? ¹⁰ Ya anakkayah an

engganad ugwan ya hihidyan adia' ibilang ay da'yuh Dios! At dumalat nan pumpahiyaanyu ya agguyyu inunud din Uldin'un indat'un da'yu ya din o'ommodyu!

¹¹ At hiyanan alyo' an nidugah di abalinanan Dios an dayawonyun holag Israel di, Umannung an ubaho' da'yun amin an iJudah! ¹² Da'yun na'ang'angang an iJudah ya inluludyun immalih tud Egypt. At da'yun amin an waday abalinana unu nun'awotwot ya mun'a'atoy ayuh tud Egypt an dumalat di gubat ya batel. At mumbalin ayuh agaga"ihaw ya ababain hinan tataguh abablubabluy ta deldeloon da'yu, ya pumbalinon da'yuh pangidutda. ¹³ Hiya nongkay nan moltao' da'yun immalih tud Egypt ta mun'a'atoy ayun dumalat nan gubat, ya batel, ya dogoh an umat hidin nummolta' hidin i'ibbayun iJerusalem. ¹⁴ At da'yun immalih tud Egypt ya ta"on hi unyu ninomnom an umanamut hi ad Judah hi udum hi algaw mu un anggay ah tuttuluh mabalin hi lumayaw ta mumbangngadda.”

Hay Inat nan Tatagun Nangidinong an Mundayaw ay Apo Dios

¹⁵ Nan i'ibba' an Hudyun wad Egypt an nangngol hinan impa'innila' an inalin Apo Dios, ya nan nalpuh iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nan nalpuh appit hi agwan, ya an amin din linala'in nanginnila an nan a'ahawada ya munggohobdah incense hi pundayawdah nan bulul an dayawon di udum an babluy ya alyondan ha"in di, ¹⁶ “Adimi ahan pohdon an donglon nan hapihapitom an nalpun Apo Dios! ¹⁷ Ti

da'mi ay damdama ya atonmin amin din inalimin atonmi ta gohbonmi nan incense ta pundayawmih nan bululmin Queen hi ad Abuniyan.* At ene'nongmin hiyay ma'inum ta umat hi inat din o'ommod tu'u, ya din a'ali tu'u, ya a'ap'apu tu'uh nan babluy ad Judah! Ti hidin gunda nangatan hi umat hina ya mahawal di ma'an, ya malenggop amin maphod di ma'ma'at.† 18 Mu nete"ah din nangidinnganmin mange'nong hi incense ya nan ma'inum ta pundayawmih nan Queen hi ad Abuniyan ya nidugah di impalauhmin gubat ya batel.”‡

19 Ya inalin goh nan binabaiy, “Undan agguy inilan nan a'ahawami nan gunmi nange'nongan hi ma'inum hinan Queen hi ad Abuniyan ya nan nanghobanmih incense ta pundayawmin hiya? Ya inilada goh an gun ami nun'ammah tinapay an pen'olmih umat ay hiya.”

20 At inali' hinan na'amung di, 21 “Undan hay punnomnomanu ya agguy inilan Apo Dios hanan ina'inatyun nundayaw hi bulul? Hiya ya i'innilana nongkay tuwalin hiyay ina'inat din

* **44:17** Bahaom nan footnote di Jer. 7:18 ta innilaom hi aat ten babain bulul. † **44:17** Hidin nun'alian da Manasseh (697-642 B.C.) ay Josiah (640-609 B.C.) ad Judah ya do'ol di amaphod den timpu. ‡ **44:18** Nuntutuyu nan tatagun Apo Dios hidin nun'alian Josiah, at indinongdan nundayaw hinan Queen hi ad Abuniyan an hi Ishtar. Mu hidin natayan Josiah hidin 609 B.C. ya pimmuhih den timpu ti waday gubat, ya nilayaw nan udumnan i'ibbadan Hudyu, ya numbuwitdan Hudyuh nan alid Egypt (II Ki. 23:33-35; 24:2, 10-16; 25:1-7). At ninomnom nan tatagu an hay nangidinngandan nundayaw ay Ishtar di dimmalat hinan do'ol an nappuhin na'at ay dida.

o'ommod tu'u, ya a'ali tu'u, ya din a'ap'apu tu'uh nan babluy ad Judah an inyal'allanad Jerusalem. ²² At hiyanan hidin adi pa"edpol hi Apo Dios hi bungotnah nan nun'appuhin gunyu inat ya numbalinona nan babluy tu'uh mi'id di hulbina an mi'id di nunhituh dih engganad ugwan! ²³ Ya na'at di umat hinan nidugah an dumalat nongkay hi nundayawanyuh nan bulul an din'ugyuh Apo Dios ti aggyuyu inunud nan Uldina ya tudtuduna!"

²⁴ Ya innayun'un inalin amin ay dida di, "Da'yun i'ibba' an iJudah an immalin ni'babluy hitud Egypt ya donglonyu goh heten hinapit Apo Dios. ²⁵ Ti nan nidugah di abalinanan Dios an dayawon tu'un holag Israel ya inalinay, Da'yun numpunhimbalyu an iJudah ya inaliyuy adiyu idinong an munggohob hi incense ya mange'nong hi ma'inum hinan Queen hi ad Abuniyan ta pundawayyun hiya. At umat ay hina ya okod ayuh nan inaliyun atonyu ta hiyay inaynayunyu! ²⁶ Mu Ha'in an Dios ya adi' iyabulut an da'yun Hudyun wah tud Egypt ya ngadanonyuy ngadan'uh un waday ihapatayuh atonyu! ²⁷ Ti bo'on mahkay hay pangipapto"un da'yuy nomnomnomo' ti un hay pangubaha' ay da'yu! At da'yun udum ya matoy ayuh gubat, ya da'yun udum ya matoy ayun dumalat di hinaangyu ta engganah mun'atoy ayun amin. ²⁸ At un tuttulun da'yuy mabalin an lumayaw ta mumbanggad hi ad Judah. At umat hituy ma'at ta innilaonyun iJudah an ni'babluy hitud Egypt an nan hinapit'u ya hiyay ipa'annung'u. ²⁹ Ya hay pangimmatunanyun ma'at ay da'yu nan hinapit'un a'ubahanyuh tud

Egypt ³⁰ ya iyokod'u nan alih tun hi Hophra§ hinan buhulna an namhod an mamatoy ay hiya.* At umat hi nangiyokoda' ay Zedekiah an alid Judah ay Nebuchadnezzar an alid Babylon. Ha"in an Dios di nangalin te.”

45

Hay Pamaliwan Apo Dios ay Baruch

¹ Hidin ta'wa miyapat hi tawon* hi nun'alian Jehoiakim an hina' Josiah hi ad Judah ya nalpah an intudo' Baruch an amin din inali' hi itudo'na, ² ya waday inalin Apo Dios hi ipa'innila' ay Baruch. ³ An inalinay, “Munlili'a, Baruch, an alyom di, Nidugah ahan tun inat Apo Dios ay da'mi ti inudmana nan nunheglan ay'u numanomnoman! At himmigaa' mahkay hitun nitagua'!

⁴ Mu alyo' ay he"a, Baruch, an pa"io' heten babluy an limmu' an paddungnay intanom'u ya un'u bu'nuton. ⁵ At adim dedenlon di pumhodam.† Mu ibaliw'u he"ah pumatoy an ta"on un malgom di umayam. Ha"in an Dios di nanapit ete.”

46

Hay Inalin Apo Dios hi Ma'at hi Udum an Babluy

¹ Hiyatuy inalin Apo Dios ay ha"in an ma'at hi udum an babluy.

§ **44:30** Hay nun'alianad Egypt ya hidin 589-570 B.C. * **44:30** Hi Ahmose an ni'pacto' ay hiya ya nan baalnay namatoy ay hiya.

* **45:1** Unu hidin 605 B.C. † **45:5** Nan agin Baruch an hi Seraiah ya waday nabagtun haadnah nan gubelnun impacto' nan Alin hi Zedekiah (Jer. 32:12; 51:59), ya mid mapto' ya inamnawan Baruch goh.

*Hay Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at ad Egypt
(Isa. 19:1—20:6; Ezek. 29:1—32:32)*

² Hidin miyapat hi tawon* hi nun'alian Jehoiakim† hi ad Judah ya inabak Nebuchadnezzar an alid Babylon nan alid Egypt an hi Neco‡ hidin nunggugubatandad Carchemish§ an neheggon hinan Wangwang an Euphrates. At hi Apo Dios ya umat hituy inalinah ipa'innila' hinan titindalud Egypt:

³ “Mundadaan ayun umuy mi'gubat
ta idadaanyuy hapiawyu an i"itang ya
o"ongol.

⁴ Ya nan kabayun* itakayanyu ya inad'adanyu
nan pahulyu ta umela'elat,
ya inhu'lubyu nan gumo' an lubungyu ya
nan uklupyu.

Ya immuy ayu mahkay hinan na'alín ihinanyu.

⁵ Mu hay ma'at hi punggugubatanyu ya ma'a"abak
ayun i'Egypt
ta mumpangalayaw ayun adiyu iwing-
wingih ta'otyu
ti nidugah an atata'ot di munli'ub ay da'yu.

⁶ At ta"on un nan nun'atulid ya mid ologdan
mangibaliw hi odolda,

* **46:2** Unu hidin 605 B.C. † **46:2** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609-598 B.C. ‡ **46:2** Hay nun'alian Neco II ad Egypt ya hidin 610-595 B.C. § **46:2** Hay pohdon ten ngadan di babluy an ibaga ya *nan nahamad an binattun Chemosh*, ya hi Chemosh di na'abbagatun bulul ad Moab. * **46:4** Nan ma'abbi'ah ya nundengwan kabayuh din timpu ya nalpud Egypt (I Ki. 10:28).

ya nan mun'abi'ah an tumagtag ya mid
ologdan lumayaw.

Ti ah'upan da'yuh nan buhulyu,
ya numpatoy da'yuh nan potto' di Wang-
wang an Euphrates.

⁷ Ngadan nan babluy an nidugah di abalinana
an umat hinan nundatong an Wangwang
an Nile?

⁸ Henen babluy ya ad Egypt!
At hiyanan alyonday,
Nidugah di abalinanmi,
at mabalin an pa"ionmiy abablubabluy
hitun luta
an paddungnay lobngonmi tun luta ta
mun'a'atoyday tatagu!

⁹ At aga ta umuy ayu akkay tuwali
an da'yun titindalud Egypt an
numpungkabayu ya numpunluga
hi kalesay udum!
At badangan da'yuh nan tindalud Ethiopia,
ya Libya, ya Lydia
an numpunhapiaw ya nun'ala'eng an
pumaña.

¹⁰ Mu Ha"in an nidugah di abalinanan Dios di
mangabak eten gubat,
at ad ugwan di pummoltaa' hinan
buhul'u ta iballoh'u nan inatda.
Hay pummolta' ya nan ispada' an adi mat-
mattupun mipalapalang hi tatagu,
at paddungnay tagun pun'inumnay dala
ta engganay ma'aan di inuwawna.

At hay pamataya' hinan buhul'un i'Egypt ya
 hinan appit hi iggid hi un hagangon di
 buhu'an di algaw
 hinan way pingit di Wangwang an Eu-
 phrates.

11 Ya da'yun i'Egypt ya mi'id di agah hi
 mangipa'adaog ay da'yu
 an ta'on un nan maphod an lana an
 malpud Gilead.†

12 At donglon di tataguh abablubabluy hitun lutay
 kilayu
 an dumalat nan nidugah an abainanyu.
 Ti nan mun'abi'ah an tindaluyu ya
 mun'atu"inda,
 at punduplugda nan udum.”

13 Ya hidin immalian da Nebuchadnezzar an
 mangubat ad Egypt‡ ya umat hituy impa'innilan
 Apo Dios ay ha"in. An inalinay,

14 “Jeremiah, umuy'a nongkay ta pun'ibaagmuh
 nan i'Egypt ta mundadaan mi'gubat
 an inyal'allanah nan numpunhitud
 Migdol, ya ad Memphis, ya ad
 Tahpanhes ti na'uyday buhulda,
 at pumatoyday tataguh nan babluyda.

15 Mu nan titindaluda ya lumayawdan dumalat di
 ta'otda
 ti mi'id di abalinanda ti Ha"in an Dios di
 mamdug ay dida.

16 At mun'ihubagda owan nun'aduplugda nan
 udum ta muntutu'unda.

† 46:11 Bahaom nan footnote di Jer. 8:22. ‡ 46:13 Na'at hidin
 568-567 B.C.

Mu alyonda damdamay,
 Bumangon tu'u kaymu ta umanamut tu'u
 ti undan adi ditu'u patayon hinan buhul
 tu'u!

- 17 At hay pangalidah nan alid Egypt
 ya hi *Manuy hapitna*, ya *mi'id di nun'atna*.§
- 18 Mu Ha"in an nidugah di abalinanan Dios di
 immannung an Ali,
 at ibaga' ay da'yun i'Egypt an na'uyda nan
 buhulyun nidugah di abalinanda
 ya un da'yun mipaddungdad Tabor an
 ata'nang ahan an duntug
 unu nan Duntug an Carmel an matangad
 hinan pingit di baybay.
- 19 At idadaanyuy mabalin hi ita'inyuh nan
 pangiyayanda ay da'yuh udum an babluy
 ti pa"ionda nan ongol an babluyyu ad
 Memphis ta mabau
 an mi'id di ta"on hi ohah taguh munhituh di.
- 20 At mipaddung ad Egypt hinan mapmaphod an
 bakan pa'ahe"on,
 mu awniat waday ay lalog* an malpuh
 appit hi iggid hi un hagangon di
 buhu'an di algaw an mangalat ay hiya.
- 21 At ta"on un nan nabayadan an tindalun nalpuh
 udum an babluy ya mipaddungdah nipata-
 ban bakan mapalti

§ 46:17 Hidin dengngol Nebuchadnezzar an natoy hi amanad
 Babylon at immanamut hidi. Mu nan i'Egypt ya mid di inatdan
 den timpu an nangubat hinan iBabylon. * 46:20 Unu nan Alin
 hi Nebuchadnezzar.

- ti mi'id di abalinandan mi'gubat an nonong ya limmayawda.
 Ti nadatngan mahkay di amoltaanda.
 22 Ya mipaddungda goh hinan ulog[†] an anggay di lumayawanah ma"adngol an dumalat di dimmatngan nan nunwawahay an buhul an ay ihunay unda umuy munli'oy hi ayiw.
 23 At paddungnay munli'oy hi do'ol an ayiw di pangatda ti nidugah an do'do"ol nan buhul ya un hay ado'ol di dudun.
 24 At nidugah di ipa'ampaan nen babluy hi pangabakan nan buhulna an malpuh iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw."

25 Ya inalin goh nan nidugah di abalinanan Dios an dayawon tu'un holag Israel di, "Adi madnoy ya paddungnay moltao' hi Amon[‡] an dayawon di iThebes[§] ya an amin nan bululdad Egypt ti moltao' nan alid Egypt ya an amin nan mangiyokod ay hiya. 26 At iyokod'u didah nan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar ya nan titindaluna. Mu Ha"in an Dios ya ipa'innila' an udum hi algaw ya wadada goh damdamay mumbabluy ad Egypt ta umat hidin hopapna.

[†] 46:22 Nan cobra di attigan di aat nan a'alid Egypt. [‡] 46:25 Hiyay na'abbagbagtun bulul di i'Egypt eden timpu. Ya mid mapto' ya nginadnan nan Alin hi Manasseh nan netob an imbaluynah Amon ta e'gonanah ten bulul (II Ki. 21:18; II Chron. 33:21-22).

[§] 46:25 Ohan kapitulyuh nan ohan babluy ad Egypt.

- 27 At da'yun holag Israel an baal'u ya adi ayu tuma'ot, ya adi ayu numanomnom.
 Ti udum hi algaw ya iyanamut'u da'yu an ilpu' da'yuh nan nun'iyadagwin babluy,
 at la'tot ya mi'id di ayyu ita'ot ta lumenggop ayu ya nan holagyu.
- 28 At da'yun holag Israel an baal'u ya adi ayu tuma'ot
 ti wadaa' ay da'yu an ta"on hi un ayu nibalud hi udum an babluy.
 Ya ta"on goh hi un'u pa"ion nan abablubabluy an nangibaluda' ay da'yu mu ipapto"u da'yu damdama.
 Mu mahapul an gilato' da'yu ta atugunanyu.
 Ha"in an Dios di nanapit ete.”

47

Hay Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at ad Philistia (Isa. 14:28-32; Ezek. 25:15-17; Joel 3:4-8; Zeph. 2:4-7; Zech. 9:5-7)

¹ Hidin agguy nangubatan nan alid Egypt* hinan babluy ad Gaza ya hiyah te hinapit Apo Dios ay ha"in hi ma'at hinan iPhilistia. ² An inalinay,
 “Do'ol ahan di ma'amung an buhul an malpuh appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw
 an paddungnay nundatong an danum,

* **47:1** Agguy tu'u inilah un nan Alin hi Neco II (610-595 B.C.) di ituduna (Jer. 46:2) unu nan Alin hi Hophra (589-570 B.C.) di ituduna (Jer. 37:5; 44:30).

- at punhe'nobna nan babluyda ta
 pompa"inan amin di wah di.
 Ya an amin nan tataguh nan abablubabluy ad
 Philistia ya ahikikiladah
- ³ unda donglon di gumanitu an kabayun di buhul
 ya nan kumanaludukud an pilid di kalesa.
 At nidugah di tuma'tan nan mina'ilog
 an mangluy di ngamaydan mamadang
 hinan imbabaluyda.
- ⁴ Ti Ha"in an Dios ya nadatngan di pumpamataya'
 hi an amin an iPhilistia
 an pangiyokodan nan iTyre ya iSidon hi
 bumadang ay dida.
 At pumatoy'u nongkay an amin nan iPhili-
 stia an ta'on un nan na'angang an nalpud
 Crete hidin penghana.
- ⁵ At an amin nan tatagud Gaza ya ad Ashkelon
 ya mumpumpamulmuldah pangipatti-
 gandah punlungdayaanda.
 At uya'anah pangipattiganyuh numanom-
 nomanyu an hugatonyuy odolyun da'yun
 na'angang an iPhilistia!
- ⁶ Ya kumuladan alyonday,
 Undan anuud di pangidinngam, Apo
 Dios, hinan pumpamatayam ay da'mi?
- ⁷ Mu adi mabalin ti Ha"in an hi Apo Dios di
 nangimandal an mumpamatoy
 hinan tatagun numbabluy ad Ashkelon
 ya an amin nan numpunhituh nan pingit di
 baybay.”†

† 47:7 Na'at hidin 604 B.C. ti inabak da Alin hi Nebuchadnezzar dida.

48

Hay Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at ad Moab
(Isa. 15:1—16:14; 25:10-12; Ezek. 25:8-11; Am.
2:1-3; Zech. 2:8-11)

¹ Hiyatu goh di impa'innilan nan nidugah di abalinanan Dios an dayawon tu'un holag Israel ay ha'in an hi Jeremiah hi ma'at ad Moab.* An inalinay,

“Mahmo' ayun iMoab hi ad Nebo ya ad Kiriathaim ti makulug an mun'a'ubah ayu!

Ti la'tot ya abakon da'yuh nan buhulyu ti pumpa"ida nan allupyu,
 at nidugah di abainanyun tatagu.

² At mi'id mahkay di manaphapit hi amaphod ad Moab
 ti nan buhul ya nonomnomonday atondan *mama"id* Heshbon† ta mi'idon da'yun iMoab.

At ta"on un da'yun tatagud *Madmen* ya dumionong‡ ayu goh mahkay ti gubaton da'yu.

³ Ya ta"on un da'yud Horonaim ya awniat madngol di ahikikila
 an dumalat di a'ubahanyu.

⁴ Ti mapa"i nongkay ad Moab,
 at ahikikila nan ung'ungungnga.

* **48:1** Intudun Flavius Josephus (37-100 A.D.) an ohan Hudyun nuntudo' hi historyn di Hudyu an nipa'annung heten impa'innilan Jeremiah hidin 582 B.C. † **48:2** Heten hapit hinan Hudyu ya umat hinan hapitda an *mama"id*, at munhanul hi Apo Dios. Ya hiyay kapitulyun di iMoab (mu bahaom goh nan footnote di Jer. 48:45). ‡ **48:2** Heten hapit hinan Hudyu ya umat hinan hapitdah babluydad *Madmen*, at munhanul hi Apo Dios.

- 5 At munti'id ayu ta ipluyud Luhith an adi medpol di kilayu,
ya wan madngol nongkay di ahikikilah nan kalatad Horonaim.
- 6 At Ha"in an hi Apo Dios ya alyo' ay da'yuy,
Umuy ayu ta mun'ipo"oy ayuh nan mapulun!
- 7 Ti gapu ta inyokodyuh nan abalinanyu ya nan inadangyanyu
at miyuy hi udum an babluy nan bululyu an hi Chemosh,§
ya nan padiyu, ya nan mangipangpanguluh nan pundayawanyun hiya,
ya da'yun amin ta hidiy ibaludanyu.
- 8 At mi'id di ta"on hi ohah nan babluyyud Moab hi adi mapa"i
ti Ha"in an Dios di nangalih pa"ion nan buhulyun amin nan babluy hinan nundotal ya hinan nammagtu.
- 9 At alyo' hinan buhulyuy,
Pa"ionyud Moab ta mi'id di mabalin hi munhituh di!
- 10 At da'yun tatagun adi mangat hi ipatamu' ya nidugah di pummolta' ay da'yu!
Ya da'yun adi mumpamatoy hinan iMoab ya umat goh an nidugah di pummolta' ay da'yu!
- 11 Ya Ha"in an hi Apo Dios ya alyo' goh di,
Da'yun iMoab ya mi'id di na'at ay da'yu an nete"ah din immelganyu,

§ 48:7 Hi Chemosh di na'abbagbagtun bulul ad Moab.

at hiyanan ninaynayun di pinumhodanyu.
 At umat ayuh nan bayah an nunnonong
 hinan tibung an nittuwana an aggyu
 neyew'ewel hinan udum an tibung,
 ta hiyanan maphod di tamtamna ya
 hunghungna.*

12 Mu hay alyo' an Dios ya adi madnoy at honogo'
 di mi'buhul
 ta paddungnay pun'ihitda nan nun'ittuh
 nan atibutibung an nittuwanda ta
 mi'id di mittu,
 ya numpohalda nan tibung.

13 At mabainan ayun iMoab ti nan bululyun hi
 Chemosh ya adina abalanan an mangibaliw
 ay da'yu,
 at umat hidin nabainan nan holag Israel
 hidin nangi yokodandah nan bululdad
 Bethel.†

14 Ya alyo' goh ay da'yun iMoab di,
 Goh mah din alyonyu an nidugah an
 abalinanyun mi'gubat?

15 Ti ten punggohob di buhulyu nan babluyyu
 an pumpatoyda nan mumpangilog an titin-
 daluyu.

* **48:11** Nundengwa ad Moab hi abablubabluy an dimmalat nan greyp ya bayahda. † **48:13** Nabainan nan i'Israel ti nan titindalun di alid Assyria di nangabak ay didah din 722 B.C., ya impiyuyda didad Assyria, ya aggyu inabalinan nan bakan bululdad Bethel an impiyamman nan Alin hi Jeroboam I (930-909 B.C.) an namaliw ay dida (I Ki. 12:28-30).

Ti Ha'in an Ali an hay ngadan'u ya
Nidugah di Abalinanan Dios di man-
galih mapa'id Moab!

16 Ya hitun apa'ian di babluyyu ya adi madnoy at
mipa'annung,

17 at da'yun nun'eheggon hi ad Moab an nangin-
nilah nundongolana ya kilaanyu.

An alyonyuy,

Nidugah ahan di napogpogan nan nundon-
gol an ongol di abalinanan mumpapto' hi
udum an tatagu!

18 At da'yun iDibon an e'gonan din tatagu
ya umbun ayuh hupu' ti pa"ionda nan
allupyu,

ya pa"iondan amin nan babluyyud Moab.

19 Ya da'yun iAroer ya umuy ayuh nan kalata ta
malauhda ay nan lumayaw an tatagu
ya hinanhananyuh un hay na'at.

20 At dida ya alyondan da'yuy,
Nidugah an ababain di na'at ay ditu'un
iMoab ti na'a"abak tu'u!

At olton tu'uy kila tu'u,

ya nun'ibaga tu'uh nan tataguh nan pin-
git di Wangwang an Arnon an napa"i
mahkay di babluy tu'u!

21 Ti nadatngan mahkay di amoltaan tun babluy
tu'uh nan nun'abagtu
an ad Holon,

ya ad Jahzah,

ya ad Mephaath,

22 ya ad Dibon,
ya ad Nebo,

- ya ad Beth Diblathaim,
 23 ya ad Kiriathaim,
 ya ad Beth Gamul,
 ya ad Beth Meon,
 24 ya ad Kirioth,
 ya ad Bozrah,
 ya an amin nan nun'eheggon ya nan
 nun'iyadagwin babluy tu'un iMoab!
- 25 At Ha'in an hi Apo Dios ya alyo' di,
 Mapogpog mahkay nan ongol an abali-
 nanyun iMoab an mi'gubat!
- 26 Ti da'yun iMoab ya nginohoya',
 at hiyanan alyo' hinan buhulyu ta pad-
 dungnay butngon da'yun dida.
 At mun'atu'in ayu ta olo'anyuy inutayu,
 at mumbalin ayuh aba'abatlan di tatagu.
- 27 Hidin hopapna ya gunyu inaba'abatlan nan
 holag Israel.
 Mu undan nangakawda ta wa ay ta
 nadalat di ngadanda
 ya nungwigiwig ayuh pamihulyun dida?
- 28 At da'yun iMoab ya taynanyu nan babluyyu an
 numpunhituwanyu,
 ya immuy ayuh nan awadan di daplah ta
 umat ayuh nan kalapati
 an hay pangiyammaandah agabanda ya hi-
 nan way pantaw di liyang!
- 29 Immannung an dengngol'uy nidugah hi
 pumpahiyaanyu
 ti hay punnomnomyu ya nabagtu ayu ya
 un nan udum an tatagu.

- 30 Mu Ha'in ya inila' nan pumpahiyaanyu,
mu mi'id di hulbina ti manuy hapityu,
ya mi'id di ipa'annungyu.
- 31 At hiyanan kilaa' da'yun iMoab,
an inyal'allanah nan linala'id Kir Hare-
seth an munha'it di punnomnoma' hi
atayanda.
- 32 Ya nidugah goh di kila' ay da'yun iSibmah ya un
nan kumilaa' hinan iJazer
ti umat ayu ahan hinan nitanom an
greyp an nanaphapeng hi engganah
nan Natoy an Lobong
ta nidatong hinan baybay ad Jazer.
Mu ad ugwan ya paddungnay pina'in
di buhulyu nan na'allum an bungbun-
gaanyu ya nan greypyu.
- 33 At din emmengan pun'am'amlonganyun
iMoab hi un ayu mumpugah hi intanomyu
ya mami'id mahkay
ti hay madngol ya tu'u' di titindalun
mi'gubat
an bo'on hay gangoh di mun'apal hi greyp.
- 34 Ya ma"adngol hi ad Elealeh ta engganad Jahaz
nan ahipopokaw hi ad Heshbon,
ya ad Zoar, ya ad Horonaim, ya ad Eglath
Shelishiyah.
Ti ta'on un nan danum hinan ala' ad Nimrim
ya natdu' mahkay.
- 35 Ti Ha'in an Dios ya pogpogo' nongkay nan
babluyyu,
ya nan munggohob hi incense,

ya nan udum an mun'onong ta e'nongyuh
nan bululyu.

36 Mu munlungdayaa' damdaman dumalat nan
ma'at ay da'yu

ti mami'id nan inadangyanyu an intamu-
tamuanyu.

Ya hay aat di lumungdayaa' ya umat hinan
tukal di kantah un way matoy.

37 At an amin ayu ya ih'ihanyuy hamayyu ya
buu'yu,

ya gulatonyun hugaton di ngamayyu,
ya numpunlubung ayuh langgut ta ipattigyun
munlungdaya ayu.

38 Ya an amin nan nundotal an atap di a'abungyud
Mo'ab

ya ta'on un hinan kalata ya wadaday
mumpunlungdaya.

Ti hitun pama"ia' hinan babluyyu ya mum-
balin hi umat hinan napohla' an banga an
mi'id mahkay di iyusalana.

39 At nidugah ahan di napa"iana,
at ahikikila ayu an dumalat di
nabainanyu.

Ti numbalin hi atata'ot di tigaw nan babluyyu
ta omod hi un aba'abatlan di tataguh nan
nunlene'woh an babluy.

40 Ya Ha"in an hi Apo Dios ya waday ipa"el'un alyo'
di,

Nan buhulyu ya umatdah nan
muntadyapan an agila

- an un himbumagga ya inlayawnay
babluyyu!‡
- 41 Ti polhon di buhulyu nan babluyyu an ta"on un
nan nun'ihamad an nun'a'allup,
at nidugah an mi'id di bi'ah nan titin-
daluyu an umatdah nan babain nun-
tungaw.
- 42 At mun'apa"i mahkay nan babluyyu ti ngino-
hoya' ay da'yu,
- 43 at hay hohoddonyu ya nan nidugah an umi-
pata'ot
ya nan agahanyuh nan bitu,
ya nan ahuluanyu.
- 44 Ya nan lumayaw ay da'yu an dumalat di ta'otna
ya magah hinan bitu,
ya gulat ta abalinanan bumuhu' hinan
bitu ya mahulu damdama goh.
At umat hina nongkay di ma'at ay da'yun
iMoab ti nadatngan di amoltaanyu!
- 45 At nan lumayaw ya mipogpogdad Heshbon an
nun'alian din hi Sihon§
ti waday nidugah an apuy hidi.
At heden apuy di mama"in amin hinan
babluyyud Moab
ya nan mumpunggohoy ay Ha"in an
Dios.

‡ 48:40 Hay ipa"elna ya nan titindalun nan Alin hi Nebuchadnezzar. § 48:45 Ta"on un ad Heshbon di kapitulyudad Moab mu hin'umu'uddum ya penloh nan holag Ammon henen siudad ta hinakupda goh an umat hinan inat nan Alin hi Sihon (Num. 21:26). Hidin amatagun Jeremiah ya hakup nan holag Ammon (Jer. 49:3).

- 46 At mahmo' ayun iMoab an nundayaw ay
Chemosh ti ad ugwan ya mun'a'ubah ayu!
Ya miyuy hi udum an babluy nan imba-
baluyyu ta hidiy ibaludanda!
- 47 Mu udum di algaw damdama ya pumbangn-
gado' da'yun iMoab hinan babluyyu.
Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ene.”

At hiyah te nipogpogan nan inalin Apo Dios
hi ma'at hi ad Moab.

49

*Hay Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at ad Ammon
(Ezek. 21:28-32; 25:1-7; Am. 1:13-15; Zeph. 2:8-
11)*

- ¹ Ya umat hituy inalin goh Apo Dios hi ma'at
hinan holag Ammon an inalinay,
“Nan holag Israel ya do'ol di holagdah
midatan hi luta,
at anaad udot ta da'yun holag Ammon an
mundayaw ay Molek* di numbabluy hinan
nidat ay Gad?†
- ² At dumalat henen inatyu ya la'tot ya moltao'
da'yu

* **49:1** Hiyay na'abbagbagtun bulul nan holag Ammon. Hay oha
goh an ngadana ya *Milcom*. † **49:1** Hay ituduna nin ya hidin
nangubatan nan Alin hi Tiglath-Pileser III (745-727 B.C.) an alid
Assyria hinan holag Ammon hidin 734-732 B.C.

ta pa'io' ad Rabbah‡ an ongol an
 babluyyu,
 at mumbalin hi dapul.

Ya milagatdan moghob nan babluy hinan
 nunlene'woh,
 at hay a'atan ne ya bangngadon nan holag
 Israel ay da'yu nan babluyda.

³ Ya alyo' goh an hi Apo Dios ay da'yun numpun-
 hitud Heshbon§ ya ad Rabbah di,

Kilaanyud Ai* hitun apa"iana,
 ya nunlubung ayuh langgut,
 ya nonongan nuntinnagtagan ayuh nan
 na'allup an babluyyu ta pangipatti-
 ganyuh punlungdayaanyu.

Ti nan bululyun hi Molek ya iyuydah udum
 an babluy

an middumda nan papadina ya
 nan mangipangpanguluh nan
 pundayawanyu.

⁴ Ya ipahiyayu nan malumong ya nundotal an
 lutayu,

mu adi madnoy at mapa"ida.

Da'yun mumpungngohoy an holag Ammon
 ya nan inadangyanyuy pangiyokodanyu

‡ **49:2** Hiyah ne ngadan di kapitulyudah din timpu, mu hay ngadanad ugwan ya Amman an niyunnudan hinan ngadan di babluydah din penghana, ya hihidya nan kapitulyudah nan Kingdom of Jordan. § **49:3** Bahaom nan footnotes di Jer. 48:2 ya Jer. 48:45 ta innilaom di aat ten siudad. * **49:3** Nat'on an babluy an impipa"in Joshua (Josh. 8:1-29).

ti hay inilayu ya mi'id di mabalin hi
mama'in da'yu.†

- ⁵ Mu Ha'in an nidugah di abalinanan Dios ya
honogo' di mangipata'ot ay da'yu
ta pumpakak da'yuh nan num-
babluyanyu an malpudah nan
nun'eheggon an babluy.
At mi'id di adiyu lumayawan,
mu mi'id di bumadang ay da'yu.

- ⁶ Mu udum hi algaw ya pumbangngadon da'yun
holag Ammon hinan babluyyu.
Ha'in an hi Apo Dios di nanapit ene.”

*Hay Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at hinan
i'Edom*

*(Isa. 21:11-12; Ezek. 25:12-14; 35:1-15; Am.
1:11-12; Obad. 1:1-21)*

- ⁷ Inalin goh Apo Dios an nidugah di abalinana
ay ha'in di umat hituy ma'at hinan i'Edom an
inalinay,

“Undan mi'id mahkay nan
nun'anomnoman hi ad Teman
an mabalin an mangibaag hi nepto' hi
atonyun tatagu?‡

- ⁸ Pumpatoy da'yun i'Edom!§

At da'yun iDedan ya lumayaw ayu,
ya immuy ayu nun'ipo"oy ti pa"io' ad Edom,
at milagat ayu.

† **49:4** Mu intudun Flavius Josephus (37-100 A.D.) an ohan nun-
tudo' hinan historyn di Hudyu an impipa'in da Alin hi Nebuchad-
nezzar ad Ammon hidin 582 B.C. ‡ **49:7** Nundongol ad Edom an
dimmalat nan nun'anomnoman an tataguda (Job 1:1; 2:11; Obad.
1:8). § **49:8** Unu *holag Esau*.

- 9 Nan *mumpugah* hi greyp ya waday ang'angonda ta alan di nun'awotwot,*
ya ta"on un nan mangakaw hinan mahdom ya alanda nan abalinandan alan ya anggay.
- 10 Mu Ha"in ya pa"io' an amin ad Edom ta ay nabladan an mi'id di ipo"oyan nan tatagu, at mun'atoyday imbabaluyda, ya i'ibbada, ya heneggonda, at mi'id di ma'angang ay dida.
- 11 Mu ipapto"u nan i'ibbada nguhu ya nan nun'abalun binabai.”

12 Ya inalin goh Apo Dios di, “Nan mi'id di baholda ya milagatdan mamolta, at inyal'allanan da'yun numbahol. Hiyanan mahapul an mamolta ayu. 13 Ti Ha"in an Dios ya makulug an pa"io' an amin ad Edom an ta"on un ad Bozrah†‡ an ongol an babluy ta mumbalin hi nidugah an atata'ot ta pihulon di tatagu, ya numbalinondah pangidutdah udum. At henen apa"ianda ya minaynayun hi enggana.”

14 Ya ha"in an hi Jeremiah ya dengngol'un inalin Apo Dios di,

* **49:9** Hay ugalin nan mumpugah ya ang'angonday uduman greyp, unu olibo, unu paguy hinan payaw ta alan nan nun'awotwot ti hiyah ne inyuldin Apo Dios hi atonda (Lev. 19:9-10; 23:22; Deut. 24:19-22). † **49:13** Nob'on ad Bozrah an nibaag hinan Jer. 48:24 ti hiyah ne Bozrah ad Moab, ya hiyah tey Bozrah ad Edom. Ya mid mapto' ya heten Bozrah di kapitulyud Edom hidin amatagun Jeremiah (ti wada goh di ohan kapitulyuda an ad Sela). ‡ **49:13** Heten hapit hinan Hudyu ya umat hinan hapitda an *mumpugah* (verse 9), at munhanul hi Apo Dios.

“Hennag'uh nan abablubabluy di umuy
 mangipa'innilah nan tatagu
 ta mundadaanda ta ma'ohhadan mangubat
 ay da'yun i'Edom.

15 Ya pumbalino' nan babluyyuh manghan di
 abalinana
 ta pihulon di tataguh udum an babluy.

16 At dumalat nan pumpahiyaanyu ya hay pun-
 nomnomyu ya ta'tan da'yuh nan tataguh
 udum an babluy.

Manu ti nahamad an daplah di num-
 babluyanyu an wadah nan ata'nang an
 duntug,
 at umat hinan ata'nang di numbabluyan di
 agila.§

Mu ipa'ampa' da'yu damdama.

17 At nidugah ahan di amoltaanyun i'Edom,
 at nan maluh an mannig hinan numbali-
 nan di babluyyu ya manongngo'dah
 ta'otda.

18 Ti umat hi napa"ian ad Sodom, ya ad Gomor-
 rah,* ya nan nun'eheggon an babluy,†
 at mi'id mahkay an adi mababluyan.

19 At nomnomyu an ipalayaw da'yun i'Edom,

§ 49:16 Ad Petra ya ad Sela di duwan babluy ad Edom, ya hay ibalinandan duwa ya *batu*. Ya hidid Petra ya inyamman nan holag Edom nan numbino'ob'on an uddu' ya liyang hinan ata'nang ahan an daplah ta ihinandah di (Obad. 1:3-4). * 49:18 Gen. 19:1-29.

† 49:18 Didana ad Admah ya ad Zeboiim (Deut. 29:23).

- at umat hi aton di layon an nalpuh nan
 ma'inayiw an wah nan pingit di Wang-
 wang an Jordan an munti'id an umuy
 hinan pahtu
 an nonong ya nabannuhu', ya numpudugna
 nan kalnilu.
 Mu Ha'in ya anggay di mabalin an man-
 gat ete
 ti mi'id di mabalin hi mangipalayaw ay Ha'in
 unu mangipawah nan pohdo' an ma'at.
- 20 At donglonyu nan ninomnom'un Dios an ma'at
 ay da'yun i'Edom an numpunhitud Teman:
 Nidugah di amoltaanyu,
 at ta'on un nan ung'ungungngan imba-
 baluyyu ya miyuydah udum an babluy.
- 21 At hitun apa"ian nan babluyyud Edom ya
 ma"adngol an paddungnay umalyog tun
 luta,
 ya ta'on un nan kilan di tatagu ya mad-
 ngol hi engganah nan Mumbolah an
 Baybay.‡
- 22 Ti nan buhulyu§ ya umatdah nan muntadya-
 pan an agila
 an himbumagga ya immalida, ya
 lini'ubdad Bozrah.
 Ya eden algaw ya nan titindalud Edom ya
 nidugah an mid poto' di punnomnomanda,
 at umatdah nan babain nadatngan di
 puntungawana.”

‡ 49:21 Unu Red Sea. § 49:22 Mid mapto' ya duway ituduna:
 (1) nan buhulda an da Nebuchadnezzar an iBabylon, ya (2) nan
 Arabo an nalpud Nabatea an nangabak ay didah din 550 B.C.

Hay Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at ad Damascus

(Isa. 17:1-3; Am. 1:3-5; Zech. 9:1)

23 Hiyah te goh di inalin Apo Dios ay ha'in hi ma'at ad Damascus.* An inalinay,

“Nan tatagud Hamath ya ad Arpad ya mawaday nidugah hi ta'otdah pangngolandah apa"ian nan babluyda, at nidugah an mi'id di lenggopda an umat hinan baybay hi un way puo'.

24 Ya ayda na'alenganga an nonongan limmayawda, ya nidugah di numanomnomanda an umatdah nan babain nadatngan di puntungawana.

25 At nan nundongol an babluy ad Damascus an do'ol di pun'am'amlongan di tatagu ya minganuy mahkay,

26 at adi madnoy ya mun'a'atoy nan ungunan titindaluh nan kalata.

27 Ya hay ato' goh ya gohbo' nan allup ad Damascus, at bumi'ah ya genhobna nan palasyun nan Alin hi Ben-Hadad.”

Hay Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at hi ad Kedar ya ad Hazor†

* **49:23** Hiyay kapitulyudad Syria (unu ad Aram). † **49:27** Hiyany duwan babluy ad Arabia.

28 Umat hituy inalin Apo Dios ay ha'in hi ma'at ad Kedar ya ad Hazor‡ an umuy gubaton nan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar:§

“Ha'in an hi Apo Dios ya alyo' ay Nebuchadnezzar di,

Umuy ayu ta gubatonyu nan iKedar ya nan numpunhituh appit hi buhu'an di algaw.

29 Ya nun'alayuy tuldada, ya kalniluda, ya kamiluda, ya an amin nan gina'uda, ya nun'it'u'yun alyonyuy, Na'uyday pumatoy!”

30 At inalin Apo Dios di,

“Lumayaw ayun iHazor ta umuy ayuh nan liyang ta mun'ipo"oy ayu ti nundadaan man nan alid Babylon an man-gubat ay da'yu!

31 Ti inali' ay hiyay,

Umuyyu gubaton nan tatagun pundedenlanday unda maphomaphod hi enggana!

Umuy ayu, at mi'id di allupna,* ya mi'id di henegondah bumadang ay dida!

32 Ya nun'alayuy kamiluda ya nan do'ol an animalda,

‡ 49:28 Nob'on ad Hazor an wah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw hinan Lobong an Galilee (Josh. 11:1). § 49:28 Ginubat da Nebuchadnezzar didah din 599-598 B.C. * 49:31 Nan numbino'ob'on an tribon numpunhituh nan mapulun ad Arabia ya mid ah siudadada ti unda nuntulda ya anggay, ya gunda muntolman an lumane'le'od.

at lumayawdan nunhituh nan
abablubabluy hitun luta.

Ti inyabulut'un do'ol di umalin mamalpaligat
ay dida.

³³ At mumbalin ad Hazor hi mapulun
ta ihinan nan animal hi inalahan an
umat hinan ma'alih jakal.”

Hay Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at ad Elam†

³⁴ Ya umat goh hituy inalin Apo Dios ay ha"in
an hi Jeremiah hi ma'at hi ad Elam hidin hopap di
nun'alian Zedekiah‡ hi ad Judah:

³⁵ Hiya an nidugah di abalinanan Dios ya inalinay,
“Patayo' nan nun'ala'eng an pumana
an nangidat hi nidugah an abalanan nan
tatagud Elam.§

³⁶ Ti ipa'ali' nan buhuldan malpuh nan nun-
lene'woh an babluy ta mun'iwa'atda nan
i'Elam

hi an amin an babluy hitun luta

³⁷ ti pumpatoy nan buhulda dida
an dumalat nan nidugah an bohol'un
dida.

³⁸ At ipapatoy'u nan alida ya nan u'upihyalda,
ya Ha"in di mihukat hi mun'ap'apu ta
pumpatoy'u dida.

† **49:33** Heten nasyon ya wah nan aduntuduntug hi appit hi Wangwang an Tigris hi buhu'an di algaw an nedelloh ad Babylon. Hay kapitulyun nan i'Elam ya ad Susa, ya numbino'ob'on an triboy numpunhituh di. Ya hiyay hakup di nasyon ad Iran ad ugwan an gutud. ‡ **49:34** Hay nun'alianad Judah ya hidin 597-586 B.C., at 597 B.C. di tawon hidin nangipa'innilan Apo Dios ay Jeremiah eten ulgud. § **49:35** Nan titindalud Elam ya nundongoldan pimmana (Isa. 22:6).

39 Mu udum di algaw
ya paphodo' goh damdamah nen babluy
ad Elam.”

50

*Hay Impa'innilan Apo Dios hi Ma'at ad Babylon
(Isa. 13:1—14:23; 21:1-10)*

¹ Ya ni'hapit goh hi Apo Dios ay ha"in an hi
Jeremiah ta impa'innilanay ma'at hi ad Babylon.*

² An inalinay,

“Pun'ipa'innilam hinan abablubabluy ta
innilaon di tatagu an nan babluy ad
Babylon ya ma'abak,
at mun'apa"i nan bululda an hi Bel an Mar-
duk[†] di ohah ngadana.

Ya mun'apa"ida goh nan udum an abu-
lubulul[‡] hidi an inyamman nan tatagu.

³ Ya nan umalin mangubat hinan iBabylon ya
malpudah appit hi iggid hi un hagangon di
buhu'an di algaw,[§]
at pumbalinondah mapulun ti
ma"appa"ih pangatda.

* **50:1** Hay tawon hidin himmapitan Apo Dios ay Jeremiah ya hidin 593 B.C. † **50:2** Hay nipaddungan ten na'abbagbagtun bulul di iBabylon ya nan Ba'al an dios di iCanaan. Ya hay pohdon nan ngadana an Bel an ibaga ya *apu*. Ya hiyay bulul an mangidat anuh pi'taguan di tatagu, ya hiya goh anuy manalimun hinan udan, ya ilat, ya idul, ya namamah nan apuy. ‡ **50:2** Nan immannung an nibalin di *abulubulul* hitu ya *nan do'ol an ta"in umat hinan numbino'ob'on an ta"in di gandeng*. At mattig an bohohon Apo Dios ahan nan bubulul. § **50:3** Hay nangabak hinan Pumpapto'an di iBabylon ya nan titindalun di Pumpapto'an di iPersia an na'at hidin October 29, 539 B.C. (bahaom nan footnote di Dan. 5:31).

Ya nan tatagun adi mi'yatoy an ta'on un nan
 animalda ya taynandah den babluy,
 at minganuy.

⁴ Ya hitun a'atan hana* ya nan i'Israel ya iJudah
 ya kumiladah puntutuyuanda
 ti mabalin mahkay an mumpumbang-
 gaddah nan numbabluyanda
 ta Ha"in an Dios di dayawonda,

⁵ ya hanhanandah un hay owon an umuy ad Zion.
 At hay umalianda ya middumda mahkay
 ay Ha"in,
 ya itulagdan ipa'annungda nan punhahapi-
 tanmi ta adi ma'aliwan.

⁶ Da'yun tatagu' ya umat ayuh nan na'utaw an
 kalnilun tinaynan nan mumpahtul,
 at immuy ayu limmane'le'od hinan adun-
 tuduntug ya dudunduntug,†
 at inaliwanyu nan nahamad an pun'eblayan.

⁷ At hiyanan nan buhul an mangah'up ay da'yu ya
 adi tuma'ot an mamatoy ay da'yu
 ti inilada an din'uga' an Dios an alpuwan
 di mahapulyu ya nangiyokodan din
 o'ommodityu.

⁸ At himbumagga ya taynanyuh nen babluy ad
 Babylon
 ta umat ayuh nan buta'al an gandeng
 an mamahhun an umuy ta ipanguluna
 nan i'ibbana!

* **50:4** Ma'at hinan te"an di Hinlibuy Tawon. † **50:6** Hanay lugal
 hi nundayawan nan Hudyuh nan bubululda (Jer. 2:20).

- 9 Ti honogo' di do'ol ahan an titindalun malpuh
 nan abablubabluy hi appit hi iggid hi un
 hagamgon di buhu'an di algaw
 ta gubatondad Babylon ta abakonda.
 Dida ya nun'ala'engdan pumana an mi'id di
 mihallah nan ipanada.
- 10 Ya inabakda ay nan iBabylon ya nun'aladan
 amin nan pohdondan alan.
 Ha"in an hi Apo Dios di nanapit ene.”
- 11 Ya inalin goh Apo Dios hinan iBabylon di,
 “Da'yu ya nidugah di amlongyuh din
 nama"ianyuh nan babluy'u
 an inyal'allanay umamlonganyu ya un nan
 bakan mun'elek
 ya nan mumpinnaytu' an bulug an
 kabayu.
- 12 Mu nan babluyyud Babylon an paddungnay hi
 inayu ya mapa"i damdama
 ta mumbalin hi mi'id di hulbina an umi-
 pabain.
 Ya mumbalin hi mapulun ta adi mahkay
 mababluyan.
- 13 Ti dumalat nan bungot'un Dios ya pa"io'
 nongkay ad Babylon ta mi'id di munhituh
 di,
 at an aminday maluh ya umogyatdah
 ta'otdah pannigandah nan ma'at.
- 14 At da'yun mangubat hi ad Babylon ya
 mundadaan ayuh nan nunlene'woh hidi ta
 pumpanayu nan iBabylon

- ti ongol di numbaholandan Ha"in an Dios.
- 15 Ya nun'it'u'yun mangubat ay dida ta tuma'otda ya numpa'ampada,
ya numpa"iyu nan allupda ya nan pung-guwalyaanda.
At Ha"in an Dios ya ato' hinan iBabylon din ina'inatdah din udum an babluy ta ibal-loh'u.
- 16 At pogpogonyu mahkay nan mumpunhabal unu mumpumboto' hi ad Babylon,
ya honogonyu nan tatagun nalpuh udum an babluy an niyalih na ta mumpanga'anamutdah babluyda ta adi pi'patoy nan umalin gumubat.”
- 17 Ya inalin goh Apo Dios di,
“Da'yun i'Israel ya umat ayuh nan kalnilun numpudug di layon,
at nun'iwa'at ayu.
An hay nahhun hi paddungnay nangan ay da'yu ya nan alid Assyria‡
ya un da'yu mahkay iyangunuh ay Neb-uchadnezzar an alid Babylon an paddungnay nungag'alnay tungalyu ta nun'agimu'.§
- 18 At hiyanan Ha"in an nidugah di abalinanan Dios an dayawonyun holag Israel ya minolta' nan alid Assyria,*

‡ 50:17 Na'at hidin 722-721 B.C. § 50:17 Na'at hidin 586 B.C.

* 50:18 Na'abak ad Nineveh an kapitulyud Assyria hidin 612 B.C., ya na'abak goh nan Pumpapto'an nan i'Assyria hidin 609 B.C. hidin nangabakan nan iMedia ya iBabylon ay dida.

- ya umat goh an moltao' nan alid Babylon.
- 19 Mu da'yun holag Israel ya pumbanggado' da'yuh nan babluyyu tuwali,[†]
 at nan tummol an ma'an hi ad Carmel ya
 ad Bashan di pangngalanyuh tanudyu,
 ya ta"on un nan ma'an hinan madinuntug hi
 ad Ephraim ya hi ad Gilead.
- 20 Ya heden a'atana ya da'yun tuttulun i'Israel ya
 iJudah an imbaliw'u
 ya aliwa' di numbaholanyu.”
- 21 Ya inalin goh Apo Dios hinan buhul di iBabylon
 di,
 “Gubatonyud Merathaim‡ ya ad Pekod§
 ta pumpudugyu ya numpatoyyu nan
 tataguh di ta ma'aminda,
 at tigonyu ta adiyu ibahhaw hatun inali' ay
 da'yu.
- 22 At madngol di munggugubat ya nan gun
 apa"ian ad Babylon
- 23 an ta"on un didan iBabylon ya paddungnay
 unda mattilyu an napa"ih nan
 abablubabluy hitun luta.
 Mu ad ugwan ya diday na"appa"i ahan,
 at manoh'aday tataguh nan abablubabluy hi
 numbalinan ad Babylon.
- 24 Ti da'yun iBabylon ya inangita' an Dios,
 mu agguyyu inilan paddungnay binitu'
 da'yu.

[†] 50:19 Ma'at hinan te"an di Hinlibuy Tawon. [‡] 50:21 Hay pohdonan ibaga ya *numpidwadan nan'ug ay Apo Dios.* [§] 50:21 Hay pohdonan ibaga ya *minoltan da'min Apo Dios.*

- 25 At inukat'u nan almas'uh nan nangitalepna',
ya impattig'uy bungot'un da'yun iBabylon.
At Ha"in an nidugah di abalinanan Dios ya
pumpatoy'u da'yu.
- 26 At da'yun malpuh nan niyadagwin babluy an
buhul nan iBabylon ya umali ayu ta gu-
batonyu dida!
Ya pumpa"iyu nan alangda ya an aminda
ta mi'id di ma'angang ay didah matagu!
- 27 Ya ta"on un nan titindaluda ya pi'patoyyu
ti nadatngan di amoltaanda.
- 28 At nan lumayaw an malpud Babylon an umuy
ad Jerusalem ya ulgudonday ma'at
an alyonday nidugah di nangiballohan
nan Dios tu'un holag Israel hinan inat-
dah nan Timpluna.”
- 29 Ya inalin goh Apo Dios di,
“Da'yun nala'eng an pumana ya umuyyu
li'ubon ad Babylon ta mi'id di lumayaw
ay dida,
ya atonyun dida din umat hidin ina'inatdah
nan udum an babluy.
Ti nidugah an nginohoya' an Dios an
me'gonan an dayawon nan holag Is-
rael!”
- 30 Ya inalin goh Apo Dios di,
“Da'yun iBabylon ya mun'a'atoydan amin
nan titindaluyu
an ta"on un nan ungunan titindalu ya
mun'atoydah nan kalata.

- 31 At da'yun iBabylon an mumpumpahiya ya nadtangan mahkay di pummoltaa' ay da'yu.
- 32 At ta'on un ayu mumpahiya ya mapatoy ayu damdama,
ya mi'id di bumadang ay da'yu.
At hay ato' ya gohbo' nan babluy ad Babylon ta mi'yoghobdan amin nan wah nan nune'woh."
- 33 Ya inalin goh Apo Dios di,
"Da'yun iBabylon ya gunyu pinaligligat nan i'Israel ya iJudah,
ya an amin ayun namalud ay dida ya hinamadyu didan ginuwalyaan
an agguyyu pina'anamut dida.
- 34 Mu Ha'in an nidugah di abalinanan Dios ya mabi'aha' an mamaliw ay dida,
at Ha'in di mangihapit ay dida ta way atondan umanamut hi babluyda ta wan lumenggopda mahkay.
Mu da'yun iBabylon ya mi'id di alenggopanyu.
- 35 At alyo' ay da'yun iBabylon an Ha'in di mangubat ay da'yu,
ya nan u'upihyalyu,
ya nan nun'ala'eng an muntugun ay da'yu.
- 36 At mipapatoyda nan mumpunlayah an propetayu ta ipattigan di layahda,
ya nidugah di ta'ot nan titindaluyu ti pumatoyda dida.
- 37 Ya mipapatoyda goh nan kabayun itakayanyun umuy mi'gubat,

ya nan kalesan iluganan di titindalu ya
mun'apa"ida.

Ya ta"on un nan tinangdananyun titindalun
nalpuh udum an babluy ya mipapatoyda
goh

ti awniat mid ologdan umatdah binabai.

Ya nun'alan di buhulyu nan nun'abalul an
gina'uyu.

38 Ya mami'id goh di danum hi babluyyu
ti napnuh ten babluy hi bulul ta numbali-
nonda nan tataguh ay nawe'we'.

39 At hay pumbalanan ten babluy ya awniat punhi-
tuwan di tu'u'an ya hayinas an nan animal
hinan inalahan
ti adi mahkay mabalin hi pumbabluyan
di tataguh enggana.

40 At umat hinan inat'un nama"i'd Sodom, ya ad
Gomorra,^{*}
ya nan nun'eheggon an babluy hidi.†
At mi'id nongkay di munhituh taguh di.

41 At donglonyu an umaliday do'ol ahan an tin-
dalun malpuh iggid hi un hagangon di
buhu'an di algaw
ti do'olday a'ali an numpundadaan an
umalin gumubat.

42 At numpun'odondah pana ya gayang,
ya mun'abungotda an mi'id di homo'da.

* **50:40** Gen. 19:1-29. † **50:40** Hanan babluy ya ad Admah ya
ad Zeboiim (Deut. 29:23).

Ya hay gangoh nan gun umalin numpungk-
abayu ya umat hi gangoh di dalluyun hinan
baybay.

At napanuh di inatdan numpundadaan
an gumubat ay da'yun iBabylon.

43 At hidin dengngol nan alid Babylon nan in-
alidan ma'at ay dida ya limmungtuy hi
ta'otna,

at nonong ya un umat hinan babain ma-
gadyuh muntungaw.

44 At nomnomonyu an himbumaggay a'ubahanyu
an umat hinan aton di layon hinan pahtu
an nonong ya nabannuhu',

ya numpudugna nan kalnilu.

Mu Ha'in ya anggay di mabalin hi man-
gat hina

ti mi'id di mabalin hi mangipapto' ay Ha'in
unu mangipadinong hinan pohdo' an
ma'at.

45 At donglonyun iBabylon nan ninomnom'un
Dios an aton ay da'yu:

At ta'on hi un nan ungunga ti awniat
punlapdu' nan buhulda dida ta iyuyda
didah nan udum an babluy

ti pompa"i' nan babluyda.

46 Ya hitun a'abakanyun iBabylon ya ma"adngol,
at paddungnay umalyog tun luta.

Ya ta"on un nan kilan di tatagu ya ma"adngol
hinan abablubabluy.”

51

1 Ya inalin goh Apo Dios di,

“Immannung an ipa'ali' han umat hi puo'

ta pa"ionad Babylon ya pumpatoyna nan tataguh di.

² Ti honogo' di mangubat hinan iBabylon
 an malpudah udum an babluy* ta
 li'ubonda dida,
 ya himbumagga ya numpatoyda dida ta
 umatdah nan dugi an itayap di dibdib.

³ At mi'id di atondan mangidadaan hi panada
 unu mangilubung hinan gumo' an lubung
 di mi'gubat.

Ya pumpatoydan amin nan tindaluda
 an mi'id di ang'angngondan ta'on un nan
 ungunan linala'i.

⁴ At mun'atoydah nan kalatad Babylon

⁵ ti Ha"in an nidugah di abalinanan Dios ya ag-
 guy'u ingnganuy nan i'Israel ya iJudah
 an ta'on hi un ongol di numbaholandan
 Ha"in
 an Me'gonan an Dios an dayawonda.

⁶ At lumayaw ayun bo'on iBabylon ta taynanyud
 Babylon!

At adi ayu middum an matoy hinan pum-
 moltaa' ay didah nan baholda

ti nadatngan di pangiballoha' an Dios hinan
 ina'inatda.

⁷ Hay aat ad Babylon hidin hopapna ya umat
 hinan nabalitu'an an bahu
 an napnuh nan bumutong an nipaddun-
 gan di bungot'u an Dios.

At binutongnan amin din tataguh tun luta ta
 paddungnay un nun'a'utaw di nomnomda.

* **51:2** Nan iMedia ya iPersia (verse 11).

- 8 Mu ad ugwan ya makulug an mapa"i,
at hiyanan kilaanyuh nen babluy.
Ya inummal ayuh lana ta olom ya ma'agahan
nan hugatda ta pumhodda.”
- 9 Mu alyon nan iBabylon di,
“Impadahmin inagahan din hugatda, mu
adi mabalin.
At inayunyu an alyon hinan i'ibbayuy,
Ma ayuat ta un tu'u mumbangngad hi-
nan numpumbabluyan tu'u
ti nadatngan mahkay nan nidugah an
amoltaanda
an gulat ta mattig at dimmatong ad dayay
aat di moltada!”
- 10 Ya alyon nan iJudah di,
“At iballoh Apo Dios nan inat nan iBabyl-
lon ay ditu'u!
At ma ayu ta umuy tu'u ipa'innilad Jerusalem
di nangat Apo Dios hi ad Babylon!”
- 11 Ya impabungota' an Dios hinan iBabylon,
at hiyanan inali' hinan iMedia di,
“Punhaityuy tadam di panayu,
ya indadaanyuy hapiawyu ta iballohyu
din nama"iandah nan Timplu!
- 12 Ya inta'nangyu nan bantilayu ta gubatonyu nan
iBabylon,
ya udmanyu nan titindalun
mungguwalyah nan nunlene'woh hi
ad Babylon.
Ti ninomnom'u nongkay an pa"ion ad Baby-
lon,

- at mi'id di mabalin hi mangipadinong ay
Ha"n.
- 13 Da'yun iBabylon an lene'woh di wangwang[†]
ya immadangyan ayuh nan nun'abalul
an gina'u,
mu nadatngan mahkay di apogpoganyu.
- 14 Ti Ha"n an Dios an nidugah di abalinana ya
ninomnom'un honogon hinan babluyyuy
do'ol ahan an titindalun mi'gubat ay
da'yu.
At mapnudah nan babluyyu ta ay payaw an
mapnuh dudun an miho'nap,
at daden buhul ya pun'it'u'day
pangabakandan da'yu.”
- 15 At ha"n an hi Jeremiah ya ikanta' an alyo' di,
“Hi Apo Dios ya limmuna tun luta ya ad
daya
an dumalat di abalinana ya la'engna.
- 16 Ya impa'idulna ay ya mungkakaludukud ad
daya,
ya ipatulunay bunut hi ad daya.
Ya awni ya impa'alina'ng ilat, ya udan, ya puo'
an malpuh nan nangiyamungana.
- 17 At hiyatuy mangipattig an hay tagu ya mi'id di
inilada
an adida umat hinan anala'eng Apo Dios.
At nan mun'ammah nabalitu'an an bulul ya
mabainanda
ti hanan gunda iyamma ya mi'id di
yahyah ya abalinanda.

[†] **51:13** Unu nan Wangwang an Euphrates. Ya wada goh hidid
Babylon nan do'ol an ala' an ipa'wan di danum an umuy hinan
abablubabluy.

- 18 At mi'id ahan di hulbida ti unda bulul ya
anggay.
Ti unda hay ma'ab'abatlan hinan adat-
ngan di amoltaanda ti ma'ubahda.
- 19 Mu hi Apo Dios an Dios tu'un holag Israel ya adi
umat hina
ti Hiyay nunlumun amin an ta"on un nan
pento'nah tataguna.
Ya hay ngadana ya Nidugah di Abalinanan
Dios.”
- 20 Ya inalin goh Apo Dios di,
“Manu ti da'yun iBabylon ya nipaddung
ayuh *mattilyu*
an numpa"i[‡] hinan do'ol an babluy ya
pumpapto'an.
- 21 Ya da'yuy dumalat hi nangubaha' hinan do'ol an
titindalu,
ya kabayu,
ya kalesa,
ya nan numpuntakay.
- 22 Ya da'yu goh di dumalat hi numpamataya'
hinan ungunan binabai ya linala'i,
ya ta"on un nan ung'ungungnga ya
mina'ma'ilog.
- 23 Ya da'yuy dumalat hi namataya' hinan do'ol an
kalnilu ya nan mumpumpahtul,
ya mumpumpayaw ya nan pun'aladun
baka,
ya ta"on un nan gogobelnadol ya nan
u'upihyalda.

‡ 51:20 Heten hapit hinan Hudyu ya umat hinan hapitda an
mattilyu, at munhanul hi Apo Dios.

- 24 Mu ad ugwan ya tigonyu goh damdaman ibal-
loh'u ay da'yun amin
an numpunhitud Babylon nan
ina'inityun nun'appuhih ad
Jerusalem.
- 25 Ya alyo' goh an Dios ay da'yun iBabylon an
Ha"i di mangubat ay da'yu
an ta'on hi un ayu mipaddung hinan
ata'nang an duntug an ongol di abali-
nana
ti da'yuy nama"ih nan do'ol an babluy hitun
luta.
Mu ad ugwan ya paddungnay ituldun'u
da'yuh nan daplah ta damunah dumat-
nganyuh puuna,
ya numbalin ayuh nan na'upun an batu.
- 26 Ya minganuy di babluyyuh enggana,
at ta'on un ah batuh nan awadanyu ya
adi mabalin hi miyammah pognad unu
tu'ud.
- 27 At amungonyuy do'ol ahan hi kabayu ta umat-
dah nan muntadyapan an dudun,
ya inta'nangyuy bantilayun umuy
mi'gubat.
Ya impagangohyuy talampet hinan
abablubabluy
ta ayaganyu nan titindalu an i'Ararat,§ ya
iMinni,* ya i'Ashkenaz,†

§ 51:27 Unu ad Turkey. * 51:27 Unu ad Armenia. † 51:27
Unu ad Russia hi awadan nan ma'alih Scythians (bahaom nan
footnote di Col. 3:11 ta innilaom di aat ten tribo).

ya pento'yuy mangipangpangulun dida.

28 Ti nundadaanda nan a'alid Media,
ya nan gobelnadolda,
ya nan u'upihyaldah an amin an babluy hidi
an mi'gubat.

29 Ya umalyog tun luta
ti Ha"in an Dios ya adi mibahhaw an
pumbalino' ad Babylon hi mapulun
ta mi'id di mabalin hi munhituh di.

30 At nan titindalud Babylon ya duminongdan
umuy mi'gubat ti *mami'id di tulidda*,
at nonong ya dimminongdah nan
babluyda an nahamad di allupna
an numbalindah ay binabain‡ nangintata'ot.
Ya wan nan buhulda ya pumputungday
da'ig di pantaw di allupda,
ya nunggohobday a'abung ad Babylon.

31 Ya mahinhinukatday umuy mangipa'innilah
nan alid Babylon
an henggop mahkay di buhul di
babluyda.

32 Ya ta"on un hinan pungguwalyaan hinan wang-
wang an bumad'angan
ya nan buhul di nihukat hi nungguwalya.
Ya genhobda goh nan ipo"oyan di lumayaw,
at nonong ya ayda na'alenganga nan
titindalud Babylon hi ta'otda.

33 At Ha"in an nidugah di abalinanan Dios ya alyo'

‡ 51:30 Heten hapit hinan Hudyu ya umat hinan nalammung an hapitda an *mami'id di tulidda*, at munhanul hi Apo Dios.

an adi madnoy ya ma'at dateh nan iBabylon,
 at umat hinan aton di mangidadaan hi
 pun'elekan di atondan dida
 an pundotalonda ya hinodhodda ti na-
 datngan mahkay di abto'anda.”

34 Ha"in an hi Jeremiah ya inali' di,
 “Nan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar
 ya umat hinan buwaya di nangatnad
 Jerusalem an paddungnay inana dida.
 Ti an amin nan penhodna ya innalna,
 ya intapalnay udum.”

35 At alyon nan iJerusalem di,
 “Nan nidugah an nangat nan iBabylon ay
 da'mi
 ya olom ni' ya miballoh kogoh ay dida
 ta bayadandan amin nan pinatoyda!”

36 Ya inalin Apo Dios hinan iJerusalem di,
 “Ha"in an Dios ya baliwa' da'yun tatagu'
 ta nan inatdan da'yu ya iballoh'uh nan iBabylon.
 At putto' nan wangwang,
 ya minagana' nan obob hinan babluyda.

37 At mumbalin ad Babylon hi nipu"ul an lugit
 ta ammunada nan animal hi umuy hi
 munhituh di.
 At mumbalin hi atata'ot ya mapihul

38 ti nan iBabylon ya umatdah nan layon
 an munheeldah panganandah nan pina-
 toyda.

- 39 Ya gapuh nan ina'inatdah nan tatagu ya ibal-
 loh'un dida
 ta paddungnay ipa'inuma' didah
 ma'inum.
 At ma'abbutongda ta umaningalda ya unda
 molo' hi enggana
 an adida mahkay bumangon.
- 40 At umatdah nan imbabaluy di kalnilu unu
 gandeng
 an iyuy'u didah nan pumpaltian.
- 41 At umat hinay aat di iBabylon
 an ta'on hi un ene'gonan nan tataguh
 nan abablubabluy.
 At nonong ya manoh'aday tataguh tun lutah
 a'abakanda.
- 42 Ti umuyday buhul an ay dalluyun an malpuh
 nan baybay,
 at pa"iondah den babluy.
- 43 At an aminda nan babluy hidi ya mumbalindah
 mapulun,
 at mi'id di taguh umuy munhituh di,
 ya mi'id di mange'wa.
- 44 Ya mapa"i nan allupdah di. §
 Ya an amin din innal nan iBabylon hinan
 udum an babluy an ene'nongdan Bel*

§ 51:44 Waday duwan allup an nunlene'woh ad Babylon. Nan allup hi luwal ya himpulu ta duwan umpiy inambilogna, ya nan allup hi unig ya duwampulu ta ohan umpiy inambilogna. Ya waday ala' hi numbattanan daten duwan allup, ya hay inambilog ten ala' ya duwampulu ta tuluy umpi. Mu ta'on un nidugah mu mapa"i anu damdama. * 51:44 Bahaom nan footnote di Jer. 50:2 ta innilaom di aat ten bulul.

an bululda
 ya ala' ta ipabangngad'uh nan nangngalanda,
 ya ubaho' di denol di tatagun Bel ta adida
 mahkay dayawon.

45 At da'yun tatagu' ya makak ayuh nad Babylon
 ta adi ayu milagat hi pama"ia' enen
 babluy an gapuh bungot'u!

46 At adi ayu numanomnom,
 ya adi ayu tuma'ot hinan donglodon-
 glonyuh atawotawon an waday uma-
 lin gumubat.
 At munggugubatdad Babylon di a'ali.

47 Ti makulug an madatngan di pummoltaa' eten
 babluy
 ta mipattig an mi'id di abalanan nan bul-
 ulda.
 Ti mun'a'atoydan amin nan nunhituh di,
 at nidugah di ipa'ampaan ad Babylon.

48 At an amin nan wad daya ya nan wah tun luta
 ya umamlongda
 ti wadaday umalin titindalun malpuh ap-
 pit hi iggid hi un hagangon di buhu'an
 di algaw
 ta pa"iondad Babylon.

49 Manu ay hi mahapul an ma'abakda nan iBabylon
 ti diday numpamatoy hinan i'Israel,
 ya ta"on un nan tataguh udum an babluy.

50 At da'yun tatagu' an nelwang hi atoy ya
 lumayaw ayu

ta adiyu palpaliwan ta taynanyud Baby-
 lon!
 At ta'on hi un niyadagwin babluy di
 awadanyu ya mundenol ayun Ha'in an
 Dios
 ta nomnomonyud Jerusalem an
 babluyyu.”

51 Ya alyon nan iBabylon di,
 “Nidugah di nababainanmi ti gun da'mi
 pinadngopadngolan
 ti henggap di tatagun nalpuh udum an
 babluy nan mipawah nan Timplun Apo
 Dios.”†

52 Mu alyon Apo Dios di,
 “Magadyuh mahkay an madatngan nan
 pummoltaa' hinan iBabylon
 ta mipattig an mi'id di abalanan nan bululda.
 Ti mun'ahugatanda nan tataguh nan
 abablubabluy ad Babylon,
 at madngol di kilada.

53 Ya ta'on hi un dimmatong ad daya nan allup ad
 Babylon
 ya pa"ion damdama nan titindalun hon-
 ogo' hidi.

54 Ti undan adiyu donglon nan ahikikilan iBaby-
 lon
 an dumalat hi pumpama"ian nan buhul
 hinan babluyda?

55 Pa"io' nan babluyda ta way atondan duminong!

† **51:51** Na'at hidin 586 B.C. hidin nanggopan nan iBabylon hinan Timplun Apo Dios.

Ya hay gehom nan umalin buhulda
ya mipaddung hinan gongaa di dal-
luyun.

56 Ti daten umalin mangubat hi ad Babylon ya
ibaludda nan titindaluda,
ya numpa"ida nan almasda.

Ti Ha"in nan Dios an mangiballoh hinan
nun'appuhin inatda,
ya nidugah di pangat'un dida.

57 An paddungnay butngo' nan u'upihyalda,
ya nan nun'anomnoman an tatagu,
ya nan gobelnadolda,
ya an amin nan titindaluda an ta"on un
nan a'ap'apuda.

At inayundan mun'olo' hi enggana an adida
mahkay bumangbangon.”

58 Ya inalinh goh nan nidugah di abalinanan Dios
di,

“Nan ma'ugtul an allup ad Babylon‡ ya
nan pantaw di allupda§ ya mun'atu" in
ta mi'papaddungdah nan luta ti
mun'oghobda.

At mumbalin hi dapul nan tinamu-
tamuan di do'ol an tatagun nalpuh
numbino'ob'on an babluy.”

*Hay Nangipadonan Jeremiah hi Tudo' hinan
Holag Israel an Wad Babylon*

‡ 51:58 Bahaom nan footnote di Jer. 51:44 ta innilaom di aat nan
ama'ugtulna. § 51:58 Nan nundongol an pantaw di allupda an
ma'alih Pantaw Ishtar ya hi'itangan napat di umpiy inata'nangna.

59 Hidin miyapat hi tawon* hi nun'alian Zedekiah hi ad Judah ya ni'yuy ay hiyad Babylon† nan upihyalnan‡ hi Seraiah§ an hina' Neriah an ap'apun Mahseiah. At ha"in an hi Jeremiah ya impadon'u ay Seraiah nan tudo"u an mipa'innilah nan i'ibban iJerusalem an wadad Babylon. 60 At hay intudo"u ya nan umipata'ot an ma'at hi ad Babylon hi udum di algaw.* 61 At inali' ay Seraiah di, “Wa ay ta dumatong ayud Babylon ya tigom ta ibaham an amin nan nitudo'. 62 At wa ay ta inda'puhmu ya nunluwalu'a ta alyom di, He"a Apo Dios di nangalih mapa"ih ten babluy ta mi'id di munhituh tuh tagu unu animal. At minganuy hi enggana. 63 Ya nalpah ay an imbaham hinan tatagu ya inli'upmuh ten nitud'anah nan batu, ya inawidmuh nan Wangwang an Euphrates. 64 Ya inalim di, Umat hinay ma'at hitud Babylon. Ti matoydan amin nan tataguh tu, at adi mahkay mabalin hi mibangon goh.”

Hiyah ne angunuh hi hinapit'un hi Jeremiah.†

52

* 51:59 Unu hidin 593 B.C. † 51:59 Anaad ta niyuy ad Babylon? Bahaom nan footnote di Jer. 27:3. ‡ 51:59 Hay immannung an tamuna ya hiyay mannig hi pungkampuan nan titindaluh unda umuy hi adagwin babluy. § 51:59 Hiyay agin Baruch an puntudtud'on Jeremiah (Jer. 32:12). Ya na'ah'upan ad Israel nan niyammid an tudo', ya hay nitudo' ya *Bagin Seraiah an hina' Neriah*. Immannung an bagin ten agin Baruch! * 51:60 Mid mapto' ya hiyah ne nitudo' hi Jer. 50:1-51:58. † 51:64 Hiyah ne intudo' nan tagun nangelpah eten liblu. Hay kulugon di udum ya hi Baruch di nangelpah.

Hay Napa"ian ad Jerusalem

(II Ki. 24:18—25:7; II Chron. 36:11-16; Jer. 39:1-10)

¹ Hi Zedekiah ya duwampulu ta han ohay tawonah din nun'alianad Judah, at himpulu ta ohay tawon di nun'alianah di* an ad Jerusalem di nihinana. Hay ngadan inana ya hi Hamutal an hina' Jeremiah† an iLibnah. ² Mu hi Zedekiah ya umat damdama ay Jehoiakim‡ an hay pumbaholan ay Apo Dios di gunna inat. ³ At hiyanan bimmungot hi Apo Dios hinan iJudah, ya numpakakna dida. At impiyuyna didah udum an babluy ti nginohoy Zedekiah nan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar.§

⁴ At impangulun Nebuchadnezzar an amin nan titindaluna ta immuyda lini'ub ad Jerusalem hidin miyapuluh algaw eden miyapulun bulan hidin miyahiyam an tawon hi nun'alian Zedekiah hi ad Judah.* At nungkampudah pangngel nan allup ad Jerusalem, ya ente"adan nun'ammah pum pattu'andan pumangngel hinan allup ta gubatonda dida. ⁵ At innaynayundan nunli'ub ad Jerusalem ta engganah din miyapulu ta ohay tawon hi numpapto'an Zedekiah.†

⁶ At hidin miyahiyam an algaw hinan miyapat di bulan eden tawon‡ ya napuhandan amin hi ma'an hi ad Jerusalem, at nidugah di nabtelanda.

* **52:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 597-586 B.C. † **52:1** Bo'on hi Jeremiah an nangitudo' eten liblu. ‡ **52:2** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609-598 B.C. § **52:3** Anaad ta impiyuynah udum an babluy? Bahaom nan footnote di Jer. 27:3.

* **52:4** Unu hidin January 15, 588 B.C. † **52:5** Unu 586 B.C. ‡ **52:6** Unu hidin July 18, 586 B.C.

7 Ya pina'in nan buhul nan allup ta henggodad Jerusalem. Mu hi Zedekiah ya nan titindaluna ya limmayawdah nan nahdom an ta'on unda inilan lini'ub nan buhul heden babluyda. An ene'wadah nan pantaw nan allup hi numbattanan nan duwan allup an neheggon hinan galden di ali. Ya inipluydah appet hinan nundotal an babluy ad Jordan. 8 Mu numpudug damdama nan iBabylon dida, ya inah'upanda didah nan nundotal ad Jericho. At tiniliwda, mu limmayawdan amin din titindaluna. 9 At inyuydah awadan nan alid Babylon hi ad Riblah hidid Hamath. § At hi Nebuchadnezzar di nangalih mamoltah Zedekiah. 10 At hidid Riblah di nangipipatayan nan alid Babylon hinan linala'in imbabaluy Zedekiah hi hinagangna. Ya ni'patoyda goh an amin din u'upihyal ad Judah. 11 Ya inukitda din duwan matan Zedekiah ya unda bangkilingan hi gambang, ya inyuydad Babylon. At hidiy nibaludana engganah natayana.

Hay Numpama"iandah nan Timplu

(II Ki. 25:8-21; II Chron. 36:17-20; Jer. 39:1-10)

12 Hidin miyapuluh algaw hidin miyaleman bulan eden miyapulu ta han hiyam di tawon*

§ 52:9 Bahaom nan footnote di Jer. 39:5 ta innilaom di awadan ten babluy. * 52:12 Unu hidin August 17, 586 B.C. Mu gapu ta hinan II Ki. 25:8 ya nitudo' di algaw an *miyapituh algaw* (unu August 14) an bo'on *miyapuluh algaw* (unu August 17) at mattig an nibahhaw nan ohan nangitudo' hinan nali'up an pepel, at agguy tu'u inilang un nepto' nan nibaag hi II Ki. 25:8 unu Jer. 52:12. Mu adi tu'u alyon an nibahhaw nan Biblia ti bo'on nan nangitudo' hidin hopapnay nangibahhaw ti un nan nitudo' ya anggay. At nepto' damdamay hopap di nitudo'.

hi nun'alian Nebuchadnezzar ad Babylon ya immuy ad Jerusalem hi Nebuzaradan an ap'apun di guwalyan nan ali. ¹³ Ya genhobna nan Timplu, ya nan palasyu, ya an amin din a'abung hi ad Jerusalem. ¹⁴ Ya impapa" in Nebuzaradan hinan titindalud Babylon nan allup hinan nunlene'woh hi ad Jerusalem. ¹⁵ Ya nun'ibaludna nan na'angang ad Jerusalem an nun'ala'eng hinan numbino'ob'on an tamu, ya nan udum an nun'awotwot, ya ta'on un nan tatagun immuy ay Nebuchadnezzar. ¹⁶ At hay inangang Nebuzaradan ya nan nun'awotwot ya anggay ta waday muntamuh nan natamman hi greyp ya nan payaw.

¹⁷ Ya innaldan amin nan gambang hinan Timplu an umat hinan o"ongol an tu'ud, ya nan kalesa, ya nan ongol an palyu'. At nunggimu'da, ya inyuydad Babylon. ¹⁸ Ya ni'yalada goh nan banga, ya nan punggaud hi dapul, ya nan pamutul hi mitsa, ya nan batya, ya duyu, ya an amin nan ma'usal hinan pangidawatan hi me'nong ay Apo Dios. ¹⁹ Ya nun'alan goh da Nebuzaradan nan balitu' ya silver di niyamma an i"itang an malukung, ya din daludun di bala, ya nan batya, ya nan banga, ya nan ipattu'an di hilaw, ya nan duyu, ya malukung an ittuan di me'nong an ma'inum.

²⁰ Ya nan gambang an niyammah nan duwan o"ongol an tu'ud, ya nan kalesan di danum, ya nan ongol an palyu', ya nan himpulu ta duwan buta'al an bakan nipabunana ya naligatdan makilu ti nidugah di damotda. Didanay impiyamman din Alin hi Solomon ta ma'usal hinan Timplu.

²¹ Ya nan ohan tu'ud ya ba'inti ta han pituy umpi di inadu"oyna, ya himpulu ta han waluy umpi di inongolna. Ya hay bunol den tu'ud ya nalungatan, mu hay inugtul nan gambang ya tuluy pulgada.

²² Ya henen gambang an nitu'un hinan ngamngam nan tu'ud ya pitu ta han godway umpiy inadu"oyna. Ya na'al'altian hi gambang an umat hi bangkeleng an nele'woh, ya nibattabattan di umat hi bungan di pomegranate. Ya umat goh hinah nan miyadwan ongol an tu'ud. ²³ At hay uyap nan umat hi bungan di pomegranate an niyal'altih nan nihu"up hi ngamngam nan tu'ud ya hingгахut an amin, mu nahiyam ta onom ya anggay di matangad.

²⁴ Ya imbalud Nebuzaradan hi Seraiah an Nabagtun Padi, ya hi Zephaniah an miyadwan padi, ya nan tulun mungguwalyah nan pantaw di Timplu. ²⁵ Ya iniddumna goh an imbalud di ohan upihyal di tindalud Judah, ya pituh nan gun muntugun hinan ali, ya nan puntudtud'on nan ap'apun di tindalu an hiyana nan muntudo' hi balbalun tindalu. Ya ni'baludna goh di nanom an udum an tatagu. ²⁶ Ya impangulun Nebuzaradan didan amin hi ad Riblah an awadan nan alid Babylon. ²⁷ Ya impapatoy nan ali didad Riblah an babluy Hamath.

At nan iJudah ya niyuydad Babylon, at tinaynanday numbabluyanda.

²⁸ Ya hiyatuy uyap nan iJudah an impiyuy Nebuchadnezzar hi ad Babylon:

Hidin miyapituh tawon hi numpapto'ana[†] ya tuluy libu ya han duwampulu ta han tulu

[†] 52:28 Unu hidin 597 B.C.

di Hudyu,

29 ya hidin miyapulu ta waluy tawon hi numpapto'ana‡ ya inyuyna goh di waluy gahut ta han tulumpulu ta duwa,§

30 ya hidin nunduwampulu ta tuluy tawon hi numpapto'an Nebuchadnezzar* ya pituy gahut ta han napat ta lema di inyuy nan ap'apun di guwalyana an hi Nebuzaradan.

At hay lammung an amin nan iJudah an niyuy ad Babylon ya opat di libu ya han onom di gahut.

*Hay Napogpogan di Nibaludan Jehoiachin
(II Ki. 25:27-30)*

31 Hidin miyatulumpulu ta pituy tawon hi nibaludan Jehoiachin† an alid Judah ya hay ali mahkay ad Babylon ya hi Evil-Merodach‡ di nihukat ay amanan hi Nebuchadnezzar.§ Ya ma'ulay hi Evil-Merodach ay Jehoiachin, at hidin miyaduwapulu ta lemay algaw hidin miyapulu ta duway bulan hidin hopap di tawon

‡ **52:29** Unu hidin 586 B.C. § **52:29** Mid mapto' ya un anggay nan linala'iy niddum eten uyap ti itudun II Ki. 24:14, 16 an 18,000.

* **52:30** Unu hidin 581 B.C. Mid mapto' ya inyuy Nebuzaradan ad Babylon ta iballohna nan inat da Ishmael an namatoy ay Gobelnadol Gedaliah (Jer. 40:7-41:15). † **52:31** Hay nun'alianad Judah ya hidin December 598 hi engganah din March 16, 597 B.C.

‡ **52:31** Hay nun'alianad Babylon ya hidin 562-560 B.C. Hay ohan ngadana ya Amel-Marduk. § **52:31** Hay nun'alianad Babylon ya hidin 605-562 B.C.

hi nun'aliana* ya impibo'tanah Jehoiachin hi baludan. ³² At an aminda nan a'alín nibalud hi ad Babylon ya hi Jehoiachin di hemmo' Evil-Merodach. ³³ At indatanah Jehoiachin hi ilubungna ta bo'on mahkay nan lubung di balud di ilubungna. Ya niddum an ne"an hinan panganan di alih abigabigat hi engganah un natoy. ³⁴ Ya waday gun indat nan Alin hi Evil-Merodach ay Jehoiachin hi inggina'unah nan mahapulnah binigat. At umat hinay na'at hi engganah natayana.

* **52:31** Unu hidin March 20, 561 B.C. Mu nitudo' nan algaw an March 22, 561 B.C. hinan II Ki. 25:27, at nibahhaw nan ohan nangitudo' hinan Hapit Apo Dios (bahaom nan footnote di Jer. 52:12 ta innilaom di udumnan aat nan nibahhawan nan nuntudo' hinan Biblia).

Nan Hapit Apo Dios
Ifugao, Batad: Nan Hapit Apo Dios (Bible)

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Batad Ifugao

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Audio recording © 2012 Hosanna

All rights reserved.

2021-02-08

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

73caf6e3-622f-5761-a5ec-fa654aef623d